

*GHASFUR
TAC'COMB*

*3 atti
Oreste Calleja*

© Oreste Calleja 1993
Kull jedd miżmum mill-awtur.

IL-KARATTRI:

SAMWEL: zaghzugh 18/19-il sena

PETRA: tfajla - l-istess età

In-NANNA

NIKOLA: xwejjah

ELEN : mara ta 40/50 sena

EŻRA: huha, ffit akbar minnha

Is-SA PETRONJA: armla, hamsin sena

IX-XENA:

L-issess xena tul it-tliet atti.

L-EWWEL ATT:

Il-kamra tal-logġa.

Wara nofs in-nhar ta' jum kmieni fil- harifa.

IT-TIENI ATT:

L-istess.

Tliet gimghat wara.

IT-TIELET ATT:

1 Xena:

L-istess.

Tard fil-ghaxija.

2 Xena:

L-istess - jumejn wara.

Tard fil-ghodu.

Epilogu: *l-istess, jew kwazi - snin wara*

L-EWWEL ATT

Id-dar tad-Depawli f'Wied il-Bies _ arkitettura medjovoli, ġebel u hnejjiet _ il-kamra tal-logġa, użata wkoll biex tilqa' n-nies formalment. Fuq ix-xellug, bieb jaghti għall-intrata. Faċċata fil-fond, taraġ li jwassal għas-sulari ta' fuq, waqt li fuq il-lemin, dahla li taghti għall-kmamar ta' ġewwa.

Il-logġa tinsab għan-nofs tax-xena u titla' għaliha bi tliet filati ta' turġien, b'medda balavostri tal-ġebel tul parapett li jifridha mill-bqija tal-kamra. F'rokna, donnha mnaqqa fil-blat, hemm xbieha ta' figura sagra mittiekla biż-żmien u li ftiit li xejn ghadha tingharaf. Tahtha hemm hawt, imma n-nixxiegha li darba kienet tgelgel għal ġo fih, issa ilha li nixfet. Mill-bieb u l-ħġieg tal-logġa wiehed jista' jara xi qsari kbar tal-ġebel, siġar tal-laring u warajhom, biċċa sew mill-ġonna ta' madwar id-dar. Kollox iżda jixhed snin twal ta' traskuraġni — is-siġar u x-xtieli nexfin, liedna u haxix hażin kullimkien, u ħġieg tal-logġa mkisser, b'xi bċejjeċ tal-kartun jimlew il-vojt. F'rokna fil-gholi jidher raff jixref għal ġol-logġa minn hnejja nofs tond. Imgeddsa fiha jidhru xi qsari tal-fuhhar, għodod tal-ġnien u xi xbiek u xkejjer. Mal-hajt tal-lemin tax-xena hemm librerija kbira mimlija xkafef bil-kotba — 'l hawn u 'l hinn xi figurin jew tnejn itaffu l-monotonija. Hemm ukoll skrivanija żghira mgeddsa bejn il-filati ta' kotba. Jixref għal fuqha, imperreċ fuq xkaffa, għasfur kbir tal-priża bbalzmat — xi bies, kuċċard jew bughadam. F'nofs il-palk hemm mejda kbira ovali tal-kewba mdawra bis-siġġijiet. Fuq il-mejda platt b'xi tliet laringiet. Barra minn lokha meta tqabbilha mal-bqija ta' l-ghamara sobrija u pjuttost goffa, fil-logġa hemm bandla żghira u fragli mdendla ma' qafas tal-ferro battuto, b'żewġ imħadded irrakmati mixhutin fuqha, skuluriti bix-xemx.

Wara nofs in-nhar ta' jum kmieni fil-harifa.

Waqt li jinfetah is-siparju jinstema' daqq ta' flawt ej minn ġewwa d-dar — ebda noti partikolarment melodjużi, iżda x'aktarx skonessi u tedjanti, ripetuti 'ad nauseam'.

SAMWEL, liebes "T shirt" imdennes, "jeans" qodma u karkur, jinsab mitluq fuq l-iskrivanija jgiddem lapes, kultant jghaddi subghajh minn ġo xaghru twil, u kultant ihażżeż xihaga fuq il-karta li ghandu

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

quddiemu. *Liebes ukoll nuċċali tal-vista li minn waqt ghal iehor ikollu jnehhi ghax jghajjilu ghajnejh.*

NIKOLA, raġel ta' xi sittin sena jinzel it-taraġ jaqfel is-sidrija, waqt li jhares lejn l-arloġ tal-polz. Liebes qmis bajda b'l-ghonq maghluq iżda bla ingravata, waqt li fuq ghabtu ghandu l-ġlekk ta' libsa skura u qadima, iżda miżmuma tajjeb. Jidher imhasseb u mahkum minn heġġa li mhux soltu fih.

Meta jisimghu niezel, SAMWEL għall-ewwel jaghtih harsa ta' malajr u jerga' jdur fuq xoghlu, iżda mbagħad donnu jinteba b' xi haġa stramba f'NIKOLA u jerga' jdawwar harstu lejha.

SAMWEL: Fejn sejjer?

NIKOLA (*maħsud, jilmah lil SAMWEL*): Ghadek ma biddiltx? X int tistenna?

SAMWEL: Issa nbiddel. (*Idur lura fuq xoghlu, jispiċċa jikteb xi haġa u jiehu l-folja f'idejha. Jaqra:*) U meta wkoll it-tieni Re Nanu ta' Kastell il-Fatati miet, ġiet il-Prinċipessa Xuxtha Twil u qalet lill-Prinċep Ikreh— Ejja qabel jilhaq jisbah għada, ejja duq felli ta' laringa hamra demm, u jekk tkun helwa u bnina, int tiġi tghix mieghi fil-Palazz ta' missieri. Imma l-Prinċep dam jaħsibha u s-sebh sabu għadu hemmġew. U għamluh re tan-nani. U hekk lanqas it-tielet Re Nanu ma seta' johroġ qatt aktar mill-kastell mishut.

NIKOLA (*ahrax*): Ghax kien bla heġġa u iblah bhalek. Mur biddel.

SAMWEL: Le! Ghax kien jaf li l-laring tad-Depawli morr u qares bhal demmhom u hu xorta jispiċċa u jsir nanu.

NIKOLA: Mur biddel. U nehhi dak il-barmil u l-ġir mil-logġa qabel Elen taghtiha xi ohra. Il-lejla m'ghandix bżonn iżjed xenati.

SAMWEL (*jghaffeg il-karta u jarmiha*): Issa nbiddel. Għadu l-hin.

NIKOLA jxengel rasu, jispiċċa jaqfel is-sidrija, jaghti harsa ohra maħtufa lejn l-arloġ, u johroġ 'il barra.

NIKOLA (*hu u hierieg mill-intrata*): Ghidilhom daqt ġej jien.

SAMWEL: Fejn sejjer? Fi x'hin kellha tiġi s-Sa Petronja?

Imma NIKOLA diġà sparixxa.

SAMWEL ihares fil-baħh għal ftit, imbagħad jerga' jiġbor il-karta li rema'. Jaqraha. Jghaffiġha u jerga' jarmiha. Iqum mill-iskrivanija. Jersaq bla hajra ta' xejn lejn il-mejda u saflaħhar jiehu żewġ laringiet

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

mill-platt. Imur lejn il-logġa u jkun se jpoġġi fuq il-bandla imma jerga' jibdielu. Ihares 'il ġewwa lejn il-kurutur donnu jrid jaf hemmx min qed jarah, imbaghad jaghti daqqa ta' sieq hafifa lill-bandla u jhalliha tixxengel wahedha. Jibda jqaxxar wahda mill-laringiet. Jerga' jibda l-hoss tal-flawt u SAMWEL isaffar taht l-ilsien, jipprova ghalxejn isib il-melodija.

SAMWEL (*igiddem il-laringa donnu bla hsieb. Jitqarras minnufih*): Aghar mill-ġandar! (*Jixhet il-laringa ghal ġol- ġnien*).

Jieqaf id-daqq tal-flawt ghal xi sekondi, imma jkompli minnufih stunat aktar minn qabel.

SAMWEL (*jghajjat barra l-logġa*): Int se taqtaghha jew!

Il-flawt jizgarra xi ftit noti bla ma jieqaf, iżda mbaghad ikompli aghar minn qabel, donnu jiddiehaq bih. SAMWEL jizbel f'daqqa; jaqbad il-laringa l-ohra, u b'kemm ghandu sahha u qilla jitfaghha ghal ġol-ġnien.

Hoss ta' hġieġ jinkiser fil-qrib. Il-flawt jieqaf hesrem.

SAMWEL: Kuntent issa? (*Izda bilkemm ghandu çans idur lura 'l ġewwa li ma jergax jibda.*) Tajjeb— huwa mela issa nurik jien! (*Johroġ fil-kurutur u jidher qed jiehu xi haġa minn mal-hajt— u ftit sekondi wara jerga' jidhol b'senter f'idejh. Ftit jidher li huwa mid la ta' l-armi. Jipprova jiççekkja jekk hux ikkargat jew le, u jmur iharbex f'kexxun sakemm isib xi żewġ skrataç qodma. Mhux çert humiex tajbin jew le, imma hekk kif joghla l-hoss tal-flawt, jgholli spallejh, jitfa' tnejn minnhom fis-senter u jersaq lejn il-logġa.*) Hekk jew hekk! Nurih jien!

Tidhol ELEN mill-arkata tax-xellug. Hija mara ta' xi erbgħin sena jew aktar, pjuttost irqiqa, wiçça bajdani bla hġiel ta' "make-up", xagharha maqtugh qasir u lixx. Liebsa libsa kannella bil-kmiem twal u dublett jasallha sa taht l-irkobba sew. F'idha ghandha ġewlaq u bukkett żgħir ta' ward imqartas f'gazzetta. Tersaq lejn il-mejda u tintebah b'SAMWEL fil-bieb tal-logġa qed jerfa' s-senter u jimmira ghal barra.

ELEN: X int tagħmel, Samwel?

SAMWEL (*jagħfas il-grillu imma s-senter ma jisparax*): Il-kristjelejs, kif qtajtni! (*Jerga' jipprova l-grillu— ghalxejn*).

ELEN (*harxa*): Haqqek! Mur poġġi dak is-senter fejn kien!

SAMWEL inizzel is-senter. B'inkejja jaghti daqqa lill-bandla u

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

jhalliha tixxejjer bl-addoċċ. Johroġ fil-kurutur bis-senter.

SAMWEL (*minn barra*): Sewwa kienu jghidu li hliet skrataċ bla ċomb ma kienx jispara n-Nannu!

ELEN izzekzek u tmur twaqqaf il-bandla. Tiehu l-ktieb minn fuqha u tmur bih lejn l-iskrivanija, tiġbor il-karta mill-art hija u sejra.

ELEN: Ma rridekx terġa' tmissu dak is-senter, Samwel. Sib xi haġa oħra biex tilgħab!

SAMWEL (*jerga' jidhol*): Jien ma nilgħabx għall-informazzjoni tiegħek!
Jibqa' hierieġ 'il barra fil-ġnien mil-logġa— imma waqt li ELEN tkompli ti barazza, jidher jitlajja barra; sab barmil bil-ġir u qed ihawdu bil-biċċa injama li hemm ġo fih.

ELEN (*tizbarazza b'effiċenza l-iskrivanija*): Logħob wahdek għandek tghid! U dejjem taqla' l-imbarazz.

SAMWEL (*dlonk jerga' jitfaċċa fil-logġa, il-barmil mimli bil-ġir f'idejh. (B'inkejja)*): Taf li kissru hġieġa oħra fis-serra, zija Elen?

ELEN (*titfi d-dawl ta' l-iskrivanija— għadha ma harsitx lejha*): U tahlax dawl.

SAMWEL: Kont qed nistudja!

ELEN (*thares lejn il-qoxra tal-ktieb li kien qed jaqra*): Il-hrejjefta' Esopu?

SAMWEL: Għaliex le?

ELEN: Ma tehux gost in-Nanna ssibek ma tagħmel xejn. Ahjar tmur tbidel. (*Tqiegħed il-ktieb f'postu fil-librerija. Iddur lejha*) Min kissirha?

SAMWEL: Il-hġieġa? Min jaf. (*Inizzel il-barmil fl-art b'tisbita— ixerred il-ġir.*)

ELEN (*twerżaq donnha mxajtna*): Nehhi dak il-barmil minn hemm! Għedtilkom ma rridx nerġa' narah hawnġew! Ara dak il-ġir fl-art issa!

Għalkemm stedinha, SAMWEL jinhasad u jtriegħex. Malajr jaqbad il-barmil u jbewweċċ il barra bih. Kwazi b'roġħda ELEN tersaq lejn il-logġa donnha trid u ma tridx timsah il-ġir imxerred fl-art.

ELEN: Ghid lil Nikola jiġi jimsah hawn! Qed tismagħni! (*Iddur lejn il-mejda u toħroġ xi pakketti tal-gallettini mill-ġewlaq. Ixxerred u tghaffegħ xi whud minnhom. Tiżbel aktar*) X' jimsah imma? X jimsah! Bih u mingħajru konna nkunu xorta! Ahjar, mhux xorta. Ahjar! (*Tiġbor bir-reqqa kull farka tal-gallettini. Tghajjat ma' SAMWEL li għadu ma reġgħax deher*) U jekk reġa' halla s-sellum mal-hajt, nehhih! Nehhih minn hemm, qed tisma'? Kolloxx sejjer mill-hażin għall-agħar. Hġieġa

Ghasfur taċ-Ċomb L-Ewwel Att

ohra! U fejn hu Nikola? Ohra! Ir-raba' waħda dil-ġimgħa. 'Tih jistahba f'xi rokna b'wiċċ ta' gendus sa l-art u ttiħ jagħmel xejn. Talanqas imissu jara li ma jidhlux fil-ġnien — talanqas! Paċenzja ma tistax iżżommhom barra l-ghelieqi. Ir-raba' waħda.

SAMWEL jidhol lejn tmiem l-aħhar kliem ta' ELEN u jersaq kutu kutu lejn l-iskrivanija.

SAMWEL (*kwazi taht l-ilsien*): Il-hames.

ELEN: Kollu xogħol dawk — kollu xogħolhom. Qatt ma hamluna.

SAMWEL: Tar-raħal?...

ELEN (*tipprova tikkalma xi ffit. Tpoġġi l-gallettini fi platt*): Tar-raħal! U apposta jagħmluha żgur.

SAMWEL: Seta' kien xi kaċċatur, jew inkella n-nassaba. Għadhom jitiġħu 'l hawn fuq, le? Iva ma nafx x'jiġu jagħmlu aktar 'l hawn. M'għadekx tara tajra li hi tajra.

ELEN: Żmien il-passa imma. Niftakar bħal daż- żmenijiet il-Pa, nannuk, Alla jaħfirlu... (*Tieqaf*) Ma kienx hawn vażett hawn? (*Toħroġ izzekzek mill-bieb tax-xellug bil-platt tal-gallettini*).

SAMWEL (*jerġa' jiehu mill-iskrivanija l-ktieb li ELEN għadha kemm refgħet u jersaq lejn il-mejda. Iqieghed il-ktieb fuqha u jnaqqar xi biċċtejn gallettini*): Gallettini... Hlief gallettini ma ssibx hawnġew. U jien bil-ġuħ! (*Jgholli leħnu; jixtieq jissogra jghajjat*): Bil-ġuħ, qed tisimġu! U naturalment nixtru l-ward ukoll. Le, qegħdin tajjeb, eh! Ġnien daqs dak u mmorru nixtru l-fjuri minn barra. Le, tal-ghaġeb, eh!

ELEN terġa' tidhol b'żewġ vażetti f'idejha. Tmur mal-mejda tirraġa l-fjuri fihom.

ELEN: Ma hemmx għalfejn ixxandarha ma' l-erbagħt irjeh. In-Nanna dalwaqt tqum.

SAMWEL: Tqum. Tgħid ma tafx x'herba hemm, hemm barra.

ELEN: Jekk ma toqgħodx tfakkarha ma tafx. Ghajnejha m'għadhomx li kienu. U issa li erġajt hawn, ftakar x'għedtlek. Ma hemmx paroli u hafna diskors bla bżonn...

SAMWEL: Kemm ilha issa ma toħroġ minn hawnġew?

ELEN ...U lanqas hafna mistoqsijiet. (*Lestiet il-vażetti bil-fjuri. Tara l-ktieb li reġa' qala' SAMWEL; taħtfu u tmur lejn l-iskrivanija u terġa' tqieghdu f'postu.*) Flok taħli ż-żmien fil-paroli u l-hrejjeff, ghax ma tagħmilx xi haġa? (*Toħroġ basket tax-xogħol tas-suf minn kexxun tal-*

GHASFUR TAC-ĊOMB - L-Ewwel Att

librerija) Taghmilx storbju aktar issa. In-Nanna rieqda.

SAMWEL (*b'sarkażmu*): Naf, skużani.

ELEN tressaq sigġu għad-dawl tal-logġa u tpoġġi taħdem is-suf mal-mejda. SAMWEL donnu jkun se jgħid xi haġa imma qisu f'daqqa wahda jitlef l-interess — ihokk rasu, jiehu nifs twil, iqum u jmur jittawwal skunslat 'il barra mil-logġa.

ELEN (*hin bla waqt*): Mhux għax ma tkunx idea tajba kieku.

SAMWEL (*itektek mal-ħġieġ*): Xiex?

ELEN: Għadda sajf shih u ma rajtekx tmiss ktieb li hu ktieb b'idejk. Tista' terġa' taqbad tistudja xi haġa. (*Tgedwed taht l-ilsien: Punt sewwa, punt maqlub... Tkompli*) In-nofs tużżana *passes* li hriġt bihom mis-Seminarju mhux se jlahħqok xi professur. Meta se tapplika għall-Università?

SAMWEL: Meta jifthu kors għall-kitba tal-hrejjef.

ELEN (*tkompli taħdem għal fitit, imbagħad*): Ma tistax tkompli ta li l-hin hekk. Tkun idea tajba kieku.

SAMWEL: Xiex?

ELEN: Terġa' taqbad ktieb. Tmidd għonqok. Is-sajf kollu ma missejtx ktieb.

SAMWEL (*itektek aktar bil-qawwa u b'ritmu aktar spaċenzjuż sakemm jispiċċa jsabbat wahda mal-bieb*) Xi dwejjaq — xi dwejjaq!

ELEN: Samwel, għedtlek tgħajjatx, in-Nanna rieqda.

SAMWEL: In-Nanna dejjem rieqda. Meta jaqblilha.

ELEN: Waqqajt punt minhabba fik. Nibqa' sejra hekk ikolli nerga' noftoq kollox.

SAMWEL: U iva; skużani. Imma tassew xbajt. Imradt kemm ili lura hawn.

ELEN: Eh, int xbajt, int imradt. Hekk trid tisma' n-Nanna. Wara dak kollu li għamlet miegħek

SAMWEL (*jixtieq jibla' lura kliemu — jafhu kollu d-diskors li ġej*): Kollox sew, skużani

ELEN (*toftoq bil-herra dak li kienet qed thejt*): Wara dak kollu li għamlet miegħek! Tiringrazzja 'l Alla jmisssek!

SAMWEL: Qisni m'għedt xejn.

ELEN: ...Li sibt min jiehu hsiebek wara t-traskuraġni ta' missierek! Irrin grazzja l-Providenza t'Alla. Kieku ma kienx għan-Nanna f'orfanotrofju kont tispicċa dawn is-snin kollha.

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

SAMWEL *ma jafx x' jagħmel biex iwaqqafha, jintefa' minn tulu fl-art jagħmel il-"push-ups". Matul kliemha jirrepeti b'ritmu "One-Two, skużani! One-Two, skużani!..."*

ELEN: Tafu tajjeb dan; f' orfanatrofju kont tispicċa, qed tismagħni? Kont tieħu l-edukazzjoni li għandek kieku...

SAMWEL: *One-Two*, skużani!

ELEN: ...Kont tieħu ċ-ċertifikati li hadt! Irringrazzja l-Providenza t'Alla. Qabel tgerger aktar jaqbillek tiftakar kemm għandek għalfejn tkun grat...

SAMWEL: ...*One-Two*, skużani!

ELEN: Qatt tinsa kemm haddiehorghamel għalik. U min tassew jixtieqlek il-ġid! Kieku kien għal xihadd bħal Nikola, kieku għaddiet tiegħu, f'dak is-Seminarju kont tibqa'.

SAMWEL: ...*Two!* Skużani! *One-Two*... — u nahfirlu wkoll!

ELEN: Qatt tinsa kemm haddiehor għamel għalik.

SAMWEL (*iċedi; sfini, jghaddas geddumu sa l-art m'ghandux sahha jgholli rasu aktar. Bejn snien*): Mela intom thalluni ninsa?

ELEN: X int tgedwed? (*Terga' tibda tahdem is-suf*) M'hemmx li johroġ par sura ta' nies. Kollu tort tiegħek.

SAMWEL (*l-istess*): Jista' jonqos. Skużani.

ELEN: M'inti qed toghgobni xejn mindu ġejt lura. Inbdilt.

SAMWEL (*iqum bil-mod. Għarqan, inehhi t-"T-shirt" u jixxotta wiċċu u għonqu bih*): Kif inbdilt? Ha, trid tara l-*muscles*? (*Jilwi idejh l-leminja — jagħmel il-"muscles"*).

ELEN (*thares u ma tharisx. Tibda tahdem is-suf, dejjem aktar bl-addoċ*): Ilbes t-*T-shirt*. Punt sewwa, punt maqlub... Inbdilt. Donnok sirt bla paċenzja. Ma tizzetta tagħmel xejn — tahli l-hin — tharbix bla sens.

SAMWEL: Nikteb!

ELEN: Donnok lanqas il-hitan ma tissaporti madwarek. Bla sens. Tistaqsi għala, kif u min!

SAMWEL: Jien biss?

ELEN: Iddur ġo din id-dar; iddur minn kuratur għall-iehor.

SAMWEL (*jersaq lejha minn warajha. Hi taf li qiegħed hemm*): Bla sens!

ELEN: Mitluf ġo din id-dar. Lanqas il-hitan ma tistaportihom madwarek. Minn sala battala għal ohra. Bla sens!

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

SAMWEL (*jitbaxxa fuqha — idawwar bil-mod idejh gharqana madwar spallejha; ma tafx iridx jifgaha jew b'sinjal ta' hniena*): Mitlufin it-tnejn ġo din id-dar battala — induru. Minn kurutur għall-iehor — Induru t-tnejn.

ELEN (*jintelqu l-labar tas-suf minn idejha; donnha ipnotizzata*): Insakkar il-bibien miftuhin, dejjem anqas. Nahrab bibien maghluqa.

SAMWEL: Ghaliex maghluqa?

ELEN: Dejjem trid taf.

SAMWEL: Bla sens!

ELEN: ...Il-kif — min — għala

SAMWEL: Għala? (*Idejh irosshom aktar madwar spallejha*).

ELEN: Punt sewwa

SAMWEL: Punt maqlub. Għala!

Id-dawl jintefa' hesrem. Jibqa' biss id-dawl minn barra l-logġa — dawl aktarx mgħajjed ta' tard wara nofs in-nhar.

SAMWEL u ELEN, mgħannqin ma' xulxin, tul ix-xena li jmiss ma jiċċaqalqux; forsi jidhru biss bħala silwett kontra l-ħgieg tal-logġa.

SAMWEL/ELEN (*lehen baxx, flimkien*): Ta' min il-htija?

Ek u (forsi l-ilhna tan-Nanna u Ezra?) jidwi: Ta' min il-htija?

PETRA tidhol mill-intrata, NIKOLA ftit passi warajha. Forsi għandha sittax/sbatax-il sena, aktarx samranija. Mhux li tghid li hija xi tfajla l-ġmiel tagħha, għalkemm ma tonqoshiex is-sbuhija naturali taż-żgħożija. Hija liebsa libsa skura bla sura, peduni suwed tal-malja u karkur jew sandli sempliċi. Xaġharha huwa miġbud fuq wara, wiccha gheri, bla rtokk. Tieqaf taht l-arkata ta' l-intrata, hekk kif "spotlight" jinxtgħel bil-mod il-mod fuqha.

Pawsa sakemm jissahhah id-dawl ta' li "spotlight". Ix-xena bejn NIKOLA u PETRA tinhadem b'ċertu distakk emozzjonali bejniethom, aktarx mekkanikament. Element ritwali.

NIKOLA (*minn wara dahar PETRA*): Nehhi dik il-libsa.

PETRA ddur bil-mod thares lejha.

NIKOLA (*inewwliha libsa li ġab miegħu*): Ilbes din.

PETRA tagħmel kif jghidilha. Tinza u terfa l-libsa minn fuq spallejha u rasha, titlaqha fl-art u tiehu l-libsa mingħand NIKOLA. NIKOLA jibqa' wieqaf dritt quddiemha, iħares lejha, imbagħad, bla

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

ghaġġla, idur kemm kemm biex ma tghidx li se joqghod jaraha tbiddel. Immedjatament kif ixxedd fuqha l-libsa li taha, jerga' jdur lejha u jnewwliha par żraben bit-takkuna gholja.

NIKOLA: Iż-żraben ukoll.

PETRA (*tehodhom*): U t-tights?

NIKOLA : *Tights?*

PETRA (*tinza' l-kalzetti suwed*): Kalzetti. (*Tgholli d-dublett fuq l-irkobba biex turih saqajha għera*).

NIKOLA: Halli. Nghaddu minghajrhom. (*Ihares lejn saqajha*) Somor biżżejjed. Haffef ftit.

Wieqfa dritta quddiemu, bla ma thares 'l isfel, tarmi l-krakar minn saqajha u tilbes iż-żraben. NIKOLA jnewwliha kaxxa "make-up".

NIKOLA: *Make-up.*

PETRA (*tiehu l-kaxxa u teżamina l-kontenut b'arja ta' espert*): Kemm fadal żmien?

NIKOLA: Hames minuti. Biżżejjed?

PETRA: Mera m'hawnx.

NIKOLA: Fil-kamra l-ohra. Ejja.

Jiġbor il-hwejjeġ li neżghet u johroġ lejn l-intrata. PETRA, diġà bdiet tagħmel il-"make-up", tohroġ warajh.

Li "spotlight" jintefa hekk kif johorġu.

L-istess xena bħal qabel. SAMWEL u ELEN għadhom fejn kienu ftit qabel. Ix-xena tkompli minn fejn intefa d-dawl. L-istess nofs dalma.

SAMWEL (*iqum minn wara ELEN*): Ezra! (*Jersaq lejn it-taraġ*) Halli dak is-swiċċ, Ezra! Ixghel hemm! (*Pawsa*) Ezra tax-xjafek! (*Jitla' xi żewġ targiet*).

Id-dawl jerga' jinxteghel immedjatament.

ELEN titbaxxa, tiġbor ix-xogħol tas-suf u terġa' tibda. SAMWEL jinżel it-taraġ, jersaq lejn il-loġġa, ihares 'il barra.

ELEN thares lejha għal xi waqtiet, imbagħad ddu lura lejn xogħolha. Pawsa. Waqt rari ta' kalma.

ELEN: Imissek issib xi haġa x'taġħmel. Idderri.

SAMWEL: Iderri min mietlu xihadd.

ELEN: Missierek.

SAMWEL (*bla ma jdur — imma lehen meqjus*): Missieri?

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

ELEN: Hekk kien. Donnok hu.

SAMWEL: Nixbhu? (*Jibża' jdur jew jiċċaqlaq. Forsi se titkellem fuq missieru?*)

ELEN: Aktar ma tmur, aktar donnok hu. Bla paċenzja bhalu. Annimal f'gaġġa.

SAMWEL: Ghasfur f'gaġġa, kien jghid Nikola... Fiex nixbu aktar?

ELEN (*tieqaf. Minnufih terġa' tixref it-niggieža*): Nikola minghalih jaf kollox!

SAMWEL (*jaf li għamel żball li semmieh*): Hallina minn dak. Fiex nixbhu imma?

ELEN: Mishuta s-siegha u l-mument li dahal hawn.

SAMWEL: Fiex? (*Idur lejha*) Hallik minn Nikola!

ELEN (*halliet kobba suf taqgħalha fl-art*): Iġborha ftit!

SAMWEL: Kellimni fuqu — fuq missieri! (*Jersaq lejha, jitbaxxa jfittex il-kobba*): Ghidli Zi, int kont tafu. Meta żżewweġ lill-Mamà baqa' hawn jghix magħkom, talanqas sakemm mar...

ELEN: Sakemm qabad u telaq.

SAMWEL (*nesa l-kobba suf — gharrkubbtejh dejha*): Int ghadek tiftakar sew imma, Elen.

ELEN: Iġbor dik il-kobba, Samwel. Qum minn hemm.

SAMWEL (*il-waqt mitluf għal darb'ohra, jahtaf il-kobba u jixhetilha f'hoġorha*): Hawn ha! Imma ghaliex dejjem hekk intom? M'ghadnix tifel issa! Ghaliex qatt ma tweġbuni mistoqsija sura ta' nies?

ELEN: Ghax ma tistaqsix il-mistoqsijiet li suppost tistaqsi.

SAMWEL: Loghob bil-kliem! Imma ghandi dritt jew m'ghandix nipprova nifhem?

ELEN: M'hemm xejn x'tifhem.

SAMWEL (*jghajjed lill-ghasfur ibbalzmat*): M'hemm xejn x'tifhem, Samwel. Ghadek ċkejken int, Samwel ruhi. In-Nanna rieqda, Samwel, tistaqsix mistoqsijiet, ruhi; ma tmurx tqajjimha n-Nanna, Samwel ruhi!

ELEN: Tgedwidx wahdek, Samwel. Jekk ghandek tghid xi haġa, ghidha b'wiċċek minn quddiem.

SAMWEL: Ukoll! Jien! Li ghandi nghid, nghidu — jien!

ELEN: U fuq kollox ftakar li n-Nanna...

SAMWEL: ...Rieqda! Ma nqajmuhiex! Kollox sew, skużani — skużani,

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

skużani, skużani — dejjem skużani! Imma ghaliex ghandi dejjem niskuża ruhi jien? Ta' xiex qed niskuża ruhi, wara kollox?

ELEN: Ma niflahx aktar, Samwel, qed tifhem? Ma niflahx.

SAMWEL: U iva, skużani. Hemm ahna, rajtx!

ELEN: Ieqaf!

SAMWEL: U kollox sew! (*Lura mal-logġa. Xi waqtiet ta' skiet*).

ELEN: Flok toqghod thares ghax ma taghmilx xi haġa?

SAMWEL: Ghaliex tibża' mis-skiet, Elen?

ELEN: Nibża'? Tohroġ b'kull wahda kultant.

SAMWEL: Ghaliex? Ghadek ma wegibt nix. Imma ma jimpurtax. Tmur ma' l-ohrajn; mistoqsija indiskreta — fuq kollox mhux originali. Turi nuqqas ta' prudenza — immaturità adoloxxenti. Tara — tahsibnix in-Nanna qed nitkellem? Jew is-Sa Petronja forsi! O.K. Ghidli. Ghidli — x'nista' naghmel? Fiex nista' naqdik?

ELEN: Xiex? X'tista' taghmel...?

SAMWEL: Kif x'tista' naghmel? Ruxxmata G.C.E., tliet *A levels* — biex ma nsemmux il-Matrikola — u tistaqsini x'nista' naghmel! Ejja, ġib; kapaçi nkebbeb marella suf talanqas ikolli nghid. (*Jehdilha kobba mill-basket*) Ma tghidux aktar m'iniex qieghed inrodd dejni lejn is-soċjetà li rawwmitni talanqas. Tghid jekk nistaqsi lis-superjura tal-ghaqda taghkom, tghid ma jaċċettawnix bhala membru? Ma tghaddilix kelma tajba lili s-Sa Petronja, xi tghid? Eh, xi tghid, Elen?

ELEN: Taqbadx bis-Sa Petronja.

SAMWEL: Hi, imma f'ġieħ l-emanċipazzjoni talanqas! Jekk tridu wkoll bil-velu niġi għall-laqgħat tas-Sa Petronja, halli lanqas wiċċi ma tara. Naf kemm tistmani dik.

ELEN: Is-sarkażmu ma jaqbilx ma' l-opri ta' karità, forsi għalhekk, Samwel.

SAMWEL: Forsi. Jew forsi l-opri tal-karità taghkom ma jaqblux miegħi. Minkejja li jien stess nofsi opra tal-karità taghkom.

ELEN: Ma kontx se tkebbeb dik il-marella int?

SAMWEL: Qed nipprova. Imma fejn ix-xjafek issibilha tarfha din?

ELEN: U fuq kollox m'intix tismaghni.

SAMWEL: Hekk jew hekk inkun naf minn qabel xi tkun se tghid.

IN-NANNA titfaċċa fl-arkata fuq ix-xellug.

GHASFUR TAC-ĊOMB - L-Ewwel Att

NANNA: Tabilhaqq. Imma talanqas ma tghidx il-hmerijiet li tghid int, Samwel.

SAMWEL (*iqum u jaghmel biex johroġ kutu kutu; ikellem lill-ghasfur ibbalzmat*): U issa bil-mod il-mod naghlqu l-gabbjetta...

NANNA: Ghedtlik tqajjimni fl-erbgha, Samwel. Naturalment insejt.

SAMWEL: Naturalment. ...U mbaghad wara npoġġuh taht l-xkora, fir-rokna, fid-dlam fid-dlam.

ELEN: Diġà l-erbgha? (*Thares lejn l-arloġġ tal-polz*) Dan l-arloġġ wieqaf. *IN-NANNA* hija mara kbira fl-età. *Ghalkemm tidher li hija mahkuma minn xi marda qerrieda li qed ticolha minn ġewwa, darba kienet mara sabiha u ghadha tipprova żżomm il-figura rqajjqa taghha kemm jista' jkun dritta bla ma ċċedi għall-gheja. Bhal ELEN* hija ukoll liebsa libsa skura imma ta' ċerta kwalità, *ghalkemm minn fuqha wkoll għaddew is-snin.*

NANNA: Ma straht xejn. Kien hemm storbju wisq hemm barra. Ġib il-banketta, Samwel.

ELEN: Forsi ahjar ingib is-siġġu tar-roti

NANNA: Le! Hekk trid tarani s-Sa Petronja wkoll! Il-banketta, Samwel.

ELEN: U l-imhadda l-oħra.

SAMWEL (*inkin*): Majestà — serf umli! (*Lill-ghasfur*) ...U mbaghad meta johrof forsi jerġa' jghanni, min jaf. (*Johroġ*)

NANNA: Reġġhu kissru xi hġieġ tas-serra, Elen. Min kissirha?

ELEN: Is-soltu. Xi kaċċatur qal Samwel.

NANNA: Għalxejn ihufu 'l hawn illum — mhux b'dar-rih.

ELEN: Dejjem issib xi wiehed jiġġerra, jittama.

NANNA: Dalghodu qajmuni kien għadu lanqas sebah, dak li naf. Tir f'tir.

ELEN: Isfel, fil-wied imma.

NANNA: Le; qrib sew. Ukoll fil-ġnejna dahlu. Kienu qed jisparaw taht it-tieqa ta' kamarti — donnu hawnġew m'hawn hadd! Jaqbd u jidhlu, rispett lejn hadd u xejn. Jghaffġu x-xtieli, ikissru l-hġieġ, jeqirdu, jeqirdu, jeqirdu. Xi jridu aktar minn hawn!

ELEN: Ara Ma, qabel tiġi s-Sa Petronja, hsibt x'se nghidulha?

NANNA: Stenna — mhux issa. (*Taghmel sinjal lejn mnejn hareġ SAMWEL*) Wara.

Ghasfur taċ-Ċomb L-Ewwel Att

ELEN (*frustrata*): Nikola jhallihom! Xoghlu li jiehu hsieb hemm barra.

Konna ftehemna. Ghedtlu jaghmel il-ħgieġ imkisser fuq iċ-ċint.

SAMWEL (*jidhol bl-imħadda u l-banketta f'idu*): Aktar ħgieġ?

ELEN: Imissek tghidlu. U hawngew ihallih ghalija...

NANNA: Qatt ma kien hemm bżonn ħgieġ meta nannuk kien ħaj. Ma kienx hemm bżonn timmarka riservat u mhux riservat. U dak iż-żmien kellna wisq aktar art. Hadd ma kien jersaq imma. Hadd. Kien hawn raġel imma fid-dar dak iż-żmien.

Pawsa. In-NANNA tosserva lil SAMWEL waqt li dan jaghtiha l-imħadda u l-banketta u jghinha tizzetta ruhha f'postha.

Jinstema' d-daqq tal-flawt minn ġewwa d-dar.

NANNA: Elen, mur hudlu dak il-flawt. Ma rridx nisma' hossu kemm iddum hawn dik.

ELEN: Jalla ma ddumx. (*Fuq it-taraġ*) Int mur biddel, Samwel. (*Toħrog*)

NANNA: X kont qed taghmel ftit ilu, Samwel? Smajt l-istorbju.

SAMWEL: Xejn. M'ghandi aptit naghmel xejn. Dat-temp imarradni.

NANNA: Skuża dik. Ghazż missek ghedt. Kollu ghazż dan. L-ghazż il-mergħa tal-vizzju, kif kien jghid iz-Ziju Reverendu.

SAMWEL: M'ghandu x'jaqsam xejn l-ghazż f'dal-każ. (*Ipogġi ma' l-iskrivanija u jixgħel il-lampa*) Fuq kollox semmili haġa wahda li qatt nista' naghmel hawngew mingħajr ma taqbad tiggranfa fija Elen.

NANNA: Ghandek raġun — għax mingħajr rieda tajba ma taghmel xejn. Ghaliex ma taqbadx ktieb bhalek issa? L-Università dalwaqt...

SAMWEL (*jinterrompi, juri lejn il-kotba*): Xi wiehed minn dawk, tghid int?

NANNA: Hemm l-ohrajn fuq ukoll, fil-librerija. Biżżejjed dik il-kollezzjoni li hallielek iz-ziju.

SAMWEL: Iva, biżżejjed dik, issa. Ara ftit ilu, kieku kont għadni s-Seminarju, kieku le imma.

Il-hoss tal-flawt jinstema' joghla.

NANNA (*thares lejn it-taraġ*): Dak donnu ndannat illum. (*Trid taqta' d-diskors*) Dawk il-kotba hemm qegħdin jekk tridhom. Kemm tghidli.

Fuq kollox meta kont żgħir kont dejjem issibek hemm fuq f'xi rokna tqalleb fihom.

SAMWEL: U dak iż-żmien kontu tghajtu miegħi u tghiduli 'Tmisshomx!'

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

Anki kieku kienet xi Bibbja.

*Il-flawt donnu joghla f'daqqa bi protesta, imbaghad jiejqaf hesrem.
Jinstema' bieb jinstabat.*

NANNA: Ma kontx tista' tifhimhom dak iż-żmien.

SAMWEL: Kien ifeheimhomli Nikola kieku kontu thalluh. L-istampi stajt niehu gost narahom talanqas.

NANNA: M'ghandix dubju. U issa tista' tara l-istampi u tifhimhom ukoll.

SAMWEL: Le — issa naqra bla ma nifhem, Nann, u l-istampi m'ghadhomx joghġbuni. Ghalhekk hriġt mis-Seminarju. Ghalhekk ukoll. Fuq kollox, mhux xi haġa hekk li trid tisma' int jewwilla? Issodisfajtek? Dnub li Nikola mhux hawn. Kienet tinzillek aktar helwa kieku, mhux veru?

NANNA: Hriġt għax qatt ma missek dhalt. Kien jaf Nikola.

SAMWEL: Li naf jien hu li qatt m'hu se jahfirhieli issa. Wisq inqas lilek.

NANNA: Nikola mhux Alla.

SAMWEL: Qatt ippruvajt tikkonvincih? Qatt urejtu li hu sempliċi bniedem?

ELEN (*terga tidhol — nieżla t-tara*): Xihadd hallielu l-bieb miftuh. Smajtuha ddoqq il-qanpiena tal-kancell?

NANNA: Hawnhekk ma tismax għajr banalitajiet. X'hin hu?

ELEN: Żgur Nikola.

SAMWEL: Kwazi neqsin kwart.

NANNA: Dalwaqt jaslu mela.

ELEN: Mhux għall-hamsa għedtu?

NANNA: Lili neqsin kwart qalli. U s-Sa Petronja dejjem puntwali. (*lil SAMWEL*) Mur biddel int. Lestejt kamra għat-tifla, Elen? (*Taf li Elen se tirvella — tkompli minnufih*) ...Għal li jista' jkun biss, Elen!

ELEN: X'kamra?... M'intix se żżomha int hux, Ma! Mhux se thalliha twikkiha lilna!...

NANNA: Għal li jista' jkun għedt, Elen!

ELEN: Dak Nikola noqtlu sejra!

NANNA: Samwel, kemm se ndum nghidlek! Mur biddel!

ELEN: Noqtlu!

NANNA: Elen! Mur Samwel!

SAMWEL (*Lill-ghasfur*): X'għedtlek jien! Lura taht l-ixkora, hanini. Ċaw ċaw! (*Iqum biex johroġ*) M'hemmx għalfejn nilbes gala jien, nittama.

NANNA: Itfa' l-libsa l-blu. U m'hemmx *T-shirts*. Il-qmis il-bajda u

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

ingravata ta' nies.

SAMWEL: Ma taħsibx li xi uniformi tas-Seminarju timpresjonaha aktar lis-Sa Petronja? Ah! *Touchè!*

NANNA: Aqtagħha, Samwel. Irridek iġġib ruhek sewwa la jiġu, qed tifhem?

SAMWEL: Nagħmel mill-aħjar.

NANNA: Mhux bħall-aħhar darba li kienet hawn is-Sa Petronja.

SAMWEL: Jaqaw qaltlek li m'ghogobthiex? Tista' tghidilha li nirreċiproka l-antipatia. Jien il-faċċoliżmu, l-istupidagħni u l-bigottizmu jibqgħuli fuq l-istonku.

NANNA: Samwel!

SAMWEL (*jilqagħlha*): Alt! (*Ibaxxi rasu*) Skużani! (*Idur dritt lejn il-logġa u jagħmel biex johroġ*)

NANNA: Fejn sejjer?

SAMWEL: Inbidel naturalment. Imma naqsam mill-ġnien. Aħjar il-ġungla milli ngħaddi minn dawk il-kuruturi - taht dawk il-kwadri kollha mmuffati u l-hars ta' diżapprovazzjoni - bir-rispett kollu lejn il-venerabbli Depawli. (*Johroġ*).

ELEN (*bilkemm jilhaq johroġ*): X'se nagħmlu, Ma? Jehtieġ tkellmu...

SAMWEL (*dlonk jerga' jitfaċċa fil-bieb*): Eh, u bilhaqq, haqqu prosit Nikola, eh! X'wiehed wahhlilkom did-darba! (*Jiskappa 'l barra jidhaq.*)

NANNA: Samwel! Samwel - ejja l'hawn! Samwel

ELEN: Rajtx! Qed ngħidlek... Trid tieqaflu, Ma!

NANNA: Naf - naf! Imma l-aqwa li heles minn dik il-fissazzjoni tas-Seminarju. (*B'vendikazzjoni*) Dak l-aqwa!

ELEN: Mhux Samwel - Nikola! Jehtieġ tieqaflu, Ma. Lil Nikola!

NANNA: Taf kemm niddependu minnu, Elen. U din ta' Samwel hadha bl-ikreh sew. Għalhekk jagħmel li qed jagħmel.

ELEN: Trid tieqaflu, Ma. (*Tmur issib mopp u tinfexx timsah fejn kien waqqa' l-ġir SAMWEL*)

NANNA: Kemm ili nipprova, Elen. Imma wara li miet missierek, taf li hu haħsieb kollox. Das-snin kollha, hu ried ikun. Bla wirt, karti u dokumenti mxerrda fost tużżana avukati... Kollox kien jisfaxxa fix-xejn mingħajru.

ELEN: Mhux li sfaxxa! Basta nehilsu minnu. Imma int l-aqwa li xejn ma nbidel u li lilek halliek hawn, qisek reġina f'palazz.

NANNA: Fil-fatt, dejjem hadem qisu seftur.

ELEN: Seftura jien!

NANNA: Elen, ma nerġghux

ELEN (*tieqaf timsah*): Haġa għidli, meta kienet l-ahħar darba li kellimtu?...

NANNA: Meta jehtieġ inkellmu.

ELEN: Iva, tkellmu - imma biex tghidlu jagħmel il-ħġieġ imkisser fuq il-
hitan - biex iċċappas xi riservat fuq xi ċint - biex ma jahraqx haxix meta
jkun rih isfel - jew biex ikeċċi l-kaċċaturi u nassaba mill-ġnien -
għalhekk tkellmu kieku.

NANNA: M'għandix għalfejn ikellmu - jaf x'għandu jagħmel.

ELEN: ...Imma biex tiggranfalu wiċċu biex ma jibqax jimla' ras Samwel
b'vokazzjonijiet, għalhekk malajr issib għalfejn!

NANNA: Meta jehtieġ, Elen...

ELEN: U fuq Ezra, fuq Ezra tkellmu?

NANNA: Elen! Daqshekk! (*Taghtiha daqqa ta' harta*).

*ELEN tieqaf zopptu. Imbagħad tarmi minn idha l-mopp fil-logġa u
tolqot il-bandla. Għal xi sekondi tibqa' msammra fejn hi, imbagħad
timxi bla biki, bla emozjoni lejn il-logġa u twaqqaf il-bandla li
għadha tixxengel.*

NANNA: X'għamillek Nikola issa?

ELEN: X'm'għamilx trid tghid. (*Tiġbor il-mopp*) Biex tagħqad issa jrid
jerga' jbjjad hemm barra. Bilkemm ilu xahrejn li bajjad! U issa jrid
jerga' jqabbad lil Samwel! Ahjar jara jsewwi dawk ix-xorok l-ewwel. -
Għalfejn qed nerġghu inqajmu kollox, Ma?

NANNA: X'inqajmu imma? M'niex qed tibza', Elen?

ELEN: Minn kollox. Minn Nikola - mill-barranin. Meta dahlu l-barranin
hawngew dejjem beda l-inkwiet. U issa trid inhallu s-Sa Petronja
tikkonvincina nehdulha din it-tifla minn fuq żaqqa u nitwikkew biha
ahna!

NANNA: Kieku kont naf qabel li kien Nikola li dahhlilha f'mohħha dik l-
idea... Imma issa tard wisq. U wara kollox jehtieġ imma. Dit-tifla, Frida,
tista' tkunilna ta' ghajnuna 'l quddiem ukoll.

ELEN: Jien ma qed nitlob l-ghajnuna ta' hadd... Jigifieri inti rrasenjata!
'Qas biss sibt x'tista' tghidilha s-Sa Petronja la tiġi...!

NANNA: Mela qatt xihadd seta' jghid xi haġa lis-Sa Petronja!

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

ELEN: Jiġifieri se thalliha ġġibha hawn! U thallihielna hawn!

NANNA: Ifhem ftit, Elen. Ghalissa m'hemm xejn x'nistgħu naghmlu - issa li għaddejna l-karti kollha - u fuq kolloxx issa li s-Sa Petronja għamlitha fatta. Skond Nikola għandha konvejnu fuq id-dar u xtrat flat Wied il-Għajn. Mhux se jkollha post għat-tifla hemm...

ELEN: Min jaf għal min se jkollha post imma! U lilna wikkittkna biha! U Nikola - Nikola kien jaf! Kien jaf! Tifla qal! Tifla sabih!

NANNA: Ghalissa imma, Elen! Issa naraw x'nistgħu nirmedjaw. L-ewwel naraw x' hobbz tiekol din Frida.

ELEN: Hobbzna se tiekol! Xi trid tara!

NANNA: Tigrix Elen, wara kolloxx ma nafuhiex dit-tifla...

ELEN: Tifla! Hmistax-il sena mhux tifla!

NANNA: Erbatax.

ELEN: Hmistax! U kellha hmistax meta bdejna, Ma - issa għalqet sittax! U Nikola jiġi jurina ritratt tagħha tal-Grizma! Kien jaf x'qed jagħmel, mela ma kienx!

NANNA: Naf - u kieku hemm mod kif tkellem is-Sa Petronja. Imma issa naraw... U fuq kolloxx, Samwel, wiehed jehtieg iquis... (*tieqaf - donnhu għaddielha hsieb*) ...iquis u jara...

Pawsa

ELEN: Samwel xiex?

NANNA (*l-istess għal xi ftit sekondi, imbagħad*): Xejn, issa naraw din Frida. U wara kolloxx (*Tidher li xi haġa, xi xaqq dawl beda jfegġ. Ton differenti - tadotta l-poża xierqa*) Wara kolloxx, jehtieg naghmluh das-sagrificju - jixraq naghmlu dil-karità mas-Sa Petronja. Jien għaddejt minnha - naf x'jiġifieri ssib ruhek armla.

ELEN: Armla bil-flus?

NANNA: Issa li wara dik it-telfa m'ghadx tista' tiehu sieb Frida.

ELEN: Jew m'ghadx għandha bżonnha.

NANNA: Dik tifla sventurata - iltiema, qatt ma kellha veru omm jew missier. Did-dar imbagħad, did-dar kbira wisq. Kbira wisq. Niftakar l-ewwel darba li Ruben ġabni hawn - dal-palazz enormi dawk is-swali kollha, kuruturi bla tmiem, bibien enormi. Kemm kont inhossni ckejkna hdejhom - mitlufa. Wahdi. Talanqas però kien hemm il-ġnien. Biż-żmien drajt imma - ma tajtx każ aktar. Speċjalment meta sa fl-ahħar ġew it-tfal.

GHASFUR TAČ-ČOMB - L-Ewwel Att

- ELEN: Meta hġieġ Philip, trid tghid.
- NANNA: Meta ġejtu intom! Ma damitx imma ma reġghet waqghet is-sikta hawnġew. Imma l-agħar is-sikta ta' hemm barra. Dik jehtieġ li ma terġa' qatt.
- ELEN: Akkost li ndaħħlu dil-barranija, dit-tifla, hawnġew? Wara das-snien kollha! Għalhekk mela, Ma?
- NANNA: Forsi. U forsi għax ma baqaghlix wisq snin jien. Safrattant imma, jehtieġ naghmluh das-sagrifiċċju. Fil-kobor ta' din id-dar insibu post għal Frida ukoll. B'ħalma sibna għal Samwel. Frida, wara kollox, tikber ftit tkun tista' tagħtik daqqa t'id ukoll.
- ELEN: Ghedtlek - m'għandi bżonn hadd jien. Basta Nikola ma jindahalx hawnġew.
- NANNA: U issa li Samwel reġa' magħna, tara kif l-affarijiet jinbidlu.
- ELEN: Issa tara. Tistenniex għajnuna minghand dak lanqas. Dak iben missieru!
- NANNA: Missieru kien ġifa! Iben ta' ftit xhur f'dirghajn martu, u harab - harab u bellah lil Sylvie bil-ghali. Il-mewt tagħha fuq il-kuxjenza tiegħu ukoll. Kollox htija tiegħu kulma ġara. Kollox.
- ELEN: Kollox?
- NANNA: Kollox! Imma talanqas baqa' Samwel.
- ELEN: Talanqas hallielek l-iben li hu qatt ma seta' jkunlek. Imma li kien għal Nikola lanqas dak ma kien jibqalek. Ftakar!
- NANNA: Kien johroġna nies kieku hallejnieh imur. (*Tieqaf*) Jien nafu lil Samwel, Elen. Nafu wisq aktar milli qatt seta' jkun jafu Nikola. Dak ma kienx mahluq għall-kullar. Ebda kullar.
- ELEN (*tpoġġi fuq il-bandla u tfarfar l-im aded fuqha*): Lanqas tiegħek.
- NANNA: Dan tiegħu taqlib taż-żgħożija biss - xejn aktar.
- ELEN: Imma kemm iddum diż-żgħożija? Kif hemm min hajtu dejjem żgħożija u ohrajn - ohrajn jitwiieldu xjuh?
- NANNA: Int qatt ma nsejtha lil Sylvie, Elen, hux veru?
- ELEN: Qatt. Kienet dak kollu li jien qatt ma stajt inkun.
- NANNA: Kienet ir-rebbiegħa niftakar, l-ewwel darba li missier Samwel ġabha hawn. Bilkem xahar wara l-mewt ta' Ruben. Kont għadni bilkem lestejt ilbies tal-vistu. Missier Samwel m'ghamilx għajr johroġ għall-kaċċa. Qatt qabel ma ried johroġ. Imma dik id-darba kien għamel

Għasfur taċ-Ċomb L-Ewwel Att

gimgha barra mid-dar - johog qabel is-sebh u jidhol tard bil-lejl. Wahda mill-burdati tiegħu.

ELEN: U dak l-istaġun il-kaċċa kienet qatt ma dehret bhalha niftakarhom jghidu.

NANNA: Kieku kien għadu haj Ruben, kemm kien jixxala dik is-sena - dawk it-tjur kollha. Għal kaċċa biss kien jghix missierek. Imma ibni... ibni kien johog u jidhol, u l-barzakka dejjem battala.

Xi ftit noti tal-flawt jinstemgħu għejjin minn fuq, imma 'l bogħod.

NANNA: Sakemm jum wiehed.

ELEN: Kien Ghid il-Hamsin.

NANNA: Ġie lura - il-barzakka dejjem battala.

ELEN: Imma gablek lil Sylvie.

NANNA: Sylvie. U kienet sabiha Sylvie. Kien iltaqa' magħha f'artijiet fit-tramuntana tal-gżira. Kienet sabiha tassew.

ELEN: Halliha li Nikola ried jghid li kienet forsi ftit bjonda iż-żejjed biex tkun vera Depawli.

NANNA: Kienet ċajta! Kien ihobb jiċċajta, dak iż-żmien; kien differenti. Kienet sabiha; xagħarha twil, bjond, għajnejn żoroq. U fuq kollox niesha kienu tat-tajjeb u kellhom raba tal-bali mill-aqwa. U f'inqas minn sitt xhur iżżewwiġha.

ELEN: U f'inqas minn sena Philip gheb minn wiċċ id-dinja.

NANNA: Dak l-isem ma rridx nisimgħu hawngew! Hu fejn hu - dak mhux ibni!

Taht l-arkata tfaċċa EŻRA. Huwa raġel qsajjar, ftit matnazz, b'mixja aktarx goffa. Imma l-aktar li jolqtok hu li ghalkemm forsi m'ghandux ghajr xi erbghin/hamsin sena, wiċċu huwa ta' xih, il-ġilda qisha parċmina mkemmxax.

ELEN: Eżra, xi trid?

Pawsa qasira. Imbagħad bla kliem xejn jagħmel dritt lejn l-iskrivanija u jitfi d-dawl tal-lampa. Idur u jersaq lejn il-logġa u, waqt li bil-pala t'id wahda jipprova jgħatti għajnejh mid-dawl, bl-ohra jgħerri l-purtieri kollha matulha.

NANNA: X'inzilt tagħmel, Eżra?

EŻRA (*bla ma jhars lejn hadd - iġebbed ma' djul il-purtieri donnu jrid jiżgura ruħu li ebda xaqq dawl ma jidhol*) Smajt xihadd isejjahli.

GHASFUR TAČ-ČOMB - L-Ewwel Att

ELEN: Le. Hadd, Eżra. Kont tiela.

EŻRA: Dehrli smajt 'il xihadd (*Iressaq wiċċu qrib mal-purtiera, donnu jrid jara minn ġo fiha*) Intom ma rajtuhomx?

ELEN: Lil min?

EŻRA: Lil Nikola. Mal-barranija.

NANNA (*b'harsa lejn ELEN*): Ahjar titla' fuq, Eżra. Taf li dad-dawl hażin ghal ghajnejk. Aktar tard inżel

ELEN (*fuq kliemha - tiehdu bis-serjetà*): X'barranija?

Hekk kif ELEN tersaq lejha, EŻRA jdur bla ma jhars lejha. Jersaq lejn il-plateà. Kliemu huwa kalm - mhux miġnun u lanqas stramb, imma kompletament konvinċenti u sinċier.

EŻRA: Nikola u l-barranija diġà qeghdin hawn. Rajthom jaqsmu mill-ġnien; smajt il-passi tagħhom jghaffġu l-ħġieġ imkisser u għollieq fis-serra. U hassejt il-barranija tinfes il-ghatba. U bibien imsakkra nfethu. Jehtieġ ingerru l-purtieri. Biex wara nkunu nistgħu nċarrtuhom.

ELEN tersaq lejn il-logġa u thares 'il barra mill-purtieri mbexxqin. Tittawwal ghal xi waqtiet, imma malajr iddur lura u, mohħha mistrieh, ixxengel rasha lejn in-NANNA.

NANNA: Ma missekx inżilt, Eżra. Kellek tibqa' fuq tistrieh.

EŻRA (*jinjoraha - lil ELEN*): Jiena rajthom dalghodu kmieni - iwittu l-art - ixerrdu velenu u pitrolju - jaharqu l-hamrija. Biex wara jifirxu x-xbiek u l-mansab. (*Jizbel f'daqqa*) X'tistenna meta l-art tlaqniha! (*Jerga' lura lejn it-taraġ*) Jekk tagħmel ix-xita rrid noħroġ niġbor il-bebbux, Elen. Nikola qalli wara t-tèzgur tagħmel. Irrid noħroġ .

ELEN: Itla' - issa ngibulek jien it-tè. Kont se ntellaghulek. U pprova strieh.

EŻRA (*jitla' t-taraġ*): Hsibt li lest; se jjahtuli.

ELEN: Issa tiela .

EŻRA: Wara mbagħad noħroġu għall-bebbux imma. (*Jerga' jizbel*) Ukoll l-ilma tal-ġibjun ivvelenaw! Ukoll l-ilma! (*Johroġ*).

NANNA: Kien ikun ahjar sakkartlu.

ELEN: Bżajt li jagħmel xenata jekk isib il-bieb imsakkar meta tkun hawn dik. Hallejt it-twieqi tal-gallarija miftuha berah apposta; għedt ma jtiehxi li johroġ jekk jara għadu d-dawl fil-kurutur.

NANNA: Dalam kmieni illum. Mhux ta' min nirriskjaw; sakkar il-bieb meta ttellaghlu t-tè.

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

ELEN tiġbor il-labar u s-suf u tqeghedhom f'kexxun, tirranġa xi ffit il-kamra, xi siġġu, inkwatru, eċċ., u tohroġ .

In-NANNA taqbad ktieb li ġabet magħha - il-Bibbja - u tifthu. Tilbes nuċċali biex forsi tipprova taqra xi haġa imma ma tista' tara xejn u taqta' qalbha. Jinstemgħa xihadd jipprova jidhol mill-bieb imsakkar tal-loġġa, li mhux lakemm jinfetaħ.

NANNA: Nikola?

Il-bieb jintefa' ġewwa bis-saħħa u jinfetaħ, imma donnu bilkemm qed iżomm wieqaf. Jidhol SAMWEL - xagħru mimxut pulit u liebes imdandan kif riedet in-NANNA.

SAMWEL: Ma rajtux. Imma nahseb f'kamartu qieghed. Rajtlu d-dawl fit-tieqa. Probabbli tela' mill-garigor. Gdiedem sa l-art u misteri waħdu sar dak.

NANNA: X misteri?

SAMWEL (*jgholli spallejh*): Intom tafu. (*Isaffar u jippettna xagħru*) X'jidhirlek, Nann? Gala l-lejla mela, eh? B'risq is-Sa Petronja!

NANNA: Ghedtlek, Samwel - naqtgħu l-paroli!

SAMWEL: X għedt issa!

NANNA: U dak it-tisfir ukoll.

SAMWEL: Eh - jaqaw kien hawn Ezra?

NANNA: X'hin hu?

SAMWEL: Ghaliex baqa' hekk iz-ziju, Nann?

NANNA: Hekk kif?

SAMWEL: Uuh - hekk!

NANNA: Hekk kellu jkun. (*Iebsa*) Alla ried hekk.

SAMWEL (*aktarx waħdu*): U int qatt ma hfirtlu.

NANNA: Ghajnejh - sejjrin għall-agħar. Ma sar jissaporti ebda dawl

SAMWEL: Iva, dak naf. Imma ghaliex hekk? Sena biss akbar minn missieri kien - u safrattant dejjem niftakru xih!

NANNA: Għalfejn tistaqsi mela? Dik il-marda tiegħu. U m'hemm x fejqan. Pjuttost...

SAMWEL: Imma l-marda ma tispjegax kollox. Ghaliex dejjem imsakkar hemm fuq? Tih jibbalzma t-tjur u jiġbor il-bebbux u ttih xejn aktar. Jien qas biss nissaporti nidhollu mill-bieb 'il ġewwa - anki 'kk stess iħallini.

GHASFUR TAC-ĊOMB - L-Ewwel Att

U hu qisu m'hux hu - imsakkar dejjem hemm, qalb dawk l-annimali - mmuffati aktar milli bbalzmati. U t-twieqi maghluqin u hu jghix hemm ġew maghhom. Jghix - jimmoffa jmissni nghid! Imbaghad nghidu Alla ried hekk!

NANNA: Samwel, jekk hiereg bl-ereżijiet, ahjar ma tghid xejn.

SAMWEL: Ereżijiet jien? Eżra tajjeb ghal dawk. Reġa' invintaha Bibbja!

NANNA: Ghax int tippretendi tifhem kollox issa.

SAMWEL: Le, dik żgur le - però haġa naf; jien il-kruha nobghodha - tkun fuq min tkun.

NANNA: Naqtgħuha ara dwar Eżra. Halli 'l Elen tiehu hsiebu. Issa talanqas la tiġi dit-tifla tas-Sa Petronja, Frida, issa jkollok ma min tilgħab.

SAMWEL: Nilgħab!

NANNA: Insomma, jkollok ma' min tehda!

SAMWEL: Nilgħab! Jalla Elen taqbad magħha u mhux miegħi! Imma nsejt - dik diġa wikkejtuha b'Eżra.

NANNA: Elen tiehu hsibna lkoll

SAMWEL: Imma speċjalment b'Eżra. Hawnġew. Barra haġ'ohra imma, hux? Nikola jiehu hsieb barra, Elen ġewwa. Ta' barra barra, ta' ġewwa ġewwa.

NANNA: Kulhadd jagħmel sehmu. Barra int. Lilek 'tik tharbex u tilgħab biss.

SAMWEL: Jien ma nilgħabx.

NANNA: Tharbex u tahli l-hin iva, imma.

Minn ġewwa jinstemgħu tokki ta' l-arlogg.

NANNA: Kif għadhom ma ġewx? Newwilli l-ktieb; naqra xi haġa. Anzi, ha, żomm int. Aqrali ftit sa ma nistennew. Niskanta kif għadhom mhux hawn.

SAMWEL: Darba f'ghomorha mhux se tkun puntwali s-Sa Petronja. Bilfors tajjritha xi karozza. Jew forsi mietet. (*Toghġbu l-idea*) Iva, hemm ċans li mietet, ma tahsibx. Ix-xejn xejn.

NANNA: Aqra, Samwel.

SAMWEL: ...Jew hasbuha xi gamiema u sparawlha. U telgħet dritt il-ġenna - bir-ruh u l-ġisem naturalemnt, ghax mur ara kieku kellhom jibbalzmawha!

NANNA: Samwel.

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

SAMWEL: OK, Ok. Hawn naqra fejn hawn is-santa?

NANNA: Aqra fejn trid.

SAMWEL: Dalam wisq. (*Jilbes in-nuċċali - jaqra*) Hażin ghalikom, Skribi u Farizej, ipokriti, ghax intom bhall-oqbra mbajda, li minn barra tidhru sbieh...

NANNA: X'int taqra?

SAMWEL: Matthew 23.

NANNA: Mhux hemm kont.

SAMWEL: Jekk trid nieqaf. Lili joġġobni.

NANNA: Komplu.

SAMWEL: Oqbra mbajda, li minn barra jidhru sbieh lill-bnedmin, imma minn ġewwa mimlija bil-ghadam tal-mejtin u b'kull żmie. (*Aktar ma jmur, aktar jidhol fl-ispirtu*) Hekk intom minn barra tidhru ġusti man-nies, imma minn ġewwa intom mimlija ipokrisija u bil-ħażen. (*Aħrax, jakkuża lejn il-kwadri fil-kurtur*) Hażin ghalikom, Skribi u Farizej - ipokriti! - li tibnu l-oqbra tal-profeti u ssebbhu l-monumenti tal-ġusti u tghidu...

NANNA: Ieqaf, Samwel.

SAMWEL: - Ipokriti lkoll! ...Intom li tghidu, kieku konna fiż-żmenijiet ta' missirijietna ma konniex inkunu magħhom fit-tixrid tad-demmm.

NANNA: Biżżejjed. (*SAMWEL jieqaf.*) Sewwa ghedt, dalam wisq. Fejn baqġu dawkw? Ara, ohroġ sal-kancell ara tarahomx tilġhin.

SAMWEL: Ma se nara xejn f'dad-dawl. Imma aħjar f'it arja friska minn din l-ghomma. (*Johroġ mil-logġa*).

IN-NANNA tieġu l-Bibbja f'idejha, tqalleb il-folji bla ħajra. Minn fuq jinstemġu xi noti tal-flawt.

NANNA (*taqra bi tbatija*): Kieku konna fiż-żminijiet ta' missirijietna ma konniex inkunu magħhom fit-tixrid tad-demmm tal-profeti. (*Tagħlaq il-ktieb. Ghajnejha jħarsu fil-vojt quddiemha, tkompli*) U intom timlew il-qies ta' missirijietkom.

Sikta perfetta. Pawsa għal f'it sekondi.

SAMWEL jidher jitlejja barra l-bieb tal-logġa. Jagħmel biex jidhol iżda jdur hekk kif jibda jinstema' joqrob sew il-hoss ta' karozza riesqa mħarrka. SAMWEL jidhol fuq l-ghatba, iżda jerga' jdur, donnha qalbu teħbru li se jġri xi ħaġa.

SAMWEL: Nann...!

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

Issa l-karozza tinsab qrib sew. Jinstema' hoss ta' habta - il-karozza ttajjar il-kanċell. Id-dwal tal-fanali tal-karozza jghaddu jserrpu mill-logġa ghal ġol-kamra. Jinstemghu hsejjes ta' brejkijiet u fl-ahhar hoss itarrax ta' karozza tahbat. Il-hoss ta' hġieġ jinkiser u jitkisser. Id-dwal tal-fanali jibqgħu mixghulin dritt minn ġol-logġa ghal ġod-dar. It-tinwih tal-horn imwahhal jidwi u jidwi hekk kif trab u duhhan jibda diehel mill-bieb imdawwal tal-logġa.

SAMWEL: Nann! Ġiezuġiż, rajtha!? Ghamlitu terrapin!

NANNA: X'gara Marija Santa, Samwel! Ġesu Marija!

SAMWEL: Dik il-karozza - kaxxkret nofs il-kanċell magħha!

NANNA: X'karozza! Fil-ġnien?

SAMWEL: Ford Cortina!

NANNA: Xiex!? Tmurx, Samwel! Samwel!

Imma SAMWEL johroġ jiġri fil-ġnien. In-NANNA ddu ma tafx x'taqbad tagħmel jew fejn sejra. Tohroġ mill-bieb tax-xellug issejjah - Elen!

ELEN titfaċċa dlonk f'ras it-taraġ u tinzel tigris; thares 'il barra lejn il-logġa, iżda thaffef tohroġ mnejn harget ommha: Ma, x'gara? Ma! Pawsa qasira - imbagħad jitfaċċa fil-bieb tal-logġa dell ta' figura sewda u stramba, aktarx goffa, duhhan tiela madwarha, siluwettata mid-dwal tal-fanali li jitfa' u jifrixlha dellha twil għal ġol-kamra.

Tidhol is-SA PETRONJA. Hija mara ta' xi hamsin sena, ippersunata sew - tridha ta' armla ta' l-affari tagħha. Liebsa bil-vistu, xagħarha - il-ftit li baqagħlha - huwa miġbud lura u f'toppu lixx lixx - infatti tilfet ukoll il-parrokka mal-habta tal-karozza. Wiċċha tond qisu dulliegha - ebda 'make-up' ghajr lipstik ahmar demm jghajjat. L-arja ta' armla ta' l-affari tagħha titef hafna minhabba n-nuċċali ohxon tas-sewqan li hija liebsa. F'idejha għandha wkoll par ingwanti goffi tas-sewqan. Tabilhaqq kolloxx f'suritha-persuntha, hwejjigħa, kliemha u imġibitha - jagħtuha dik id-dehra stramba, goffa u grotteska.

SA PETRONJA (tkellem lil SAMWEL diehel warajha ssummat - imma billi hu għadu ma jidhirx, kliemha ma tafx lil min hu ndirizzat. Fuq kolloxx qed tissara man-nuċċali tas-sewqan li ma tistax taqilg u u t-tferfir ta' idejha jagħtuha dehra isterika) Periklu pubbliku! Periklu pubbliku, number one! Ghax ma tehdix hsiebu dak il-kanċell! Kif dejjem mitluq imsewves mal-hajt u llum ifettlilkom issakkruh! (Lil SAMWEL diehel

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

warajha għadu ċċassat) Ghini ftit inti, qisek mitruh! (SAMWEL *jghinha tnehhi l-ingwanti, imbagħad in-nuċċali*) Periklu number one! Thallu dik il-liedna ma kullimkien - niezla bl-addoċ mal-hitan kullimkien, imbagħad iddur kantuniera u ssib dak il-kanċell ma' wiċċek! Periklu liema bħalu! Seta' kien hemm inċident papali! Imnalla ma kontx qed insuq wisq.

SAMWEL: Ma kontx għaddejja bl-erbghin tghid, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Hamsin! (*Jirnexxilha tnehhi n-nuċċali*) Imnalla għandek tghid!

SAMWEL: Imnalla - xejn xejn hallejtilna nofs is-serra hemm.

Is-SA PETRONJA tatih harsa suspettuża u tpoġġi fuq l-ewwel sigġu li ssib. Tqum malajr u tnehhi xi labar tas-suf li halliet hemm ELEN. Terġa' tpoġġi b'aktar galbu - tipprowa tiġbor ftit dinjità.

SA PETRONJA: Fejn hi s-Sinjura? Għada ma tafx li ġejt?

SAMWEL: Nahseb semghuk.

SA PETRONJA: Dak id-dawl! Żgur se taqaghli l-battri! Ara tistax titfih, Samwel! Haffef!

SAMWEL: Iva, arani sejjer Dik - dik il-karozza tieghek?

SA PETRONJA: Iva, għaliex?

SAMWEL: Le, xejn - hekk staqsejt. Ford Cortina, hux?

SA PETRONJA: Ġdida fjamanta! G.T.

SAMWEL: Eh?

SA PETRONJA (*kburija*): GT - *gran turismo*!

SAMWEL: Eh, GT. Iva, naf.

SA PETRONJA: Hawn, ha ċ-ċwieviet! Mur ara titfix dawk il-*fog lights*!

SAMWEL jiehu ċ-ċwieviet u johroġ mill-logġa. Malli ssib ruhha wahedha s-SA PETRONJA tmur lejn l-arkata u ssejjah - Sinjura Depawli! Imbagħad - timxi bi tbatija għax it-tkaken għoljin iweġġgħulha saqajha - terġa' tmur lura fejn kienet bilqieghda. Tpoġġi bilqieghda wara li tiżgura ruhha li m'hemmx labar tas-suf. Tinza' ż-żarbun, tistrieħ u titbaxxa toghrok subghajha. Kif tkun milwija hekk, tilmah il-ktieb li n-NANNA kienet telqet minn hoġorha. Tinduna li hija l-Bibbja. Tfarfarha bil-galbu u zzekzek u titkaża, tmur tqeghedha lura fuq il-mejda. Hija u ġejja lura biex tpoġġi, tghaddi subghajha minn fuq xi għamara tfittex it-trab. Kultant issib xi ftit u zzekzek aktar.

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

Jinfeta' hesrem il-bieb fuq ix-xellug u jidhlu mgħaġġlin ELEN u n-NANNA, mifxulin u għadhom ma jafux x'għara. Jieqfu zopptu hekk kif jilmhu s-SA PETRONJA.

SA PETRONJA (*bilkemm għadha poġġiet li ma jkollhiex terġa' tqum*):
Sinjura Depawli! (*Tinduna li hafja, terġa' tpoġġi bies iddeffes iż-żarbun lura f'saqajha*) Sinjura Depawli! (*Tqum u tersaq fuqhom izzappap għax ma lebsitx iż-żarbun sew*) Elen, ruhi! (*Tghannaqhom*).

NANNA (*tiprova ssib il-kliem*): Sinjura Petronja! Kif int?

ELEN: X'għara imma, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Uhh, u hekk, u hekk, ruhi! Nizzu hajr 'l Alla! U intom, ruhi?

NANNA: Ma ġralek xejn, hux? Dik il-karozza?

SA PETRONJA: Iva, tiegħi! Daqsxejn ta' incident - le, ruhi, ma ġrali xejn imma. (*Lil ELEN - kburija*) Ford Cortina G.T. (*Tiftakar- lin-NANNA*) Imma dak il-kancell, Sinjura Depawli! Dak il-kancell! Araw x'taghmlu ta! Dik il-kantuniera perikoluża wisq. Ma jmisskomx thalluh magħluq dak il-kancell! Tridu taraw x'taghmlu! Miraklu ma bqajtx tal-kolp.

ELEN: Trridni ngiblek xi haġa għall-qatgħa?

SA PETRONJA: San Kristofru dahal għalija, għandek tghid! (*Lil ELEN*) Le ruhi, mhux għalissa. (*Lin-NANNA*): Naturalment kont liebsa s-seat belts, of course! Allura! Kulhadd tajjeb nizzu hajr 'l Alla? Għadni kemm rajt lil Samwel. Uuuuh kemm kiber jahasra! Sar fih ġuwni ġmielu. L-istess bħal missieru. Fula maqsuma!

Id-dawl tal-fanali tal-karozza jintfew f'daqqa. Għal xi sekondi taqa' sikta assoluta

SA PETRONJA (*ittenni*): Fula maqsuma!

NANNA: Fejn hi t-tifla?... Frida? Ma ġietx miegħek?

SA PETRONJA: Hi mela! Hawn qieghda. Hallejtha fis-salott ma' Nikola.

NANNA (*jinbet suspett*): Ma' Nikola?

ELEN: Fis-salott m'hemm hadd.

NANNA: Minn hemm għadna ġejjin.

SA PETRONJA (*thares minn wahda għall-ohra*): Imma hemm hallejtha nofs siegħa ilu!

NANNA: Nofs siegħa ilu!

ELEN: Int mhux issa għadek kemm wasalt - fil-hamsa?

Ghasfur taċ-Ċomb L-Ewwel Att

SA PETRONJA: Issa? Fl-erbgha u nofs - puntwali! Puntwalissima!

NANNA: Imma Nikola qal li fil-hamsa kellek...

SA PETRONJA: X'qal Nikola jien ma nafx - imma jien ġejt fil-hin! Infatti Nikola ġie jilqagħni fil-bieb. Imma bilkemm dhalna fis-salott li ma talabnix il-karti ta' l-adottazzjoni! Għalxejn għedtlu li l-karti kont tajthomlu diġà! Bilkemm ma riedx jitfaghna 'l barra. Jien - b'rispett lejta, Sinjura - jien bil-qalb it-tajba mort lura d-dar nara nsibhomx. Imma le ta, le ta!, jien naf li tajthomlu s-Sibt li għadda! Imma dak Nikola ma nafx (*Tagħmel sinjal b'subgħajha ma' mohħha - għandu skorfina nieqsa?*) Dak Nikola... - insomma! U tort tiegħu ta - tort tiegħu dik il-habta! Hu qalli meta niġi lura biex nipparkja hemm wara. Tort tiegħu!

ELEN: Issa ngiblek grokk, Sa Petronja.

NANNA: Imma fejn huma issa?

SA PETRONJA: Jien jiddispijaci għal dik is-serra. Niftakarha fi żmien żewġek, Alla jahfirlu... Issa naturalment m'hemmx wisq xi tkisser, nammetuha...

ELEN: Ha mmur nerga' nittawwal fis-salott. Żgur ma tehux xi haġa?

SA PETRONJA: Insomma, forsi ftit whisky. (*Hi u hierġa ELEN*) Neat! (*ELEN tieqaf*) Il-whisky - neat!

ELEN: Neat. (*Toħroġ*).

SAMWEL (*jidhol mill-logġa, jimsa idejh fix-xagħar ta' parrokkja kulur bjond imdennes*) Dak il-bumper Alla m'għamlu, Sa Petronja. (*Innewwliha ċ-ċwieviet tal-karozza*).

SA PETRONJA: Grazzi, Samwel ruhi. Imn'Alla hemm l-inxurans... (*Tintebah x'għandu f'idejh u tahtaflu l-parrokkja*) Hemm x'il-mniegħel qed tagħmilli bil-parrokkja!

SAMWEL: Parrokkja Hsibtha gozz qannep! Sibtha fis-seat tal-karozza.

SA PETRONJA: X'qannep qannep! Swietli għoxrin lira dik! U int timsah iż-żejt fiha!

SAMWEL: Imma veru ta, Nann! Ma kontx naf!

NANNA: Skuzah, Sa Petronja, nahseb veru ma...

SA PETRONJA: Uuu, ma jimpurtax! Naf li jmissni nistennieha jien wara kollox. Imsejkna armla - lanqas tipprowa tikkura ruhha xi ftit ma tista' - u ma thallix id-dwejjaq jagħmlu biha!... Uuh, x'tistenna min-nies wara kollox? (*Tirraġa l-parrokkja sewwa, iż-żarbun ukoll jidher li qed jiġiha sewwa. Tqum wieqfa dritta, tiehu l-ingwanti u n-nuċċali tas-sewqan*)

GHASFUR TAC-ĊOMB - L-Ewwel Att

f'idejha - issa fiha figura aktarx prepotenti, grotteska dejjem, imma minacċuża wkoll) Kelma! Kelma li hi kelma rrid nisma'! Dak kollox. U nurihom jien min jien. Hadd qatt m'ghamilli l-bżar fuq imniehri jien - 'qas meta kien haj Bertu. L-inkwiet li rajt ma' wiċċi jien nafu - imma hadd qatt m'azzarda jgħid kelma li hi kelma fuqi. Lili Sinjura Depawli - lili hadd ma nhalli jgħid xejn fuqi, jien. Hadd!

NANNA: Poġġi f'it imma, Sa Petronja. Wara habta bhal dik

SA PETRONJA: Le, m'ghandi xejn - m'ghandi xejn. (*Tibda tikkalma xi f'it*) Wara kollox mhux tort tagħkom. Jiena u int fl-istess ilma wara kollox. Taf daqsi x'inhu lsien in-nies. (*Tpoġġi*) Li kieku ma kienx għalikom wara kollox, li se tagħmlu din l-opra ta' karità ma' Frida... u miegħi ukoll, nammetti, miegħi ukoll. U nizzu hajr l'Alla ghas-Sur Nikola wkoll, wara kollox...

NANNA (*iebsa*): Is-Sur Nikola wkoll?

SA PETRONJA: Hi mela. Eh, hu ried ikun. Sibt Anġlu Kustodju fih jien dak... bhalma sibtu int wara kollox, Sinjura Depawli. (*Forsi hjiel ta' malizzja*) Eh, dak Nikola x'fih! Eh, hu ried ikun imma għalija insomma. Hu stinka u hadem miskin sakemm ġibna kollox b'wiċċ il-ġid. Ġab karti, ċertifikati, prokura... ma ngħidlekx kemm ġera. Raġel tar-ruh dak, minkejja kollox.

NANNA: Minkejja kollox.

SA PETRONJA: Issa kemm ilu magħkom dak, aqtagħli kurżità?

NANNA (*xotta*): Ilu.

SA PETRONJA: Minn qabel miet l-imsejken żewġek, hux hekk, Alla jagħtih il-enna?

NANNA: Hekk hu

SA PETRONJA: Kemm kienu bieb tal-qalb!

NANNA: Kien sekond kuġin infatti.

SA PETRONJA: Eh iva? Tal-familja mela! Hi kif lanqas qatt m'ghaddieli minn mohhi! Imma minn dejjem kienu hbieb.

NANNA: Hbieb kbar.

Minn ġewwa jibdew jinstemgħu joghlew xi f'it l-ilhna ta' ELEN u NIKOLA jargumentaw.

SA PETRONJA: U saru bieb akbar wara - irrid ngħid, wara li żzewweġ lilek. Rużar, Alla jahirlu rrid ngħid! Mhux, Nikola!

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

NANNA (*l-ilhna barra qed jinkwetawha*): Samwel diehel l-Università dis-sena - ma nahsibx li qallek is-Sur Nikola.

SA PETRONJA: L'Università! (*Iddur fuq SAMWEL*) U s-Seminarju? Jien kont minghalija li int kont.

NANNA: Kien. Skuzani ftit. Ghidilha int, Samwel

SAMWEL: Kont. M'ghadnix.

In-NANNA tahsel se tohroġ mill-bieb tax-xellug, iżda tilhaq tidhol ELEN. Ġabet gabarrè u xi tazez bil-whisky, iżda mohhha f'xi haġa ohra li qed tinkwetaha u tibqa' ma toffrilhiex lis-SA PETRONJA.

ELEN: Ġej Nikola...

SA PETRONJA (*tqum biex tiehu l-whisky*): U Frida mieghu ukoll, le?

ELEN (*bilkemm taraha - tmur dritt fuq ommha*): Iva Frida wkoll, Ma... Imma m'hix Frida

Jitfaçça fil-bieb NIKOLA. SAMWEL iqum bilwieqfa jhares lejn il-bieb miftuh - lejn xihadd wara NIKOLA.

NIKOLA: Bonasera. Skuzawni ddawwart, imma... (*hjiel ta' tbissima*) ...it-tifla marret tahsel ftit idejha.

NANNA: Is-Sa Petronja qaltilna li ilha hawn mill-erbgha u nofs. Mhux fil-hamsa ghedt kellha tiġi?

NIKOLA: Daqsxejn ta' malintiz, nahseb. (*Lis-SA PETRONJA, li dejjem iddur ghall-whisky wara ELEN, hekk kif din timxi matul il-kamra nkwetata*) Smajt hoss ftit ilu. X'kien?

SA PETRONJA: Iva, jien! Il-karozza tieghi! (*Tiftakar*) Imma dak il-kancell, Sur Nikola! Min fettillu jsakkru - ilu tant żmien miftuh u mitluq imsaddad mal-hajt!

NANNA: Fejha t-tifla, Nikola?

NIKOLA (*idur lejn il-bieb warajh. Jixghel id-dawl tal-linfa f'nofs il-kamra*): Hawn hi, ġejja.

SA PETRONJA: Miraklu ma bqajtx tal-post! (*Tinduna li m'humieq mohhom fiha*) Imma fejn baqghet dik?

NANNA (*lehinha ma jixhidx l-irtubija ta' kliemha*): Ghandi nifhem li ghandek xi sorpriża żghira ohra ghalina, Nikola?

SA PETRONJA: X sorpriża? (*Lehqet ma ELEN*) Mument wiehed! (*Tiehu bikkerin whisky*) Grazzi!

NIKOLA: Idhol - idhol.

GHASFUR TAÇ-ĊOMB - L-Ewwel Att

Titfaċċa PETRA, imbidla kif rajnieha fil-bidu ta' l-att. Biss issa li ghamlet ukoll il-"make-up", tidher li ghandha xi hames snin aktar. Xagharha issa jinsab mahlul u mitluq fuq spallejha - taht is-superficialità tal-"make-up" jidhru maturità u ġmiel li ma kontx tobsorhom fi tfajla ta' l-età taghha.

NIKOLA Nintroduċilkom lil Petra.

NANNA: Petra? U Frida?...

SA PETRONJA (*tat harsa lejn PETRA, imma ma rathiex - forsi mdorrija ma tarahiex ghax qatt ma qesitha ta' xejn. Tniżżel il-bikkerin vojtt fuq il-gabarrè u dlonk tahtaf iehor*) Iva, ta! Nikola forsi ma qalilkomx. Imma ghedna forsi xieraq li nsibulha isem ġdid issa li se tibda hajja ġdida maghkom. Taf int, nutari u avukati, u issa li qeghdin fiż-żifna... hsibt li l-isem Petra jkun jixraq, le? Taf int, ghalija - Petronja - Petra! Ma tarawhx li jaqbel? (*Tixrob il-whisky l-iehor*) Ersaq, ersaq, Petra... Qisha binti kienet dejjem, jahasra! (*Tiehu id PETRA u tressaqha 'l quddiem*).

NANNA: Imma Dik Frida allura? U dik il-libsa

SA PETRONJA: Pjuttost sempliċi naf. Petra tieghi dejjem... (*Tieqaf issummata thares lejn id PETRA; id-dwiefer twal foloz u homor jaqtgħulha nifisha. Imbagħad thares sewwa lejn PETRA. Imdorrija thares lejha minn fuq 'l isfel, imma issa li libset it-tkaken, issib ruhha thares dritt f'ghajnejha. Hekk kif taraha sewwa s-SA PETRONJA twerżaq wahda, titilqilha idha u taqbeż lura 'l bogħod minnha*) Frida! Ġesu Hanin! Frida - hemm x'ghamilt! Santamarija!

NIKOLA: Ippermettili, Sa Petronja - hsibt u rajt li kien jixraq tbiddel xi ftit wara l-vjaġġ...

SA PETRONJA: Santamarija! Vjaġġ! Xi vjaġġ, Nikola? Lanqas domna ghaxar minuti ġejjin! U xagharha - dik il-libsa... U dawk! Dawk id-dwiefer!... (*Bilkemm tissogra tersaq qrib biex terġa' teħodlha idha biex tarahom sew*) Dawk - dawk foloz?

NIKOLA: Ma nafx ngħidlek. Ma jidhirlekx imma li l-libsa tixraqilha? Hallejtha titla' fuq u tirrangħa ftit ruhha. Ngħidlek is-sew ma stennejtx dan kollu.

NANNA: Xi stennejt allura, Nikola?

ELEN: Dik libsa ta' Sylvie kienet, Ma!

SA PETRONJA: Sylvie? Aah! Sylvie - omm...? (*Thares lejn SAMWEL*) Aah! Imma xorta ta! U ma missekx hallejtha tuża *make-up*, Sur Nikola!

Ghasfur tač-Ċomb L-Ewwel Att

NIKOLA: *Mea-culpa!*

SA PETRONJA: Imma int, Frida, x'fettilek, ja belha! U propju llum imbaghad, meta se jarawk l-ewwel darba! (*Lin-NANNA*) Niżgurak imma, Sinjura, niżgurak li qatt m'ghamlitha qabel. Lanqas qatt ma hallejtha tmiss xejn ma wičča. Bilkemm terra, ahseb u ara! U dawk id-dwiefer imbaghad! Lanqas jien ma naf kif nużahom!

NANNA: Ma tghidlix imma xi stennejt, Nikola? Ghalfejn dan kollu? Ghaliex issa? Ghad baqaghlina żmien ahna, Nikola, ghal aktar...(*Teżita - l-preżenza tas-SA PETRONJA li żżommha*) Aktar?...

NIKOLA Ghaliex le, Tereża? Sakemm wiehed ghad ghandu nifs f'ruhu, jehtieġ, anzi, huwa dmir. Jehtieġ wiehed ikompli, dejjem aktar!

NANNA: L-ghanja tač-činju, forsi.

ELEN: Imma ma jistax ikun, Ma! Dan iż-żejjed issa!

NANNA: Elen!

ELEN tkun se tkompli, imma tintebah bil-hars mimli hrara u kurità tas-Sa PETRONJA u trażżan ruhha bi sforz kbir.

NANNA: Elen, mur ara hux lest it-tè. Mur!

ELEN sa fl-ahħar ticčaqlaq u timxi lejn il-bieb, iżda tieqaf hemm u ddur tara x'se jġgri.

NANNA: Skużana, Sa Petronja. Imma dik il-libsa, taf int, iġġibilna hafna memorji u tifikiriet - int tifhem.

SA PETRONJA: Hi mela jaħasra! Imma tibżax, il-Bambin hanin u jaħseb fina lkoll. U min jghidlek li mhux Hu li bghatek lil Frida flok Sylvie? Tara kif issir thobbha int ukoll daqs li kieku kienet bintek!

ELEN: Ikolli ngħid din Frida aktar ġabilna s-Sur Nikola milli l-Bambin.

SA PETRONJA: Skużani ta, m'iniex nifhem?

ELEN: Ara mela, ha ngħidlek jien, Sa Petronja. Il-problema hi li jiena - ahna lkoll, mhux hekk, Mama? - ahna konna ħsibna li din Frida tiegħek...

NIKOLA: Petra - Petra tagħna issa.

ELEN (*bi sforz*): Petra! Din... din Petra tiegħek, ma kenitx ġhajr tifla! Tifla żghira! Ir-ritratt li wriena Nikola

NIKOLA: Nammetti, kien ritratt tal-Grizma. Ma stajniex insibu iehor.

SA PETRONJA (*thares minn wiehed għall-ohra, Bil-mod qed tibda tifhem xi haġa*): Jiġifieri... Imma skużi ftit, ta. Skużawni, m'iniex nifhem. Kont għedtlu jien lis-Sur Nikola - kont għedtlu! Ĥsibt li konna ččarajnieħ dak

GHASFUR TAC-ĊOMB - L-Ewwel Att

il-punt! (*Iddur fuqu*) Kont rajtha int ukoll! Taf li m'għandhiex għajr sbatax-il sena.

ELEN: Sbatax-il sena? Sbatax!

SA PETRONJA: Insomma, forsi tmintax ukoll; taf int, wara kollox dokument tat-twelid (*tbaxxi lehinha*) qatt ma kien instab!

ELEN: Tmintax! Tisma', Mā! Tisma'! Ara ha ngħidlek mela, Sa Petronja, ahna stennejna tifla ta' disa' snin u issa int iġġibilnaq...

SA PETRONJA (*tfur*): Disa'? Disa'!... Imma ruhi ma nafx kif kellkom dik l-impresjoni. Hsibt li Nikola qalilkom kollox.

NANNA: Nikola mhux dejjem jgħid dak li jfisser...

SA PETRONJA: Eh, imma nittama li jfisser dak li jgħid!

NIKOLA: Serrah mohhok, Sa Petronja.

SA PETRONJA: Nittama!

NIKOLA: Ma se jinbidel xejn. Serrah mohhok. Issa li għaddejna l-karti kollha u wasalna s'hawn, orbot fuqna; m'ahniex sejr in lura minn kelmtna.

SA PETRONJA: Tmorru lura! X'jigifieri tmorru lura!... Irrid ngħid, ma jistax ikun Nikola, sieheb! Mhux issa! Mhux wara li lestejna kollox! U Dun Pawl? Dun Pawl - x'jgħid Dun Pawl? Kien tant kuntent miskin li rranġajna kollox u spicċa kollox b'wiċċ il-ġid!

NIKOLA: Tabilhaqq - kien herqan hafna biex johrogha minn darek.

SA PETRONJA (*thalliha tghaddi*): Eh iva, mela. U jahasra jien ma nistax inżommha aktar - emmnuni ma nistax! Issa li Bertu tiegħi hallieni (*bikja*) tafu kif sibt ruhi! Jahasra stinka tant Dun Pawl - stinka tant!

NIKOLA: Sahansitra l-isem bdilnielha.

SA PETRONJA: Mela, jahasra Petra tiegħi. U tal-Għaqda - is-soċi! - dawk ukoll imsieken...

NIKOLA: U s-Superjura; xi tghid kieku s-Superjura?

SA PETRONJA: Mela! U l-fiera - il-fiera, Sur Nikola! (*lin-NANNA u ELEN*) Intom ma tafux, ma tantx tohorġu - mhux għax intikom tort, ta! - imma kieku tafu kemm xogħol qed isir għall-bažâr għall-ahhar ta' dax-xahar! Tafu li kull sold li se nagħmlu se nagħtuh lilkom għall-bżonnijiet ta' Petra; tafu hux, Sinjura Depawli?

NANNA (*hjiel li se ċċedi*): Nafu, iva, Sa Petronja...

ELEN: Imma ahseb ftit, Mā!... (*Tbaxxi lehinha*) Issa li Samwel rega'

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

maghna... (*Is-SA PETRONJA iżda ma taħbix il-kurżità tagħha u tersaq qrib biex tisma' aħjar - hekk li ELEN ikollha tkellem lilha*) ...Ahseb ftit, issa. Ghax qed ninsew haġa, Sa Petronja. Issa saret ftit aktar delikata l-biċċa. Qabel kollox sew, sakemm hsibna li ma kenitx ghajr tifla żghira din Frida... U fuq kollox, billi Samwel ma kienx se jkun hawn. Qed tifhem? Imma issa...

SA PETRONJA (*ġenwina?*): Issa xiex?

NIKOLA: Samwel kellu jibqa' s-Seminarju suppost, jiġifieri.

ELEN: Le! (*Tipprova trazzan ruhha*): Le! - jiġifieri issa se jkollna ġuvni u tfajla hawnġew, taħt l-istess saqaf. Wara kollox, ahna nies ta' l-affari tagħna, Sa Petronja, u ma rridux li nagħtu x'jghidu lin-nies...

SA PETRONJA: Aaah! Uh, u n-nies - in-nies! Puu ghan-nies! Imma u iva, wara kollox, jekk noqogħdu nagħtu kas in-nies! Nies u mhux nies, jekk ma naghmlux l-opri tajba f'din in-dinja biex inpattu ta' dnuvietna, fejn irridu naghmluhom? Ilkoll midinbin, wara kollox. L-opri tajba jridu jkunu ghalina. Nafdaw f'Alla, dik hi. Eh, u ahna, Sinjura, is-soċi kollha, ahna dejjem nahsbu fikom ilkoll fit-talb tagħna, veru Sur Nikola?

NIKOLA: Hekk hu. U forsi, 'kk Alla jrid, Samwel ghad jista' jerga' jahsibha dwar is-Seminarju. Mhux l-ewwel darba din...

SAMWEL: Qatt!

NANNA: Qatt fuq li qatt!

SA PETRONJA (*bla ma trid trodd salib - skandalizzata*): Ġesumarija!

NANNA: Ara, daqshekk biżżejjed. Issa li hemm hemm.

NIKOLA: U jsir li jsir, mela?

NANNA: Li kellu jsir ilu li sar.

ELEN: Imma Mā, ahseb ftit...

NANNA: M'hemmx x'tahseb aktar. It-tifla hawn qiegħda u hawn tibqa'.

SA PETRONJA: Grazzi, Sinjura! Int qalbek tad-deheb! Kont naf li m'intix sejra tonqosna fis-siegħa tal-prova! Il-Bambin ghad ipattilek. Tista' tibqa' ċerta li lkoll napprezzaw is-sagrificċji li dejjem tagħmel magħna. Ma ridniex naqilghulkom xi nkwieta, inti taf...

NANNA: Ebda nkwieta. Komplikazzjoni żghira li setgħet ġiet evitata. Hasra li Nikola nzerta nesa dettal żgħir - l'età ta' ... Petra mela, hux hekk?

NIKOLA: Nammetti - htija tiegħi.

SA PETRONJA: Iva, imma ma ġara xejn. Kollox dejjem jispiċċa b'wiċċ il-

GHASFUR TAĊ-ĊOMB - L-Ewwel Att

ġid, niżzu hajr 'l Alla. Ersaġ, Petra, ruhi. Qatt ma se jkollok xi tgerger minnha ibqa' ċerta. Jien naf x'konsolazzjoni kelli biha f'dari.

ELEN: Persważa! Kont smajt li hi kienet infatti li hadet hsieb l-imsejken żewġek kemm dam marid.

SA PETRONJA: Hi? Jien! Jien kont għalih! Mela hi! Nammetti kienet tghini, mela ma kenitx, eeh, imma ahna dejjem żammejnha fuq wiċċ l-idejn.

ELEN: Speċjalment is-Sur Bert...

SA PETRONJA: Fuq wiċċ l-idejn! Dejjem rat imhabba u rispettt - rispettt! - minghandna! Mhux hekk, Frida, eh? Tkellem ftit ruhi! Ghidilhom int lissinjuri!

PETRA (*lehen sod u ċar - kważi impersonali*): Iva, Sa Petronja.

SA PETRONJA: Iva - iva xiex? Ghidilhom ċar, ruhi binti. Meta trid taf tiċċaċċra, tafux. Uuhh, dawn it-tfal, brikkuni l' huma!

SAMWEL: Nahseb riedet tghid, iva, dejjem rat imhabba - u rispettt - minghandkom.

SA PETRONJA (*ma tafx kif tirrispondi*): Eh - mela x'inhu. X'ghedt jien? *Sa fl-ahhar taqa' pawsa twila u imbarazzanti. F'daqqa wahda SAMWEL u PETRA donnhom saru ċ-ċentru ta' l-attenzjoni.*

NIKOLA l-ewwel wiehed li jiċċaqlaq u japprofitta ruhu mis-sitwazzjoni. Kważi b'mod kavalleresk, jiehu bil-mod lil PETRA minn idha u jressaqha 'l quddiem.

SAMWEL jinza' n-nuċċali u jaħbih fil-but tal-ġlekk.

NIKOLA: Forsi wasal il-waqt għall-introduzzjonijiet, xi tghid, Sa Petronja? Ersaġ, Petra. (*Jaghti pass biex donnu jibda biex iressaqha lejn SAMWEL*).

SA PETRONJA: Hi, tassew, ara dik kif baqgħet fil-bieb! (*Prona taħtaf driegħ PETRA u ddawwarha biex l-ewwel tintroduċiha lin-NANNA*) Tiskanta kemm baqgħet grixtija għall-età tagħha, Sinjura! Ersaġ Frida - ersaq. Din is-Sinjura Depawli. Minn issa 'l quddiem għandek tqisha bhalha ommok ohra.

In-NANNA toħroġ idha u tiehu hafif id PETRA għal waqt wiehed.

PETRA: Ghandi pjaċir.

NANNA (*harsa intensa - tipprova taqralha hsiebha*): Kif inti, Petra ruhi

PETRA (*ebda illużjoni - impersonali*): Tajba grazzi.

SA PETRONJA: U din hi Elen. Ma tehux għalik hux Elena ruhi, jekk

Ghasfur taċ-Ċomb L-Ewwel Att

issejjahlek zija Elen?

ELEN (*ma tehodliex b'idejha*): Ghandi pjaċir.

SA PETRONJA: U dan taf, m'hemmx ghalfejn nghidu, is-Sur Nikola... Hi ara daqsxejn kont se nghid Depawli! Kif dejjem ninsa kunjomok imma. Hawn qieghed fil-ponta ta' Isieni ta!

NIKOLA: Ma ġara xejn - Nikola biżżejjed ghalija. Diġà ltqajna, hekk jew hekk. (*Xorta jiehu b'id PETRA*).

SA PETRONJA: Hi, imma ara kif insejt!

NIKOLA (*iżomm id PETRA u jdawwarha lejn SAMWEL*): U dan - dan Samwel. Depawli - m'hemmx ghalfejn nghidu.

SAMWEL (*xi ftit imbarazzat - johroġ idu indeċiż*): *Hi!* Pjaċere

PETRA: Pjaċere. (*Imma tibqa' ma tehodlux b'idu*).

NANNA (*tqum deċiża*): Tajjeb! Dak it-tè, Elen. Ahjar ngħaddu, xi tghid, Sa Petronja? Kollox lest fis-salott, Elen, mhux hekk?

SA PETRONJA: Eh, iva, għandi nixfa jahasra. Ejja Petra ruhi.

NANNA: Iva, imma forsi l-ewwel ahjar tmur terġa' tbiddel u tnehhi dak il-make-up, le?

SA PETRONJA: Mela! Hadthieli minn halqi jahasra! Kapriċċuza wisq dik il-libsa narha, le? U dawk il-fjuri wkoll! (*Tiehu bukkett żgħir ta' fjuri mwahhal fuq sider PETRA*) U tal-plastik fuq kollox! (*Ixxommhom*) Imma jfuhu ta! Hi - *Xantall Number Two* - Naqta' rasi! Xomm! *Xantall Number Two*! Xi għoxrin lira dik ta, mhux ċajt! U flixxkun daqs nitfa.

Sadanittant ELEN resqet lejn it-taraġ ma' PETRA, qed tghidilha, Minn hawn . PETRA tieqaf f'tarf it-taraġ, tghidilha xi haġa.

ELEN (*iddur fuq SAMWEL*): Samwel, mur dahhal l-affarijiet ta' Petra mill-karozza.

SA PETRONJA: Iva, bilhaqq. Hawn iċ-ċwieviet, Samwel. Zewġ bagalji kull m'hemm. (*Waqt li tfittex fil-portmoni tghaddi l-fjuri lil NIKOLA*) Hawn ha. Baqa' xi affarijiet ngibuhom darb'ohra.

SAMWEL: Ghaliex jien? Ghax ma jmurx Nikola.

NANNA: Iġġibhiex bit-tul, Samwel. Mur iddumx.

Waqt li ELEN u PETRA jitilgħu t-taraġ u johorġu, SAMWEL kontra qalbu johroġ mil-logġa. Huwa u hierēg jolqot siequ fuq xi haġa li waqghet mal-habta tal-karozza. Ifajjar daqqa ta' sieq u jigbed xi wahda.

GHASFUR TAÇ-ĊOMB - L-Ewwel Att

SA PETRONJA (*ixxukkjata*): Ġiezuġiež!

NANNA: Skuzana, Sa Petronja. Tifel xi ftit diffiċli kultant.

NIKOLA: M'ghadux tifel.

SA PETRONJA: Eh, imma qieghed f'dik l-età - dik l-età! Bhal Petra tieghi. Nghidlek is-sew, meta rajthom hekk, hdejn xulxin l-ewwel; hekk ghedt.

NIKOLA: X'ghedt, Sa Petronja?

SA PETRONJA: M'humiex aktar tfal, dak li ghedt - m'humiex tfal! U rajthom tant jaqblu wkoll, ma tahsibx? Eh, mhux li kien kont ghadni ta' dik l-età jien, Sur Nikola!

NIKOLA: Hekk hu, hekk hu. (*Itaptilha idha - ironiku. Lin-NANNA*) Ma rajthomx jaqblu int ukoll, Tereža?

NANNA (*xotta xotta*): Mhux partikolarment. Imma ahna kellna ftehim, Nikola. Ma missekk.

SA PETRONJA (*xejn ma jaharbilha*): Xi ftehim?

NANNA: Xejn partikolari. Xejn bil-miktub.

NIKOLA: Ta' barra barra?

SA PETRONJA: Ta' ġewwa ġewwa!

NANNA: Hekk hu. Ejja hu xi haġa, Sa Petronja.

NIKOLA (*ixomm il-fjuri f'idejh*): Ifakkruk fi żmien iż-żbir, ma tahsibx, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Ma nafx, Nikola. Int tifhem!

NANNA: Fjuri tal-plastik jibqgħu. Xejn aktar. Fi żmienna l-ġizimin kienu ta' vera. Fwieha ta' vera. Mentri illum... (*Ixxengel kemm kemm rasha*).

SA PETRONJA: *Xantall Number Two!*

NANNA: *Xantall Number Two. (Titlaq il-fjuri fuq il-mejda)* Ejja, Sa Petronja, it-tè lest.

SA PETRONJA: Grazzi. Isma', ma niskomdakomx, hux?

NANNA: Ebda skomdu. Ftit ta' taqlib ta' mument, imbagħad kollox bhal qabel. Itfi warajk x'hin tohroġ, Nikola. (*Tohroġ mill-bieb tax-xellug mas-SA PETRONJA*) Ma tehux xi żewġ gallettiniet ukoll?

SA PETRONJA: Hi, dażgur! Kont ghedtlek li nhar it-Tnejn sejra Taormina?! Le, dażgur, li le. Tliet ġimghat biss, tafx (*Tohroġ*)

NIKOLA ma johroġx warajhom mill-ewwel. Jiehu l-fjuri minn fuq il-mejda u jersaq jifti d-dawl tan-nofs tal-kamra. Jibqa' biss id-dawl f'ras it-taraġ u bozza mixghula barra l-logġa. Jersaq lejn l-iskrivanija,

Ghasfur taç-Ċomb L-Ewwel Att

ixomm ghal xi waqtiet il-fjuri tal-plastik, imbaghad iqeghedhom lura fejn kienu, imma jixghel id-dawl tal-lampa fuqhom. Sodis fatt, johroġ mnejn hargu l-ohrajn.

L-ghanja tal-flawt bdiet tinstema' bil-mod il-mod, 'il boghod

SAMWEL jidhol mil-logġa b'zewġ bagalji f'idejh u jersaq bihom lejn it-taraġ. Jieqaf jistrieħ ftit, jghaddi idejh minn xaghru donnu jrid jippettnah. Idur u jaghti pass biex jidhol wara l-ohrajn iżda jisma' l-lehen gholi tas-SA PETRONJA tiçcaçcra hemm ġew. Jiehu nifs qawwi, u jerga' jdur lejn it-taraġ; jitbaxxa u jibda jagħmel il-push-ups, jghodd taht l-ilsien, "One-two; one-two..."

PETRA titfaçça f'ras it-taraġ. imbidla u liebsa l-istess libsa sempliçi li kellha fil-bidu ta' l-att. Tinżel it-taraġ, pass pass mal-"one-two, one-two" ta' SAMWEL li ma jintebahx biha qabel ma tasal xi hames targiet minn isfel. Ghalkemm ma jghollix rasu, nindunaw li ntebah biha ghaliex inaqas ir-ritmu tal-"push-ups" hekk kif hi tnaqqas il-passi tagħha.

ELEN titfaçça f'ras it-taraġ imma tibqa' fuq, tosserva impassiva.

PETRA tieqaf xi zewġ targiet 'il fuq minn SAMWEL hekk li għajnejh, mingħajr ma jgholli rasu, huma bi dritt saqajha. Forsi ghax jinduna li liebsa żarbun differenti, jieqaf. Imbaghad, jiddritta saqajh b'nofs qabza hafifa 'l quddiem u jġib ruhu kokka, iwieżen lilu nnifsu b'id wahda ma l-art (jew mal-bagalji). Ihares 'il fuq lejha.

SAMWEL (*bilkemm jagħrafha*): Petra?

PETRA: Frida. (*Bil-mod tohroġ idha lejha.*)

SAMWEL: Frida?... (*Johroġ u jgholli id wahda lejha biex tghinu jqum fuq saqajh*) Rapunzell, Rapunzell, dendel xuxtek.

Tmiem l-Ewwel Att

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

IT-TIENI ATT

L-istess xena ta' l-ewwel att. Tard wara nofs in-nhar - jum xemxi imma kiesah.

Ghall-bidu nett (forsi wkoll qabel jitla' s-siparju) minn barra jinstema' kultant dak li wiehed jista' jahseb li hu l-ghana ta' pitirross - fil-fatt huwa l-hoss ta' suffara ta' l-insib.

Ix-xena hija mdallma minhabba l-purtieri hoxnin tax-xitwa li hemm imdendlin u maghluqa tul il-logga.

Jidhol SAMWEL mill-bieb tal-logga li ghalkemm twahhal lura f'postu, xorta jidher li ma hu xejn sod. SAMWEL ghandu ktieb miftuh f' idejh u xi tnejn ohra taht abtu. Liebes bhal fil-bidu ta' l-ewwel att, "jeans", "T-shirt" u papocç, izda fuq spalltu ghandu mitfugh flokk tas-suf. Xaghru huwa itwal u qed ihallih jinzillu ghal fuq widnejh u ghonqu. In-nuccali mhux jilbsu - ma jahsibx li jixraqqu. Jaghti xi zewg passi ghal gol-kamra taparsi mhedi jaqra, imbaghad jgholli harstu bil-mod. Malli jara li m'hemm hadd, jersaq lejn il-kurutur ta' gewwa, jissemma' ghal ftit, jiehu nifs ta' serhan u jitlaq il-kotba bl-addocç fuq il-mejda. Imur fil-bieb tal-logga u jaghti tisfira hafifa. Imbaghad imur jiftah berah il-purtieri tal-logga.

SAMWEL: Ikun id-dawl!

Ipoçgi fuq wahda mit-targiet ta' gewwa tal-logga u jfarfar it-trab u l-hamrija mill-qalziet u l-papocç.

PETRA tidhol hafja mill-nien. Xagharha huwa mahlul u mitluq ghal fuq libsa hafifa tas-sajf, aktarx twila u semplici marbuta madwar qaddha b' terha tal-harir.

PETRA (tholl it-terha u thalli l-keffa tinzilha taht l-irkobba sew): Fejn huma?

SAMWEL: Min jaf? Mhux xi mkien hemm gew? X'int ittawwal dik il-libsa, bezziegħa! Baqghalhom kwarta biex jinzlu.

PETRA: Hekk jew hekk m'ergajniex hergin. (Tibda tigbor xagharha f'malji).

SAMWEL: Ghala le? (Iqum - johrog suffara ta' l-insib mill-but tal-"jeans")

Dak it-trabokk ikolli nnehhih minn hemm. U jekk nirroranga dis-suffara... (jipprova jsaffarha darba, darbtejn - ghalxejn) Ghandek hair-pin?

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

- (*Jigbidlha xagharha u jhollilha l-malja*) U hallih hekk dak ix-xaghar!
- PETRA (*tipprova tin ibed minnu*): Hallini!
- SAMWEL (*idejh madwar ghonqha b'xagharha mahlul*): Hekk! Hekk isbah!
- PETRA: M'ilekx kont tghid li joghgbuk il-malji. M'ghadnix qisni tifla žghira?
- SAMWEL: Rapunzell, Rapunzell...
- PETRA (*tingibed minnu - bierda*): Rapunzell ma teżistix hawngew. Dak li tkun trid Elen, tarana hemm barra.
- SAMWEL: B'daqshekk! Belha jekk tahseb li nohroğ fis-serra biex nistudja!
- PETRA terga' tabda tagħmel xagharha f'malja.*
- SAMWEL: Int ma tehodlokx kopja. Quddiem in-Nanna mod, quddiem Elen iehor
- PETRA: U quddiemek?
- SAMWEL: Fejn naf. Qisek kamalejont.
- PETRA: Kliem tqil ma nifhmux.
- SAMWEL: Hemm int; tagħmilha tal-belha.
- PETRA: Ta l-injuranta. Ghax hekk jixtiequ jarawni huma.
- SAMWEL (*jerga' jipprova s-suffara - għalxejn*): Ghedtlek jien tiççaqlaqx! Issa min jaf x'irid ikun biex naraw xi malvizz iehor hemm barra!
- PETRA: Jien ma tniffistx. U sa fejn naf jien ma rajt ebda ghasfur jekk niğ u f'dan.
- SAMWEL: Jien rajtu imma. Kien niezel lejn it-trabokk x' int ilqatt dak il-barmil.
- PETRA: Ma missekx hallejt il-ğir hemmhekk. Qaltlek Elen. Tghid nixef il-papoçç? Elen ti branani nidhollha nżelleğ hawngew.
- SAMWEL: Halliha tghid int. Fejn ghedt kien hemm labra?
- PETRA tmur lejn il-purtiera ta' l-intrata u taqla' labra minn ġenb fil-gholi.*
- SAMWEL: Ghadhom iqegħduhom hemm - fil-gholi, bhal meta kont žghir!
- (*Jiehu l-labra minghand PETRA li tpoğgi hdejh fuq it-tarğa tal-loğğa, Issoff subghajha ghax tniggżet bil-labra. SAMWEL inaddaf is-suffara, imbagħad jipprova jsaffarha. Jagħfas is-suffara u jagħti fuqha ma sidru*)
- Ma taqtax għaliex jghidulha tal-Mea culpa?
- PETRA: Is-suffara? Nista' nobsor. Ta' min kienet?

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

SAMWEL: Tan-Nannu nahseb. Jew missieri. Fejn naf. (*Jerga' jipprova jsaffarha - jaghti fuq sidru*) Hemm hi! (*Pront iqum*) Ejja, ġejja?

PETRA (*ma tqumx*): Se ndumu imma?

SAMWEL: Jekk trid tibqa' hawn, ibqa'! (*Jimxi lejn il-bieb imma m'hux se johrog minghajrha*) Oqgħod aħdmilha l-peduni lil Elen. Tiehu gost bik!

PETRA: Qatgħet qalbha tghallimni nahdem is-suf. Illum suppost tghallimni r-rakkmu. U ghax qabbditha n-Nanna, mhux ghax trid hi.

SAMWEL: Dak ghax qed tiddizappuntaha - lin-Nanna wkoll. F'ġimagħtejn malajr intebbet li mhux lakemm tirbhek kif ġieb u lahaq lilek.

PETRA: Xi trid tirbahni lili?

SAMWEL: Ma ċċedilhiex biżżejjed, dik hi.

PETRA: Forsi ghax jien ma nafx inċedi. Imma qatt ma nqastha mir-rispett.

SAMWEL (*jidhaq*): Rispett - int! Haġa nghidlek: veru se taqbel magħhom int però!

PETRA: Fiex naqbel?

SAMWEL: Arak! Tiddefendi ruhek b'mistoqsija. (*PETRA tgholli spallejha*) Mhux ghax inlumek. B' xi mod kulhadd irid jiddefendi ruhu hawnġew. Tghallimtha kmieni jien dik. U dak li jagħmlu, dejjem bi hsieb. Ukoll l-istramberiji tagħhom Tagħhom - tieghi ukoll messni għedt. Ghax jien wiehed minnhom - irrid jew ma rridx. Jghidu li wkoll meta kont żgħir, darba - kelli sitt snin? - darba kelli xi nghid man-Nanna - ma nafx fuqieq - biss jghidu domt xahar ma rridx nghidilha kelma li hi kelma! U hi lili! Pika bejn tifel ta' sitt snin u mara suppost matura! Tista' timmaġinaha?

PETRA: Forsi. Forsi għalhekk ukoll nippreferi r-rabja bla rażan ta' Elen.

SAMWEL: Ghax tibza' min-Nanna.

PETRA: Nibza'? Jien ma nibza' minn hadd. U minn kulhadd.

SAMWEL: Mur ifhmek. Trid nohorgu?

PETRA (*tqum, imma bla għagla*): Ghaliex tahseb tobghodni Elen?

SAMWEL: Elen? Kieku għedtli Nikola

PETRA: Le. Nikola ma jobghodnix. Juzani iva, imma għall-bqija, ma jimpurtah assolutament xejn minni. Elen - Elen haġ'ohra.

SAMWEL: X kienet dik ix-xenata ta' dalghodu?

PETRA (*tgholli spallejha*): Qalet lin-Nanna biex tibdilli l-kamra.

SAMWEL: Reġgħet?

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

PETRA: Il-kamra t'Èzra eżatt fuq tiegħi, hux veru?

SAMWEL: Iva, ghaliex? Kien hemm dak il-garigor ta' hdejk, kien iwassal 'l hemm fuq, sakemm kellhom jagħlquh. Min jaf xi jrid ikun biex isewwuh.

PETRA: Ghaliex dejjem imsakkar, inkaxxat, hemm fuq?

SAMWEL: Èzra? Ghedtlek. Bilkemm jara - id-dawl jagħmillu hażin. Jekk qatt tidhollu hemm ġew ma tara xejn - dlam kullimkien. L-unika tieqa jżommha mbarrata u mal-hitan hliet xkafef impestati bil-bebbux u tjur ibbalzmati ma tarax. U riha ta' buraxx u salnitru li taqşam...

PETRA: U n-Nanna qatt ma ssemmin. Jew tkellmu.

SAMWEL: Dik storja ohra Ejja, ġejja?

PETRA: U Nikola dejjem jaharbu.

SAMWEL jgħolli spallejh hu did-darba.

PETRA: Ghax dik l-istess storja imma. Naf.

SAMWEL: Èzra jahrab minn kulhadd. Anki minni!

PETRA: Minn Elen le imma.

SAMWEL: Xihadd irid jiehu siebu.

PETRA: U bil-lejl?...

SAMWEL: Xiex bil-lejl?

PETRA: Fil-ghodu ma jista' jagħmel xejn minhabba d-dawl... Imbagħad bil-lejl ma jorqodx. Dal-lejl smajtu fil-kurutur. Ġie jhabbat mal-kamra tiegħi.

SAMWEL: Ftahtlu?

PETRA (*mument ta' ezitazzjoni*): Le.

SAMWEL: Fejn taf li kien hu?

PETRA: Smajtu - immifsejh mas-serratura. Il-bieb ma kienx imsakkar. Sejjahli ukoll. Sejjahli Sylvie imma. Kienet ommok, hux hekk?

SAMWEL: Kont ghedtlek. Mietet ftit wara li missieri telaq. Èzra kien i obbu wisq lil missieri. Talanqas hekk jghid Nikola. (*Jieqaf - imma jara li PETRA qe tistennieh ikompli. Idur 'l ġewwa - qata' qalbu li se johorġu. Ikompli*): Missieri kien għamel żmien kien taha għall-insib, u t-tjur kollha li jaqbad kien jagħtihom lil Èzra. Jghidu kellu guva daqsieq mimlija ghasafar hemm barra. Sakemm imbagħad, wara li ma ġiex lura aktar... (*pawsa qasira*) ...mietu kollha.

PETRA: Mietu? Hekk - kollha f'daqqa?

SAMWEL: Qatluhom.

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

PETRA: Min?

SAMWEL: Huma. Elen kienet tghid li kien Nikola... Imma mbaghad darba Nikola qalli li kienet in-Nanna. Jien aktar nahseb li kienet ommi....

PETRA: U dawk it-tjur kollha bbalzmati hemm fuq, allura dawk huma?

SAMWEL: Huma. Forsi xi ftit ohra wkoll.

PETRA (b'ebda sentimentalizmu): Miskin Ezra. Dal-lejl hu kien - jibki - wahdu - wara l-bieb fil-kurutur. Meta ftaht il-bieb...

SAMWEL: Ftahtlu mela.

PETRA: Stennejt ftit. Meta ftaht imbaghad kien gheb. Stennejt wisq... Smajtu barra, fuq it-terrazzin wara li dhalt.

SAMWEL: Darb'ohra Petra ahjar ma tiftahx.

PETRA: Darb'ohra. (*Tieqaf. Pawsa qasira waqt li tersaq lejn il-bieb tal-logġa*) X'ghasfur ghedt li rajt hemm barra?

SAMWEL: Malvizz.

PETRA: Kemm ili hawn ma rajtx ghasfur li hu ghasfur. Donnha dik il-ġnejna mishuta. X'jiġu jagħmlu l-kaççaturi 'l hawn?

SAMWEL: X'kaççaturi? Jghaddu 'l hawn kultant iva, imma bi drawwa - jew forsi bi sfida. Tehux ghan-Nanna.

PETRA: Rajt iç-çomb hemm barra imma, hdejn is-serra.

SAMWEL: Forsi ghalhekk iwahhlu fihom ghal dik il-herba hemm barra. Bhalma jwahhlu fin-nassaba - u fit-tfal tar-raham.

PETRA: Forsi hatja huma daqs kemm hu hati l-maltemp.

SAMWEL: U ž-žmien. Fuq kollox Nikola telaq kollox. Rajt lil Ezra kemm-il darba mbaghad, hemm barra, ikisser dak il- hġieg.

PETRA: Apposta?

SAMWEL: Apposta. Bil-ponn. Ġieli jien ukoll - jien ukoll ġieli nohlom narani hemm, f'nofs is-serra mkissra. Meta nqum ma niftakarx sewwa xi nkun hlomt - niftakar biss li narani hemm barra, idejja magħqudin ponn - mimlija demm. (*Ihares lejn idejh*) Id-demmm... Jekk hemm haġa li ma nissaportix...

PETRA (*qed thares barra mill-logġa*): Ġej Nikola. Hareġ mis-serra.

SAMWEL: Žgur se jara t-trabokk.

PETRA: U žgur rana hemm barra.

SAMWEL (*jgholli spallejh - ma jimputahx*): Ahjar ghalih. Hekk jew hekk...

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

(Imma xorta jipprova jfarfar xi trab minn fuqu - jghaddi idejh minn xagħru biex jirrangah).

PETRA iżda ma tiççaqlaqx minn fejn hi, bilwieqfa mal-ġemb tal-bieb tal-logġa. Lanqas meta jidhol u jghaddi minn hdejha NIKOLA. NIKOLA liebes l-istess libsa u sidrija ta' qabel, iżda mingħajr il-ġlekk, u l-kmiem tal-qmis huma mxammrin. Idahħal miegħu żewġt iqsari mdaqqsin, imxellfin u mimlijin trab, b'go fihom xi zokk ta' palma bil-weraq nofsu niexef.

NIKOLA (*inizzel il-qsari. Akkuża*): Hallejtu t-trabokk fuq il-herża tal-bir.

SAMWEL: Iva, naf; issa ndaħħlu. M'hix se tarah in-Nanna, teħux hsieb. (*Idawwar id-diskors fuq il-qsari*) Dawn għal fejn?

NIKOLA: Nehhieh minn hemm. Damet biex ġietek in-namra lilek! Talbuhomliha għall-fiera ta' nhar il-Hadd. Rih isfel illum dik; it-trabokk ikun jonqosha. U trid xi fjuri mis-serra wkoll illum is-Sinjura, tarax. Għadha tohlom. Kultant ngħid jien, kultant ma nafx... (*ixengel rasu*). Imma xi darba għad... Ma nafx. Ibaqghu fuq kliemi imma.

PETRA (*bierda, bla ma thares lej*): Kont qed tnaddaf is-serra?

NIKOLA: Jien - innaddaf is-serra? U ghaliex għandi nnaddaf jien, eh, ghaliex? Xi trid tghid biha int?

PETRA: Xejn. Staqsejtek.

SAMWEL: Iva kelma qaltlek. Tridx daqqa t'id? Indaħħlulek aktar qsari. (*Imur lej il-bieb tal-logġa.*)

NIKOLA: Issa trid tghin int?

SAMWEL: U iva! Ghid - kemm trid aktar Elen?

NIKOLA (*kliemu aktar indirizzat lil PETRA*): Tista' trid dak li trid dik. Tiehu dak li hemm. Hawngew għamlitu tagħha imma b'hemm barra ma tintrigax. Mela tiehu dak li ntiha jien is-sinjorina Elen. Dak li tiehu.

SAMWEL (*basta johrog u jahrab*): U iva - issa nara x'hemm! Ġejja, Petra?

PETRA: Mur. Issa niġi.

SAMWEL ma jafx ezatt x'qed jiġri bejn NIKOLA u PETRA, imma bejn għax jifhem li hi tridu jitlaq, u bejn għax herqan biex jahrab, johrog.

NIKOLA jnizzel il-kmiem imxammrin. PETRA, bla ma tiççaqlaq jew tghid xejn, iddur tosservah.

NIKOLA: X'int thares int?

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

PETRA: X'kont qed thares int, hemm barra?

NIKOLA (*idahal sellum li halla hdejn il-bieb tal-logġa. Iqandlu u jwaqqfu mar-raff kif tidhol ġewwa l-logġa*) Bid-duqqaqa llum int qed nara.

PETRA: In-Nanna rih isfel, Elen bil-bijambò - u jien bid-duqqaqa - ghaliex le? U int biex int int illum, Nikola?

NIKOLA: Bid-duqqaqa, iva. Imma int ma tafx x' inhi duqqaqa jkolli nghid.

PETRA: Ghasfur, le?

NIKOLA: Ghasfur. U precizament, ghasfur minghajr bejta imma.

Jinstema' l-hoss ta' tisfira ta' ghasfur fuq suffara: SAMWEL.

PETRA (*semghetu*): Ah, jekk ġej b'dik l-istess litanija antika, is-sliem mieghek (*Iddur biex tohrog*)

NIKOLA (*jibda tiela s-sellum*): Bla bejta, mela. U ma taqtax fejn tqiegħed il-bajd tagħha d-duqqaqa kahla? Eh, isa, aqta'.

PETRA: Ma nafx u ma jinteressanix. (*Imma tieqaf fil-bieb.*)

NIKOLA: Ma tafx. Tghid veru imma? Forsi ahjar hekk kieku. (*Iqalleb fuq ir-raff qalb l-imbarazz, ifittex qasrija sura ta' nies.*) Ahjar hekk. Ghax kieku jkolli ghaliex nibza' minnek. Imma int - int m'int xejn hawngew, tifhem? Xejn, tinsiex. Int u Samwel, hemm barra, hemm tistghu ...tilagħbu kemm tridu, imma hawngew xorta m'int xejn int. U oqghod attenta sewwa - jien ġibtek hawn, u meta rrid jien nehles minnek.

PETRA (*terga' tidhol. Tersaq taht is-sellum*): Forsi veru; minni forsi ma tibzax. Ghax int imma minn Samwel tibza', mhux hekk? Miskin Samwel - hu jibza' minnek - bhalma jibza' minnkoll - minn kulhadd - imma int, int bla ma taf jew tammetti - int tibza' minnu.

NIKOLA (*jinzal is-sellum b'qasrija*): Jien nibza' minnu? X'ghandi x'nibza' jien?

PETRA: Ghax hu Depawli veru - u int m'intix. U qatt ma kont jew tista' tkun; tithallat u tindiehes fl-affarijiet tagħhom kemm tithallat u tindiehes - qatt ma kont u qatt ma tista' tkun. Samwel iżda xi darba jaf jiehu kollox lura f'idejh. Imbagħad hawngew għalik ma jkunx hawn aktar post - u mhux għalija. U Samwel għad jehlishom minnek

NIKOLA: Elen! Dan kollu fissazzjoni t'Elen! Hi holmitha - mhux int!

PETRA: Forsi hi ukoll.

NIKOLA: Hi! Imma jien - jien ma nibza' minn hadd. Ifhimni - minn hadd - hlief minn Alla! Minn Alla biss! Imma int - int - qas taf x' inhu Alla int

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

imma!

PETRA: Tridx tghallimni, sur Superjur! Bhal ma ghallimt lil Samwel! U safrattant arah, hemm barra, lili qed isejjah. Insieh lill-Alla tieghek. Bhal ma nesa s-Seminarju fejn ridtu jmur jinheba int. Isimghu.

NIKOLA: Hekk - iddaqqaq mela. Kont naf x'int int, tibzax. Kont naf! Mur ja qahba, mela! Mur - ghax issa s-siegħa tieghek. Biss kun af - u kun af sewwa, li dak li qed jigri qed jigri ghax ridtu jien. Jien ridtu! Dak naf - dak qajjem ftit rixu l-ghasfur ckejken tagħna, rabba ftit muskoli u biex jimpresjonak ukoll it-*training* qed jagħmel. Mur mela. Biss ftakar sew; l-istaġun tan-namur qasir u anki pitirross malajr jinsa u jfittex kenn band'ohra fix-xitwa! Ftakar sew

PETRA: Ma tinqalax għall-parabboli!

NIKOLA: Ftakar! Hawn int bejta m'ghandekx! Lanqas hawn, qed tifhem - lanqas hawn! Jien naf tajjeb - qed tifhem? Jien naf!

PETRA: X taf?

NIKOLA (*idur - jerga' jibda tiela s-sellum*): Dak li hemm x'taf.

PETRA: X'taf?

NIKOLA: Id-dar tas-Sa Petronja. Naf ghaliex ma zammitekx wara li miet hu. Hajja xejn façli, u nammetti - mhux tort tieghek, naf. Raġel hadd ma jaf hux qalbu marida, jew mohhu.

PETRA (*tersaq b'rabja taht is-sellum*): Int ma taf xejn! Hadd ma jaf xejn. Ghax jahsbu li jafu kollox - bhalek! - ghax jafu l-hažen.

NIKOLA: Imma naf. U sa çertu punt forsi jiddispjaçini għalik ukoll.

PETRA: Jiddispjaçik! Tinsulentanix aktar, trid! Tinsulentanix! Ghid u ahseb li trid, imma tinsulentanix! (*Titla' xi skaluni tas-sellum warajh*) X'taf taf! Le, veru - ma kenitx hajja hafifa għalija f'dik id-dar. Kienet tqila! Tqila iva, imma lanqas int ma taf kemm kienet tqila u iebsa, Sur Nikola. Lanqas int li taf kollox! Tiġinix għalhekk bil-litanija ta' jiddispjaçini, tassew jiddispjaçini għalik! Li kien għalik, li kieku kien possibbli, hawn jigri l-istess jew wisq aghar. Nghidlek biss però li mhux aktar possibbli, qed tifhem? Qatt aktar! Imma int ma tifhimx - ma tifhimx! Int tifhem biss il-ftit li kapaçi tfassal f'mohhok u, akkost ta' kollox, dak li tiffissa u tfassal f'mohhok tispicça biex tagħmlu realtà. B'xorti hażina kultant isir realtà għal haddiehor ukoll. U dik hi l-marda tieghek, Nikola - il-marda tagħkom ilkoll hawngew

NIKOLA: U biex ma tittehidx allura - għalhekk - int m'għandek ebda intenzjoni li ssir parti minn din id-dar xi darba, hux hekk?

PETRA: Għalhekk! (*Tibda niezla s-sellum.*)

NIKOLA: Stenna! (*Jiftaf il-logġ ta' fuq ir-raff*) Kieku ejja nagħtu każ ikollok iċ-ċans int - ħares! (*juri l'barra*) Kieku nħalluk, kieku ma tridx tkun is-sid ta' din id-dar - ta' hemm barra kollu - ħares - ta' dik l-art, dak il-ġnien? U kieku nġhidlek: Ejja nagħmlu patt jiena u int; kieku noffrilek dan kollu?...

PETRA (*thares*): Kieku xiex?

NIKOLA: Għandi nifhem tinteressak il-proposta, forsi? Mela kieku jiena nġhidlek; jekk trid?...

PETRA: Int? Għaliex int?

NIKOLA: Kieku nġhidlek, dwar Samwel kollox sew

PETRA: Int tġhidli? (*Tinzel is-sellum*) Għaliex int? X'tahsbek int hawnġew, Nikola? L-Anglu Kustodju ta' Samwel?

NIKOLA: Anglu le

PETRA: Xitan forsi.

NIKOLA (*jinzal warajha b'xi qasrija*): Jekk tisfurzani nagħzel, pjuttost nġhid l-ghassies.

PETRA: L-ghassies? Ta' Samwel? Jew tal-ġnien? Ta' hemm barra - ta' dik il-Ġenna ta' l-Art!... (*dahqa sfurzata*) Forsi int tahseb... Imma le, m'hix ċajta għalik dik, hux hekk? Dak il-ġnien - dik il-ġenna mizera...

NIKOLA: Mizera - mizera u meskina. Imma kulhadd minnha jrid jgħaddi... (*Ja tafha u jġibidha lejha*) U int ukoll! Int tfittixha wkoll! X'tohroġ tagħmel hemm barra int kieku, eh, għidli! X'tohroġ tfittex?...

PETRA: Għaliex, ma tafx? Imma jmisssek taf nemmies! Nemmies! (*Tissielet u tin all minn idejha*) Nohroġ iva - nohroġ u nfittixha iva, tassew! Għax bejn infern u purgatorju hemm limbu wkoll, sur Superjur! U jekk nagħmel li nagħmel - isir għax isir, u mhux għax irrid jien jew għax trid int. Isir għax isir. Jalla xi darba nkun nista' nagħmel li rrid. Forsi mbagħad ukoll nagħzel li nfittex dak il-ġnien - dik l-istess ġenna ta' art mishuta. U ma nsibhiex bi tqila nagħzel bejn anglu kustodju jew serp qarrieq.

Terġa' tisfira twila minn barra: SAMWEL.

NIKOLA: Hemm hu, iva! Mur mela... Mur! U dak li għandu jsir, isir. Għax

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

is-serp qarrieq mhux jien hloqtu, kun af, mhux jien, binti. U int m'intix kapaci tghaffiglu għonqu - le, żgur mhux inti.

PETRA: Issejjahlix binti!

NIKOLA: Ma' l-ohrajn taf taħbija l-kburija int. Imma jien, l-espert tal-kburija, jien inxommha tinten elf mil bogħod. Mur, tir, mela - sakemm għadek hielsa, tir. U jsir li jsir, għax, wara kollox, għandek raġun int, binti...

PETRA (*kwazi bikja*): Issejjahlix binti, għedtlek! Sejjahli qahba kemm trid, imma mhux binti!

Lehen SAMWEL isejjah - Petra! - forsi jingharaf hjiel ta' biżgha fih. PETRA indeċiża, donnha trid tghid l-ahhar kelma hi, iżda f'daqqa wahda ddu u tahrab 'il barra fil-ġnien.

NIKOLA jersaq lejn il-logġa jittawwal warajha. Wara ftit sekondi jinstema' SAMWEL jidhaq - u kwazi minnufih wara, id-dahqa sfiqa ta' PETRA.

NIKOLA: Tiru, mela - sakemm għadkom tistghu.

Jinstemghu xi tiri ta' senter, mhux bogħod wisq.

NIKOLA sa fl-ahhar idur u jpoġġi fuq tarġa ta' ġewwa tal-logġa. Jiġbor il-qsari madwaru u b'nofs hajra jibda jaqla' l-palm li dahhal mis-serra u jerga' jxerttilhom?????????i ragħhom fil-qsari li niżżel mir-raff - xogħol sfurzat u nofs kedda.

Minn ġewwa jinstema' lehen ELEN isejjah - Ezra! Ezra! NIKOLA jieqaf biex jisma'. Minn barra l-eku tad-dahq ta' SAMWEL u PETRA. NIKOLA jqum u jhaffef iġerri magħluqin il-purtieri tal-logġa. Il-lehen ta' ELEN isejjah jinstema' joqrob. NIKOLA jhares lejn il-kurutur mnejn donnu ġej il-lehen. Indeċiżjoni ta' mument, imbagħad jitlaq kollox u johroġ fil-ġnien - jagħlaq il-bieb warajh. Ftit sekondi biss wara jidhol EŻRA mill-kurutur - m'hemmx dubju li NIKOLA kien rah ġej - u EŻRA jaf.

EŻRA jersaq pass pass, bla għaġla mnejn hareġ NIKOLA, donnu jrid johroġ warajh. Jieqaf jissemma' - ikun sejjer iġerri l-purtieri, imma ma jissugrax.

Idur ihares lejn il-qsari li għadu kemm lesta NIKOLA. Jinzel għarrkubtejh ihares u jiflihom fiss.

EŻRA (*qisu qed jipprova jiftakar xi talba - jew magħmul*): Ma' l-ihirsa tar-

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

raba jkollok ftehim... u l-bhejjem... il-bhejjem tar-raba jkunu fis-sliem mieghek. U jkollok is-sliem - is-sliem mieghek...? U jkollok is-sliem fil-ghariex tieghek... xi darba. Xi darba... (*Waqt li jtenni l-kliem, jaqbad wahda mill-qsari vojta u jibda jaghti biha sistematikament fuq il-qsari li ghadu kemm lesta NIKOLA. Ifarrakhom - daqqa wara daqqa.*) Ikollok is-sliem - ikollok - fil-ghariex tieghek - is-sliem. (*Jieqaf - rasu mghaddsa fuq il-herba li ghame!*) L-ghariex tieghek jiena nafu - jiena nafu l-ghariex ta' missierijiti - jien li jien barrani. Naf id-dar - u naf kull kamra - kull bieb maghluq u kull gallarija mgarrfa - kull setah u kull raff - kull tarġa mbarrata, kull xriek imxaqqaq, kull pass fil-vojt. U nsegwi ż-żlieġa fosforexxenti li jhalli warajh il-bugharwien ifittex il-kenn - it-turġien ma jwasslu mkien.

Ilhna ma jiftehmux jinstemgħu fin-nofs dalma - ELEN issejjah lil EŻRA, id-dahq ta' PETRA u SAMWEL; u ohrajn - ilhna primordjali, l-ghajta tidwi ta' tjur eżotiċi, maġar imsahhar.

Maqbud mis-seher, EŻRA jidher jirtghod f'daqqa, jipprova jghatti widnejh biex ma jismax.

Sakemm ifaqqgħu qrib tiri ta' senter.

Jisktu hesrem l-ghasafar.

L-ilhna jonqsu bil-mod il-mod.

EŻRA jqm. Jghaffeg il-palm li qala' u qaċċat mill-qsari. L-ilhna ghadu jismagħhom - imma bla aktar biża' eżagerat. Idur, għall-ewwel indeċiż fejn jaqbad imur, imbagħad jara s-sellum, jersaq, u jibda tiela. Malli jasal fuq, jitla' fuq ir-raff u jidhol wara l-imbarazz t'hemm fuq u jisparixxi f'rokna mudlama, hekk li ma tistax tghid hux mistohbi hemm jew le.

Fin-nofs dalma taht l-arkata tax-xellug insibu lin-NANNA wieqfa bla ma tiċċaqlaq - effett tad-dwal li joghlew qajl qajl madwarha. Kemm ilha hemm...?

NANNA: Imkien. (*Tibqa' wieqfa għal xi hin, imbagħad tersaq għal nofs il-kamra*) Imkien. (*Issejjah bil-mod - taf li se jkun hemm tweġiba*) Elen.

ELEN tidhol f'it sekondi wara - timbotta sigġu tar-roti

NANNA: Fejn seta' mar?

It-tnejn jidhru ixjeh u aktar għajjenin mill-att ta' qabel. Infatti jidhru qed isofru l-effett ta' kedda jew tilwima li għadhom kemm kellhom

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

- *wahda bhal bosta bhalha dan l-ahhar.*

ELEN: Xi mkien hawngew qieghed.

NANNA: Bla sabar hu ukoll. Aghar minn qabel.

ELEN: Kulhadd aghar.

NANNA (*lejn il-logġa*): Hemm barra ma hariġx żgur.

L-ilhna, id-dahq ta' SAMWEL u PETRA.

ELEN: Huma biss.

NANNA: Hemm barra - dejjem hemm barra, X'inhuma jagħmlu?

ELEN tersaq lejn il-logġa u ssib il-qsari mkissrin.

ELEN: Ara dal-hmieġ! Ara dal-hmieġ, Ma! Vendikazzjoni wara l-ohra!

Mishut l'hu! Mahmuġ! (*Taqbad xkupa u b'qilla malajr tixkupa kollox 'il barra ghal ġol-ġnien*) Mahmuġ! Ghalhekk biss jinqala'! Ghalhekk biss!

NANNA (*tinxtehet imkedda fuq is-siġġu tar-roti*): Sejjah lil Petra. Tnaddaf hi. Fejn huma?

ELEN: Sejjahlha int! Hemm barra qeghdin - jilaghbu! Imma hemm hu magħhom - tehux hsieb! Jilghab hu wkoll! (*Issabbat u taghlaq il-bieb tal-logġa*) Inhossni vampa wahda - vampa wahda, Ma! Ma jistax ikun nibqa' sejra hekk!

NANNA (*bla konvinzjoni*): Issa nkellmu jien lil Nikola.

ELEN: Iva, issa tkellmu! Ghamilna żball, Ma! Kont ghedtlek jien!

NANNA: Ma neġghux nibdew, Elen. 'Qas nissaporti tliet minuti fuq saqajja illum. Ohra bhal dalghodu u ma nqumx aktar minn das-siġġu.

Barra, hoss ta' hġieġa tinkiser.

NANNA: X'inhuma jagħmlu? (*Tipprova tqum mis-siġġu iżda wahedha ma tiflahx*) Elen!

ELEN tinjoraha. Resqet lejn il-logġa u qed tittawwal minn tarf il-purtiera.

IN-NANNA (*terġa' tinzel bilqieghda fis-siġġu. Issodd widnejha b'idejha. Tokrob*): X'inhuma jagħmlu imma, Elen - x'inhuma jagħmlu?

ELEN: Li jridu. Ma jibzġhu minn hadd - minn xejn aktar. Sabu l-barmil bil-ġir u qed ibajdu s-serra - ikomplu jwaqqghu l-hġieġ imkisser u jbajdu kollox! U jghaffġu u jxerrdu kullimkien. Minn hadd u xejn ma jibzġhu aktar, Ma. Xejn u hadd ma jzommhom aktar issa.

NANNA: Sejjah lil Nikola, Elen! Sejjahlu! Issa stess!

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

ELEN (*b'disprament - aktarx titkellem wahedha*): Lil Nikola sejjahlu int...
Imma int veru ma tifhimx, Ma, jew ma tridx tifhem? Int veru? Se titilfu
lil Samwel, Ma - bhal ma tlift lil missieru. U kollu htija ta' Nikola - htija
tieghu, Ma!

NANNA (*ma semghet xejn?*): Qed tismaghni - sejjahlu ghedtlek, Elen!
(*F'daqqa wahda donnha tinhakem minn biża' ma jitfissirx*) Elen? Fejn
int, Elen!

ELEN: Elen, Elen! Hawn għada Elen, Ma. Minn daqshekk serrah mohhok
- hawn għada biex tehodlok hsieb Eżra, Ma. Jiena u hu hawn dejjem
konna, hawn dfintuna meta twelidna, u hawn immutu. Imma Nikola
mhux se jćedilek lil Samwel. L-istorja ttenni ruhha.

NANNA: Le! Kien wieghed li ma jindahalx aktar. Konna ftehemna.

ELEN: Imma kiser il-patt - bhalma dejjem kiser kull patt! Keććih! U kećći
lilha wkoll! Int kont irbaht, Ma! Samwel se jibqa' magħna. Imma mhux
biha hawn... Dik iż-żiemel ta' Trojja, Ma. Biha hawnġew kollox mitluf.

NANNA: Kieku rrid nehles minnha mhux se nsibha daqshekk bi tqila,
tibżax.

ELEN: U minnu wkoll! Barrani huwa wkoll! Keććih.

NANNA: Kien darba barrani.

ELEN: Għadu! Barrani - u għadu!

NANNA: Kien l-ikbar habib ta' missierek.

ELEN: Habib! Alla jlliberana minn hbieb bħalu!

NANNA: Imma missierek hafer. Int ma tafx, Elen

ELEN: Hafer! Hafer għax kien beżżieghi - bla sinsla bħalna lkoll. Minhabba
n-nies - minhabba lsien in-nies!

NANNA: Hafer - u Alla hafer ukoll.

ELEN: Jekk din hi mahfra, agħtini s-saħta!

NANNA: Batejna u pattejna biżżejjed.

ELEN: Hafer - u safrattant int kont dejjem hemm fuq, wahdek, u huwa hawn
isfel - jew hemm barra bis-senter - taparsi jiġri wara l-passa. Hafer iva -
quddiem in-nies - għax hekk kien jeħtieġ. Imma mhux quddiem Alla.
Quddiem Alla għadu jixher u jakkużak sa' llum. U ma jieqafx sakemm
ma keććihx minn hawn ġew. Keććih, Ma!

NANNA: Imma għandna bżonnu. Meta miet missierek...

ELEN: Meta miet missieri! Naf ma kienx hawn raġel f'did-dar! Għajr
Nikola! Imma issa hawn! Ukoll jekk tinsa 'l Samwel - dejjem kien hawn

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

Ezra! Kieku mqar qatt ippruvajt tafdah... Jien naf - biçça mara jien - ma neżistix - imma talanqas kien hemm Ezra.

NANNA: Ezra. (*Ixxejjer rasha - b'moghdrija - forsi bi ftit disprezz ukoll*)
Tabilhaqq. Stajt fdajt lil Ezra.

ELEN: Tajjeb - mela kompli halli kollox f'idejn Nikola! Komplu afda fih!
Tara kif lil Samwel ukoll jehodlok. U jkun haqqek - ikun haqqek! L-ewwel missieru - u issa Samwel. U jkun gharraq familja shiha... Imbaghad jistrieħ Nikola.

NANNA: Le. Nikola jaf safejn ghandu jasal.

ELEN: Jaf! Tghid dejjem kien jaf!

NANNA: Petra imma, Petra hağ'ohra. Forsi ghamilt żball - ikkalkulajt hażin... Se tkunlu t'aktar hsara milli ġid. Ghada ibghat ghal Dun Pawl!

ELEN: U ghan-Nutar ukoll.

NANNA: U ghan-nutar ukoll, jista' jonqos. Nutari, periti, monsinjuri - kollha l-istess! Imma huma jridu jkun, ghax mingħajrhom m'int xejn. Imbaghad hemm is-Sa Petronja... Imma l-ewwel inkellimha jien, tibżax. Ahna nies ta' l-affari tagħna wara kollox Tghid li trid is-Sa Petronja - ahna nies ta' l-affari tagħna!

ELEN: Tghid li trid. U xi tridha tghid is-Sa Petronja, Ma? Dak li dejjem qalet - dak li jghid kulhadd. Int - int ma tafx, Ma. Jien naf in-nies - jien li kuljum ikolli ninzel fosthom... Ghaliex taħseb li x-xirja dejjem hekk miżera? Ghaliex il-frott dejjem imhassar, il-haxix niexef, il-laham imqadded - qatt hobża friska? Nipprova kieku dejjem immur meta ma jkunx hemm nies - meta jwarrbu. Ghax ukoll narahom biss ikesshuli demmi - miġbura madwar tal-haxix, jimbuttaw, itaqtqu u jaqbzu, qishom dud iserrpu madwar wurdiena mejta - u lsienhom itaqtu, għajnejhom joqtlu, u jghajtu u jimbuttaw... Meta saflaħhar insib il-kuraġġ nersaq, ikolli nitqanna b'li nsib - bil-fdal li jhalluli. Imma l-aħar hija dik is-sikta li taqa' - dik is-sikta trid tisma', Ma - is-sikta li taqa' malli nersaq jien, demmi kiesah, imnifsejja fgati... X'taħseb li jistgħu jghidu aħar mis-skiet tosku li nġum fih kuljum hemm isfel? Mela halliha tghid lis-Sa Petronja, Ma - halliha tghid li trid. Xejn ma jista' jkun aħar. U keççiha lil Petra. Talanqas lilha.

In-NANNA matul dan id-diskors ittella' idejha ma' haddejha, iççaqlaq rasha minn naha għal ohra, donnha ma tridx tisma', jew trid tbarri dak li qed tisma'.

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

Pawsa twila hekk kif ELEN tiskot - in-NANNA tinstema' tgedwed wahedha, kliemha bilkemm jiftiehem, ghajr forsi.

NANNA: Nies ta' l-affari taghna. Ta' l-affari taghna!

ELEN (*bhal donnha tiftakar li hemm ommha fil-kamra*): Keççiha... X'int tghid, Ma? Smajt x'ghedt?

NANNA: Qed tisma', Elen?

ELEN: Ma smajtnix. Ma smajt xejn.

NANNA: Ismagghom, hemm barra. Gejjin - ismagghom. Sejhhilhom, Elen.
L-ilhna ta' SAMWEL u PETRA jinstemghu barra, imma mhux li jingharfu.

ELEN: Lil min, Ma? Ergajt ma tiflahx, ghid? Hadtha l-pinnola?

NANNA: Sylvie! U Philip. Kemm damu barra... Dik it-tarbija hallewha u nsewha. Sejhhilhom.

ELEN: Ejja, Ma. Ergajt ma hadthiex! Ergajt! Ejja. Issa naghmel ftit mishun.
Dawk mhux huma...

NANNA: Ismagghom imma!

ELEN: Dak Samwel. U Petra, Ma!

NANNA: Petra? Min huma, Elen?

ELEN (*tittawwal*): It-tfal, Ma.

NANNA: Fejn marru? X'inhuma jaghmlu, Elen?

ELEN: Jiġru- iduru u jiżfnu madwar il-barmil bil-ġir. Qishom ghandhom ferh ta' ġenn... Ibillu idejhom fil-ġir u jbexxu lil xulxin u lis-serra bih!
Qed jimtlew ġir! Ihirsu bojod. Jimmarkaw siġar u pjanti... kollox abjad...

NANNA: Nikola - sejjah 'il Nikola!... Iwaqqafhom hu! Mur ghidlu, Elen!

ELEN: Hemm qieghed, tibzax, Ma. Diġà qieghed hemm - jara kollox. Izda ma jerfax saba' li hu saba'! La hemm Nikola magghom imma tista' sserrah mohhok, Ma! (*Ironika*) Serrah mohhok mela!

Ikompli l-ghajjat minn barra ghal xi sekondi, sakemm f'daqqa wahda jinstemghu sparaturi ta' senter qrib sew. L-ghagha tieqaf zopptu.

NANNA: Reġghu dahlulna, Elen! Reġghu dahlu. U mbaghad ikollhom il-wiçç igibuhom lil Ezra biex jibbalzmahomlhom! Qatt imma, Elen - qatt aktar, qed tifhem!... X'ġara? Ghala dal-kwiet?

ELEN: Waqfu. Sejhhilhom Nikola. Dehlin fis-serra. Ghall-qsari, Ma!

NANNA (*tiftakar*): Il-qsari

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

ELEN: Iva, se jghinuh johroġ il-qsari - il-pjanti li s-Sa Petronja qaltlek iridu għall-fiera nhar il-Hadd. Qed tiftakar, Ma?

NANNA: Iva - u l-fjuri wkoll. Jehtieg jaqta' ftit fjuri wkoll. Ghedtlu għall-fjuri, hux Elen?

ELEN: Ghedtlu - il-fjuri wkoll, iva. (*ċediet kompletament*) Il-fjuri wkoll. U jien inlesti l-peduni - sal-Hadd inlestihom, tehux hsieb. Weghedtha li nlestihom lis-Sa Petronja u nlestihom, tehux hsieb... Ejja, Ma. (*Timbotta s-siġġu tar-roti 'l barra*) Tinkwetax aktar. M'hemm xejn x'tinkwieta aktar. Ejja hu l-pinnoli.

NANNA: Imma Ezra, qatt aktar! Qatt aktar!

Johorġu.

Hemda għal xi waqtiet. Barra, inzul ix-xemx dehbien jidher huġġieġa minn bejn it-truf tal-purtieri tal-logġa.

Jidhol SAMWEL mill-ġnien b'zewġt iqsari mxellfin u mahmuġin f'idejh; hwejjġu, wiċċu u dirghajh mimlijin ġir. NIKOLA jidhol pass warajh iġorr qasrija kbira ohra .

SAMWEL: ...Mostru saret. Ma ssibx ohra li hi ohra f'dik is-serra żgur, qalb dak il-urrieq u l-hġieġ imkisser.

NIKOLA: Hi kissret li kien baqa', għidilha s-Sa Petronja jekk tghid xi haga. Dak kulma baqa' u daqshekk.

SAMWEL (*jimsah il-ġir minn wiċċu u idejh fit-'T shirt'*) END : Veru, pero kont ilek int ma ssewwi xi haġa wkoll

NIKOLA: Tibdilix int, issa. Lilek jonqosni. U narak int lilek t arrek il-warrani biex issewwi u ta dem! Arak kif sirt! Int t arrek kieku iva imma... Hii! Ara, tibdilix, tibdilix!

SAMWEL: U iva, nammetti, forsi xi ftit htija tieghi ukoll. Biss meta niftakar kif kienet dik is-serra meta kont żghir - qisha palazz tal-hġieġ se jixpakka bil-fjuri u frott... U dawk l-ghasafar kullimkien. U l-guva - tiftakarha dik il-guva enormi mimlija ghasafar - hemm kienet, le, ma' ġemb is-serrer?

NIKOLA: Fejn naf... X'int tghid?

SAMWEL: Il-guva! Hemm kienet. Dak il-wajer kollu msaddad, dak l-injam... Dik kienet il-guva, le?

NIKOLA: Ghedtlikom, tersqux 'l hemm. X'baqghet taghmel hemm barra hafja dik?

SAMWEL (*ihares 'il barra lejn il-ġnien mixgħul bid-dija ta' nzul ix-xemx*):

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

Ta' l-ghageb il-gmiel li kien hawn

NIKOLA: Kieku... Darba, meta kien ghadu hawn missierek, darba kien ghad hemm çans issalva xi hağa kieku. Li kieku seta' jagħmel hu...

SAMWEL: Imma ma hallewhx hux hekk, Nikola? Lanqas lilu - ma hallewhx. U int ma hallejtux, lanqas.

NIKOLA: Missierek... Missierek kien twajjeb wisq. Twajjeb wisq għalihom. L-ahhar hağa tajba li rat did-dar forsi.

SAMWEL: Dawk il-kotba li n-Nanna tghid kienu taz-ziju reverendu, hafna minnhom ta' missieri kienu, hux tassew?

NIKOLA: Tieghu (*jieqaf*) Imma ara, daqshekk; ma nanntek għamilt patt jien. Mur ġib li baqa' ...

SAMWEL: Patt u mhux patt - naf xorta wahda. Il-kitba tieghu fuqhom sirt naghrafha. Missieri kien għal qassis, hux hekk? Irrid nġid, għal qassis tassew, mhux bhali

NIKOLA: X'jigġifieri, mhux bhalek? Ghaliex - x'int int? X'tahseb li int anqas int! Ifhimni, Samwel - ifhimni - xihadd Hemm Fuq ifassallek pjan - jagħti sinjal u juri triq li jittama li jsib min jimxi matulha, imma haddiehor- haddiehor!

SAMWEL: Haddiehor li jahseb li jifhem aktar minnu jaf iġieghlek tibdel direzzjoni?...

NIKOLA: Alla jithallas.

SAMWEL: Niftakar l-ewwel darba meta int urejtni l-artal li kien jilgħab bih missieri. X'ġenn taha n-Nanna! Qabdet kollox u riedet tarmihom. Hallietni nżomm biss il-gandlieri, (*jidhaq*)basta ndewwibhom u nagħmel suldati taç-comb bihom! U mbağhad int, fil-Milied, meta kont nagħmel il-kaççatur hdejn il-grotta jispara fuq il-gamiam u l-anġli, kont taqbeż fuqi int imbağhad!

NIKOLA: U tidhaq issa int... Kif għadek tista' tidhaq?... Ifhem - ifhem sew, Samwel. Minn din il-familja Hu talab iben - u çahduhulu! Imma żmien il-hlas mhux bogħod.

SAMWEL: Ma nafux dan alla ahrax tieghek.

NIKOLA: Alla t' Abram - Alla ġust, mhux ahrax. Dak li l-bniedem jichadlu Hu jaf jieħdu wahdu - għax dejjem kien tieghu. Hares madwarek u ifhem is-saħta li waqgħet.

PETRA tfaççat fil-bieb tal-logġa - hi ukoll iġġib qasrija b'xitla' ġewwa fiha.

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

PETRA (*tgholli x-xitla 'l fuq - bi kburija - sarkastika*): Iva - imma hares madwarek sew! Ara - dan ukoll jien lest naghtik! Sinn il-mingell ghax żmien il-hsad mhux bogħod!

SAMWEL: X'inhì dik?

PETRA: Iben hali! Lanqas xitla tal-laring ma tagħraf? U bhala hemm ohrajn hemm barra, wara s-serra. Hemm gzuz! Ghax ma tożborhomx dawk, Nikola? Ghadhom tajbin.

NIKOLA: Ghaliex - x'tifhem int!

PETRA: Xi ftit! Għandek uhud diġà mlaqqmin - it-tilqima mqabbda sew ukoll. Kemm tożborhom.

NIKOLA: Gheruq nexfin imma - u nofshom imkissra wkoll.

PETRA: Inqaçtu minn fejn hemm il-hsara 'l isfel. U nxejtlu hom fejn il-kancell, hdejn l-ohrajn.

NIKOLA: Biex tara kemm tifhem. Tagħmel l-istess żball. Fix-xitwa jrid il-kenn iç-çitru - fis-sajf imbagħad trid tahsiblu għall-lupa. M'hemm kenn hemm.

PETRA: Għalhekk qed insaqsi lilek. Xi mkien insibulhom - ġnien bhal dak! Ejjja, Samwel!

SAMWEL: Xiex?... Xi tghid, Nikola? Tahseb jieħdu?

NIKOLA: Jieħdu... Aghmlu li tridu. Jien żmienì għamiltu - m'għandkomx bżonni aktar hemm barra - dawk l-erba' tomniet li baqa'. Għalfejn?

PETRA: Biex ma thallix l-ghollieq jirbah kollox! Għalhekk.

NIKOLA: Lili ma jirbahli xejn - qatt ma kienet tiegħi dik l-art. Ftakar, hemm miktub - L-art ma tinbiegħx għal dejjem - ghax Tiegħi l-art u intom Tiegħi - Qiskom l-ghorba jew qegħdin Mieghì.

PETRA: Tajjeb - imma safrattant nistghu nieħdu ftit hsiebħa - tagħna jew m'hix!

SAMWEL : U ejja, Nikola! Naqilghuh ahna l-haxix hażin - kollu kemm hu! U wkoll dak il-ġebel u hġieġ imkisser inneħhulek.

PETRA: Ix-xtieli nieħu hsiebħom jien. U rrid nizra'??? fjuri wkoll - ward, gladjoli

NIKOLA (*bla ma jrid*): Ġizimin - dejjem xtaqt ġizimin.

PETRA : Ġizimin ukoll - ghaliex le! Meta kienet l-aħħar darba li rajt fjuri bhal dawk hemm barra, Nikola?

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

NIKOLA : Ma niftakarx... Le, nigdeb - niftakar... (*Imma jieqaf*).

PETRA : Ghina, Nikola. Xi darba lkoll niġu bżonn lil xulxin.

SAMWEL: Ejja, Nikola - ghid iva! Int kollox taf fuq pjanti u xtieli.

NIKOLA: Kont naf.

SAMWEL: Taf! Ahna nkunu d-dirghajn - kun int il-mohh.

NIKOLA: Il-mohh. Jien ma nahsibx li qatt imxejt wisq b'li jghidli l-mohh.

Kieku mxejt b'li jghidli mohhi... (*Ixengel rasu*) Min jaf.

PETRA (*malajr tibred. Titlaq il-pjanta fl-art*): Ghaliex le? X'jghidlek mohok issa, per eżempju?

NIKOLA: Il-verità. Jghidli li malajr tinsew intom.

SAMWEL: X'ninsew?

NIKOLA: In-Nanna per eżempju

SAMWEL: X'jiġifieri?

NIKOLA: Jiġifieri, hi ma tkunx trid. Kien ikun sabih hemm barra kieku, jiġifieri, iva, imma Elen tmur tghidilha x'qed taghmlu u ma thallikomx. Ghaliex il-veru u s-sabih hawnġew m'hawnx loku. Ukoll jekk tmorru tistaqsuha intom stess, 'le' se tghid. Jiġifieri - ukoll kieku jien stess irrid nghinkom, ma nistax.

PETRA (*bla rabja*): Jiġifieri ma tridx.

NIKOLA: Le. Jiġifieri l-art hija mishuta (*Jieqaf*).

SAMWEL (*kiebi*): Komplì, tibżax, Nikola. Ridt tghid, l-art hija mishuta - u - żerriegħa wkoll. Dak li jiġifieri, hux hekk, Nikola?

PETRA: Iż-żerriegħa wkoll... U l-innoċenti wkoll, mela... L-innoċenti jhallsu wkoll, hux hekk Nikola? Fil-pjan kbir tiegħek tal-holqien, li l-innoċenti jhallsu hu mahsub ukoll, hux hekk?

NIKOLA: Innoċenti? M'ghadx hemm innoċenti u hatja, binti. Int, aktar minn haddiehor imissek taf. Kulhadd hu hati.

PETRA: Kulhadd. Hekk taħseb? Mela, ghidli haġa... Le, stenna ffit (*Iddur irrabjata lejn il-bieb tal-loġġa - tohroġ u narawha titbaxxa tiġbor xi haġa li halliet wara l-bieb qabel dahlet*)

SAMWEL: Fejn sejra...?

PETRA: Stenna... Hawn, ara. (*Terġa' tidhol. F idejha għandha trabokk*). Hares. Kellek raġun int, Samwel. Kien hemm pitirross hemm barra. Dak pitirross kien, hux hekk Nikola?

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

SAMWEL: Ha nara! Qbadna wiehed?

PETRA: Qbadnieh... Jew inqabad. Ara - taht il-molla.

SAMWEL: Ha nara - fejn? Dak... dak il-gożż rix mgħaffegħ... Imma dak mejjet!

PETRA: Naf. Nikola jaf ukoll. Imma Nikola jgħidilna li m'ghadx baqa' innocenti, lanqas.

NIKOLA : Hatja biss.

SAMWEL (*wiċċu qrib mat-trabokk*): Imma harsu!

PETRA: Min hati?

NIKOLA: Bhali - li hallejtkom issibu dak it-trabokk - U bhalkom li użajtuh.

SAMWEL (*bilkemm irid jemmen*): Harsu imma! Qed jiċċaqlaq! Għadu mhux mejjet!

PETRA: Le. Mejjet. Mejjet kien!

NIKOLA: Għadu jiċċaqlaq - jitkghawegħ. Ghaliex hallejtu hekk, Petra? Ghaliex ma hlistux?

PETRA: Kien mejjet! Hsibtu kien mejjet.

NIKOLA: Jew xtaqtu jkun mejjet.

PETRA: Le!

NIKOLA: Ghax mejjet ahjar milli jkun magħluq go xi gabbjetta - tifkira talhtija tieghek.

SAMWEL (*jidher aktar ma jmur affaxxinat u xxukkjat*): Hallikom mill-paroli! X'se nagħmlu bih issa?

PETRA: Forsi veru imma - ahjar mejjet.

SAMWEL (*ma semax*): Żomm, ha. (*Jaghti t-trabokk lil PETRA waqt li jehles l-ghasfur minn taht il-molla*) Għadu haj kieku... X'se nagħmlu?

PETRA: Ġib - ha nara.

Imma SAMWEL jidher f'daqqa wahda bhal donnu jitrieghex. Isir abjad lellux u jintelaq bilqieghda fuq targa tal-logġa.

SAMWEL: Id-demmm... (*Jingibed lura mill-ghasfur mgħaffegħ f'idejh. Forsi qed ihossu jistordi*).

NIKOLA (*ihares fiss lejh għal xi waqtiet - imbagħad, kważi b'ansjetà u biza' mhux normali*): Nehhieh minn idejk, Samwel!

NIKOLA jkun se jersaq fuqu biex jiehu l-ghasfur, iżda PETRA tilhaq qablu.

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

PETRA (*il NIKOLA*): Halli! (*Tiehu l-ghasfur minn idejn SAMWEL li donnu ma jistax iholl il-ponn*) Ġib, Samwel. Tihuli.

SAMWEL: X se nagħmlu bih?

PETRA: Issa naraw. Mur. Mur int. Gib ftit ilma mill-ġibja.

SAMWEL (*jipprova jqum*): Ilma? Għalfejn?

PETRA: Mur ahsel idejk! U xappap wiċċek!

SAMWEL: M'għandi xejn.

PETRA: Mur għedtlek!

SAMWEL jirnexxilu jasal sal-bieb, minkejja l-isturdament, iżda ma johrog x'mil-logġa. Jieqaf jistrieħ mal-koxxa tal-bieb, ihares lura biex jara x'qed tagħmel PETRA.

PETRA tqieghed l-ghasfur f'qiegh ta' wahda mill-qsari, imbagħad tmur tfittex ġebbla mdaqqa f'wahda mill-qsari kbar.

SAMWEL: X se tagħmel?

PETRA (*b'qilla*): Mur fejn kont sejjer int! (*Tersaq bil-ġebbla lejn l-ghasfur fil-qsarija*).

SAMWEL (*jifhem*): Petra, le! (*Jerġa' lura*) Għaliex imma?

PETRA: Jehtieġ Samwel.

NIKOLA: Avolja inno enti?

PETRA: Xihadd jehtieġ! Ma intix tarah muġuġh? Tridu jibqa' hekk, għadmu mfarrak - muġuġh?

SAMWEL: Se tghaffġu? Għandek il-hila?

PETRA: Jekk taf xi mod iehor, aghmel int - jekk int kapaċi! Tahseb gost tiegħi? Aghmel int, ha! (*Ittih il-ġebbla*).

SAMWEL isib il-ġebbla f'idejh. Jagħmel l-ghalmu u jgholliha fuq l-ghasfur. Imma jerġa' jieqaf, indeċiż.

PETRA: Iddumx imma, Samwel! Toqgħodx tahsibha. Ġib 'l hawn!

PETRA ttipprova tiehu l-ġebbla lura minn idu, iżda SAMWEL ma jhallihiex u jerġa' jerfa' l-ġebbla. Għal xi waqtiet donnhom it-tnejn għandhom il-ġebbla f'idejhom - it-tnejn lesti biex inizzluha fuq l-ghasfur... u t-tnejn indeċiżi.

In-NANNA u ELEN jitfaċċaw mill-bieb tax-xellug.

NANNA: Petra - Samwel! X intom tagħmlu!

PETRA: Issa, Samwel! Issa!

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

NANNA: Nehhi dik il-gebla minn idek, Samwel! X'int taghmel?

SAMWEL (*idhu donnha bbieset*): Ma nistax, Petra! Ma nistax!

ELEN tersaq qrib tara x'qed jaghmlu.

ELEN: Dak l-ghasfur? X'intom taghmlu, Samwel?

PETRA (*hekk kif SAMWEL jibda jnizzel idu u tibqa' bil-gebla f'idejha*):

Xejn. Kien qed imut. (*Tpoġġi l-gebla fuq il-mejda*) Inqabad taht il-molla tat-trabokk. Kien... muġugh... qed imut bil-mod. Ahjar mejjet... milli hekk.

ELEN: U kont se tghaffġu b'dik il-gebla?

PETRA: Iva.

NANNA: Int x'int? X'mostru int, int?

SAMWEL: Le! Mhux tort taghha! Jien ridt noqtlu

NANNA: Iskot, int! Ghandi ghajnejn biex nara jien! (*Lil PETRA*) Dan kollu minnek ġej!

SAMWEL: M'hu ġej minnha xejn! Jien ridt noqtlu wkoll! (*Jerġa' jahtaf il-gebla f'idu*) Hekk - ngholliha hekk u nnizzilha b'kemm ghandi sahha u hila - bla hniena! Nghaffġu u nhallih ponn rixx u demm... Hekk! (*Jgholli l-gebla b'rabja - kwazi isteriku*).

NANNA (*b'qilla liemha bhalha*): Le, Samwel! Itlaq dik il-gebla!

SAMWEL jieqaf - idhu fl-arja.

NANNA: Nehhiha minn idejk!

PETRA (*b'rażan shih fuqha nnifisha - itella' idha m'id SAMWEL, iżzommu*):

Le, Samwel. (*Idha l-ohra ddahhalha fil-qasrija fejn hemm l-ghasfur*) Le.

SAMWEL: Ghaliex, Petra, imma! Mhux hekk ridt....?

NANNA: Nehhiha!

PETRA (*toħroġ l-ghasfur mill-qasrija - ponn rix marsusin f'idejha*): Issa - m'hemmx aktar ghalfejn.

NANNA: Samwel!

SAMWEL: Ma hemmx ghalfejn? (*Ihares mesmerizzat lejn id PETRA. Bil-mod il-mod inizzel il-gebla*).

NANNA: Missek smajt minni mill-ewwel, Samwel!

SAMWEL: Smajt, imma mhux minnek.

NIKOLA (*inkwetat - mhux b'canfira*): Samwel

SAMWEL: Smajt - imma mhux minnkomp! (*Donnu jrid i ebb ghal xihadd ma*

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

jafx min - PETRA żżommu lura bil-qajla).

ELEN (*resqet qrib thares lejn idejn PETRA*): Idejk bid-demmm... Int qtiltu. Ghaffiġtu b'idejk! Int qtiltu!

PETRA (*tpoġġi l-ghasfur lura fil-qasrija. Thares lejn idejha*): Mejjiet... Ghax jien ma nibzax incappas idi bid-demmm, lanqas. Imma int x'taf Elen, fuq hajja jew mewt, int li qatt ma trid incappas idejk?

ELEN: Minnek! Qalb xierfa! Kollox minnek ġej!

PETRA: Minni. Minnek qatt li ma jista' jiġi xejn imma

*ELEN taghtiha daqqa ta' harta. Pawsa qasira - infiniteżimali - u
PETRA, bla qilla, imma soda, troddilha daqqa ta' harta lura.*

NANNA: Elen! (*Il PETRA*) Iva, minnek! Minnek!

ELEN (*minkejja d-daqqa, kważi kuntenta*): Kont ghedtlek jien, Ma! Sewwa kienu qalulna fuqha! Kont ghedtlek!

SAMWEL: X'ghedt? X qalu!

NANNA: Dak nafu jien! U messu kien jafu Nikola wkoll, qabel dahhalha hawnġew. (*Lil PETRA*) Ibla' fuq, int! Issa! (*Lil NIKOLA*) Ghandi nifhem li int tajtuhom it-trabokk ukoll. Ohorġu 'l barra minn hawn. Ma rridx narah aktar b'ghajnejja!

NIKOLA (*sarkastiku*): Kif tixtieq... Sinjura.

NANNA: U dawk il-qsari wkoll! Barra!

*Bil-mod, bla għaġla, NIKOLA jibda jerga' johroġ il-qsari li
ghadhom kemm da lu.*

ELEN: Barra! Issa - issa tehles minnha, Ma - issa?

NANNA: Issa li rajt b'ghajnejja

SAMWEL: X'rajt? Qed nghidlek mhux htija taghha, Nann!

NANNA: Forsi le, mhux htija taghha - veru. Wara kollox, x'nafu ahna fuq il-familja taghha? Min kienu niesha - l-ambjent li ġiet minnu?

SAMWEL: Le, Nann! Ieqaf!

NANNA: Ghaliex, le? Qed naqbel mieghek wara kollox? L-ambjent li ġiet minnu, mhux tort taghha. Taf hi stess min kienu niesha?

SAMWEL: Biżżejjed, Nann!

NANNA: Ghidlu, Petra. Ghidlu int stess, taf min kienu?

SAMWEL: Nann!

PETRA: Samwel!... (*Kalma*) Ghandha raġun hi.

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

SAMWEL: X'raġun?

PETRA: Ghandha raġun. (*Lin-NANNA*) Le, sinjura, niesi ma nafx min kienu. Ghalhekk nghix ma nies li ma nafhomx. F'ambjent bhal dan.

NANNA: Ipprovajt jien wara kolloxx ma naghtix widen ilsien in-nies. Ipprovajt ma nemminx... Imma kif ma nemminx dak li jaraw għajnejja?

SAMWEL: Imma x'raw għajnejk! (*Jahtaf l-għasfur mill-qasrija*) Dan? Gozz demm u rix mgħaffeġ? Dak li rajt?

ELEN: Jekk trid nghid jien x'rajt b'għajnejja, Ma !

NANNA: Ma hemm bżonn hadd jghidli xejn aktar! Xejn aktar! Ghedtlek itla' fuq int, Petra. Inkellmek wara.

SAMWEL (*Donnu jitqazzeż id-demm ta' l-għasfur mejjet, jerga' jartilqu*): Le, stenna Petra. (*Jidher se jibda jtih hass hazin*).

Imma PETRA digà daret u bdiet miexja lejn it-taraġ.

NANNA: Int però, Samwel, int m'ghandekx l-iskuża tagħha. Wara li rabbejniek bl-akbar għożza, kif?

SAMWEL: Għożza! (*F daqqa wahda jzomm l-istonku, jintlewha tnejn*) Petra!

PETRA ddur, tinduna li se jhossu hazin u tagħmel biex terġa' lura.

NANNA: Mur int!...Itla' fuq!

SAMWEL: Petra! (*Imma ma jiflah x'aktar - mgħawweġ tnejn johroġ jigri 'l barra mil-logġa, iżomm l-istonku u halqu*)

ELEN tagħmel biex tohroġ warajh biex tghinu, iżda fil-bieb tal-logġa dlonk tfaçça NIKOLA.

NIKOLA: L-istonku tad-Depawli rtab bil-bosta maż-żmien qed nara.

ELEN: Mhux kulhadd ghandu stonku u qalb xierfa, Sur Nikola!

NIKOLA: Halluh - m'ghandux bżonnok. Ma ghandu xejn.

NANNA: X'ghandu bżonn narawh ahna! Nehhi dawk il-qsari kollha minn hemm ghedtlek.

PETRA ddur u titla' t-taraġ; ftit wara jinstema' bieb jinstabat.

ELEN: L-aħħar tisbita imma!

NIKOLA (*jaqbad qasrija*): X'tghidilha lis-Sa Petronja issa la tiġi għall-qsari u l-fjuri?

ELEN: Mhux se jkun hemm bżonn ta' qsari u fjuri! Ghidlu, Ma!

NIKOLA: X'tghidli? Ghaliex - hemm xi haġa x'tghidli?

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

NANNA (*tpoġġi - l-effett tal-battikata jahkimha f'daqqa*): Mur, Elen - mur ara x'għandu Samwel.

NIKOLA: Iva - mur jekk trid, Elen, mur ara fitit

ELEN: Ma!

NIKOLA: Forsi tippreferi tibq'hawn. Tisma' x'għandha tghidli?

SAMWEL jitfaċċa lura f'daqqa fil-bieb tal-logġa. Wiċċu mxarrab bl-ilma - jidher qed jisteqjer.

SAMWEL: Petra - fejn hi Petra?

NANNA: Fejn suppost qieghda. F'kamritha. Poġġi bilqieghda, Samwel.

SAMWEL (*ipogġi għal waqt wiehed - iktar għax ma jiflahx, milli għax jobdi*): Ghaliex ghamiltulha hekk? X'ghamlet hazin? Ghaliex toboghduha? Lanqas biss tafuha u toboghduha daqhekk?

NIKOLA: Imma int tafha, hux hekk?

SAMWEL: Nafha iva!

NANNA: Biżżejjed! Samwel, ghaliex qed taghmel hekk? Kont bdejt tant tajjeb meta ġejt lura. Imma mindu giet hawn dik...

SAMWEL: Dik!... Għandha isem - dik!

NANNA: Wara dak kollu li ghamilna mieghek, Samwel!... Ma jmissekx!...

Ma jmissekx! Int imissek tghin hawnġew, issa - m'ghadekx tifel! Int ir-
raġel ta' din id-dar issa!

SAMWEL: Raġel! U intom dak biss li tridu, hux hekk? Dak li dejjem ridtu...
(*lin-NANNA u ELEN*) ...intom it-tnejn - raġel ġo din id-dar! Depawli
iehor- ma jimpurtax hux twil jew qasir - ikrah jew sabih - hazin jew tajjeb
- basta jkun Depawli! Għalhekk ma hfirtulu qatt lil missieri.

NANNA: Missierek qatt ma kien jaf xi jrid - egoist - harab ir-responsabbiltà!

SAMWEL: Min jaf x'harab? Il-hasra li halla lili warajh.

NANNA: Kellu dmir...

SAMWEL: U dmiru qdieh! Takom tifel, le! X'ridtu aktar - x'tort tridu
tibqghu ttuh? Jien iva imma, jien intih tort - tort li ġabni f'dinja li ma
kienx jemmen fiha - għall-glorja u l-fama tal-familja - id-dinastija
Depawli!... Grazzi hafna, gheżiež Depawli - imma kont aktar nibqa'
nafhulkom kieku għaziltu twettqu *hara kiri* u taghmlu *full-stop* xi
generazzjoni jew tnejn ilu. Grazzi hafna - imma għaliha Depawli setgħet
kienet it-tikketta tal-pett taż-żarbun tiegħi!

NANNA: Iskot!... Int - int ma tafx ghajr kif tkasbar. Int - int iben missierek!

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

SAMWEL: Grazzi hafna - imma dak mhux tort tieghi!

NANNA: Egoista. Gifa! Ir-responsabbiltà...

SAMWEL: Ma nafx x'inhì - misskom ghallimtuhieli - bl-eżempju! Il-gratitudni? Lanqas ma naf! Il-hlas li titolbu hu ghali wisq. Intom mhux ismi biss tridu hawngew - tridu ruhi wkoll!... Intom - intom ilkoll int u dik... (ELEN) - u dak - (idur, ifittex lil NIKOLA) - dak ukoll!

ELEN: Le - mhux dak ukoll - imma dak biss! Hu l-htija ta'...

NANNA: Hallik minn dak! Ma tarax li dak dan li kien qed jistenna mindu dahhal lil dik hawngew!

ELEN: U kont ghedtlek jien! Il-barranin, Ma- il-barranin li int hallejt jidhlu hawngew! Imma issa jehtieg imorru, Ma! Ilkoll kemm huma - illum qabel ghada!

NIKOLA: Imma illum - illum jehtieg li l-ewwel innehhi dal-qsari - u daww l-imkissrin hemm barra wkoll, le? U min se jnaddaf hemm barra - dak il l-gir li xerrdu daww?... Dak xihadd irid inehhik ukoll.

ELEN: Jiehu hsieb, Samwel. Kapaçi, tibzax, kieku jrid.

NIKOLA: Ah, kieku jrid - u kieku ma jiddardarx. Imma jrid joqghod attent li ma jmurx jaqta' idejh. Taf kemm ghandhom l-istonku artab id-Depawli!...

SAMWEL: U ma ninsewx kemm jien egoista lanqas! U gifa!... Imma lili halluni barra mill-ġlied taghkom. Tqisunix aktar lili, qed tifhmu? Iżzeffnunix aktar fin-nofs, lili! Qatt aktar! (Johroġ sparat mid-dahla tax-xellug.)

NANNA: Samwel, ejja 'l hawn! Fejn sejjer? Samwel!... Elen mur zommu - qas flokk m'hu liebes!... (Bi drawwa - iddur fuq NIKOLA) Thallihx johroġ, Nikola. Mur zommu!

Jinstema' l-bieb ta' barra jistabat b'theżżiza.

Pawsa.

Wara l-inkwiet ta' l-ahhar ffit hin, taqa' habta u sabta l-hemda.

NIKOLA l-ewwel wiehed li jigi f'tiegħu. Jibda jniżżel il-kmiem imxammrin u jimxi lejn il-bieb mnejn hareġ... SAMWEL. Jghaddi minn wara n-NANNA, issa mitluqa fuq sigġu mal-mejda.

NIKOLA (bla ma jhars lejha): Tridni mmur ghalih?

Ebda risposta. Jassumi li trid tfisser "Iva". Izda bejnu u bejn l-arkata ta' barra hemm ELEN li kienet ghamlet xi żewġ passi għal wara

Ghasfur taç-Comb - It-Tieni Att

SAMWEL, *sakemm semghet lin-NANNA tghid lil NIKOLA biex imur hu.*

ELEN: Lilek żgur m'ghandux bżonn!

NIKOLA: (*aktar ikellem lin-NANNA milli lilha*): Xihadd jehtieġ imur.

ELEN: Xihadd - imma mhux int. Ghamilt biżżejjed int! (*Hekk kif NIKOLA jdur fuq in-NANNA*) Dak mhux ibnek - ghax ma teħux hsieb ibnek, int?

NIKOLA (*leħnu għadu baxx - imma perikolu*): Tereża - din trid tinqata'. Jehtieġ nitkellmu.

ELEN: Iva, Ma, jehtieġ. U jehtieġ tghidlu llum. Ghidlu - dik, hemm fuq, dan, minn għada stess

NIKOLA (*jahtafha - aħrax*): Għada! (*Mahnuaq*) Għada... xiex? X'se jiġri għada, Tereża?

ELEN: Ghidlu, Ma!

NANNA (*tqum deċiża mis-siġġu*): Għada, iva! (*Imma donnha saħħitha ma tatihiex - jew jonqosha l-konvinzjoni. Iddur, toġhrok idejha - timxi lejn il-bieb ta' ġewwa*) Għada... Għada iva!

ELEN (*issus warajha*): Ghidlu!

NIKOLA, jaf li m'ghandux minn xiex jibza' jitbiegħed minnhom, jersaq lejn il-bieb tal-logġa.

NANNA: Imma issa jehtieġ xihadd imur wara Samwel. Għada, għada naraw

ELEN: Lee! (*Bikja*) Issa - issa mhux għada!

NIKOLA: Immur jien għal Samwel

ELEN (*kwazi tibki - umiljata*): Ghidlu, Ma! Ghidlu - għada - hu u dik... Ghidlu, Ma!

NIKOLA (*mhux b'kefrija - imma sod - b'fatalità*): Għada ma se naraw xejn. U xejn ma se jiġri għada...

Ma tiflahx aktar, ELEN toħroġ tigri tibki.

NIKOLA: Għada jibqa' kollox kif inhu llum. Kif dejjem kien.

NANNA: Ghax hekk trid int, Kola?

NIKOLA: Kif dejjem kellu jkun - ghax hekk kellu jkun. Għada - m'hu xe jinbidel xejn.

NANNA (*konferma*): Ghax hekk trid int.

NIKOLA: Ghax hekk irrid jien, jekk trid hekk. (*Idur ihares lejn in-NANNA*) U hekk ikun, Tereża.

Ghasfur taç-Ċomb - It-Tieni Att

NANNA (*timxi lejn il-bieb ta' ewwa. Tieqaf qabel ma toħrog*): Hekk ikun.

Hemm limitu ghas-supervja, Nikola?

NIKOLA: Supervja? Hemm limitu ghas-soghba, Tereż?

NANNA (*hija u hierġa - mekkanikament; hi stess ma tafx ghaliex ghandha tinkwieta aktar*): Xihadd irid imur wara dak it-tifel. (*Toħrog*)

NIKOLA (*ikellem il-baħħ*): Issa mmur jien. Issa mmur jien, Tereża.

Nieżla x-xemx. Il-palk jiddallam aktar ma jmur, u x-xena tkompli tihmar qajla qajla.

NIKOLA bla hajra, u aktarx biex jagħmel xi haġa, jibda jiżbarazza l-imbarazz li ddahhal mis-serra.

Fil-bieb tal-loġġa jitfaċċa EŻRA, iżda mgħobbi kif inhu b'munzell xtieli tal-laring u xi xtieli ohra, nofshom miksija haxix hażin u għolliq, mhux lakemm wiehed jagħrfu mill-ewwel kontra l-isfond tan-nofs dalma tal-ġnien.

EŻRA (*jieqaf fid-dahla*): Ġibtilhom il-fdal ta' l-għarqa - imma mank werqa zebruġa ma sibt.

NIKOLA: Eżra.

EŻRA: Min isejjahli?

NIKOLA: Stenna, tidholx...

EŻRA (*jagħti pass - jaqghulu xi xtieli*): Is-soltu jgħiduli toħrogx.

NIKOLA: Ha thammiġlhom kullimkien. Fejn sejjer bihom dawk?

EŻRA: Hadd hemm barra ma fadal... Isma' s-smewwiet! Il-Għoli jtkellem bir-raqhad tieghu - jisfoga fuq il-ħażen il-qawwa tieghu. U jidhlu l-bhejjem fl-għerien tagħhom, joqoghdu għall-kenn fil-bejta tagħhom...

NIKOLA: Halli - halli kollox haw', fil-loġġa! Issa niehu ħsieb jien. (*EŻRA, bilkemm qed jara fejn miexi jolqot qasrija li titgerbeb it-tarġiet tal-loġġa, ixxerred hamrija fl-art*) Ar'hemm! Ieqaf! Ieqaf qed ngħidlek, mishut!

EŻRA: Ftakar, xih! Mishut min jishetni - imbierek min iberikni!

NIKOLA (*jipprova jikkontrolla ruhu*): Halli - halli kollox hawn.

EŻRA: Rajtu hemm barra, it-tifel, il-mahrub, jiġri u jaqbeż fl-għelieqi, qisu l-imherwel, taħt l-ewwel qtar tax-xita. U f'idu kellu s-senter.

NIKOLA: Min? Samwel?

EŻRA: Is-senter ta' missieru. (*F'daqqa wahda jgħolli jdejh u jiftahhom hekk li jhalli kollox jaqa' fl-art u jinxtered għal ġol-kamra*).

Ghasfur tač-Ċomb - It-Tieni Att

NIKOLA: Ara x'int taghmel! Min tahseb li se jnaddaf warajk issa!

EŻRA: Sewwa tistaqsi. Int hemm barra - Elen hawn ġew - imma min responsabbli tal-loġġa? Il-patt qatt ma kien ar. M'intix sejjer warajh? Kellu senter f'idejh.

NIKOLA: Lilek kien jonqos Lilek u lilu! (Bejn altejn ji borx li waqqa' jew inkella jmurx ifittex lil SAMWEL) Imma allura kollox jien! Kollox jien!

EŻRA: Elen ma jimpurtahix aktar. Taf li qed tibki?

NIKOLA: Elen - Elen! Elen ukoll!

EŻRA: Qed tibki - hemm fuq! (*Ġest melodrammatiku - juri lejn il-ġewwieni tad-dar. Iżomm il-poża, imbagħad inizzel idejh bil-mod*) Tibki. Imma tithassarhiex lanqas lilha. Ghid minflok, il-hasra fuqi u fuq uliedi Ghidha, Xi !

NIKOLA (bla ton): Fuqi - u fuq uliedi.

EŻRA: Miskina, Elen. Ma hix qalbha hażina, Elen imma. Mhux dejjem kienet hekk. (*Bla ma jhares lejn NIKOLA jkompli diehel 'il ġewwa u jersaq lejn il-mejda*) Darba imma, niftakar, darba konna sibna bugharwien fil-kċina. (*Għalkemm ma jistax jarah, donnu jaf li NIKOLA qed jibda jitbaxxa biex jiġbor l-affarijiet li waqq'a'. Iwaqqfu.*) Qed tisma', Xih? (*NIKOLA jieqaf*). Kienet qed taghmel it-tè, Elen, hemm, fil-kċina - u sibna bugharwien taht is-sink, fil-kabord. Kien hemm żmien kont nahseb li bugharwien mhux għajr bebbuxu bla kenn, ifittex dar - kont nahseb, min jaf kieku nsiblu dar, insiblu qoxra vojta ta' bebbuxu, biex jidhol fiha?... (*Pawsa qasira. Qieghed hdejn il-mejda - ihares fiss lejn qasrija - il-qasrija fejn hallew l-ghasfur mejjet*). Sibnieh hemm, ilbierah, waqt in it-tè. Kien dahal fil-kabord u halla ż-żlieġa tieghu fuq kollox - fuq il-platti, l-iskutelli, il-plattini... U t-tazez ukoll. It-tazez ukoll, qed tisma'? U Elen irrabjat għax kellha terġa' tahsel kollox fil-kabord - il-platti, l-iskutelli u l-plattini - u t-tazez ukoll. Kollha, barra wahda. Wara għamlitilna t-tè. Ġo dik it-tazza wkoll. U ġiet tatek it-tè, Xih, lilek ukoll. U int xrobt minnha... dik it-tazza. Miskina, Elen.

NIKOLA jqum qajla qajla minn fejn kien waqaf kokka fl-art - f'idu għandu qasrija li jidher jahfen b'qilla f'idu, donnu maħkum minn xi emozzjoni li tikber fih bħal vulkan.

NIKOLA (*b'roghda*): Żommli idejja, Mulej... Mulej, żommli idejja. (*Imma ma jiflahx irażżan lilu nnifsu aktar - jgholli u jixhet il-qasrija fl-art f' nofs il-kamra - hamrija ttir u tixtered ma kullimkien*) Mishuta dar! Mishuta!

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

Mishuta!

Fid-daghdigha jdur lejn il-logġa u jharrat il-purtieri fi tnejn.

Barra, dawl qawwija mar - ix-xemx sparixxiet minn wara l-gholjiet, titfa' jserrep l-ahhar raġġ dehbien taghha ghal ġol-kamra tal-logġa...

EŻRA, imrieghex, kemm minhabba d-dawl, kemm b'dak li qed jġgri - jghatti ghajnejh b'id wahda u, waqt li jdur lejn id-dawl, jgholli idu l-ohra; fiha hemm l-ghasfur mejjet li sab fil-qasrija. Jgholliha 'l fuq fil-pala miftuha ta' idejh, donnu b'att ta' supplika - jew offerta.

EŻRA: *Eloi, Eloi - lama sabachthani?*

Tir ta' senter minn barra.

Jinzel malajr is-siparju.

Tmiem it-Tieni Att.

IT-TIELET ATT

Aktar tard fil-ghaxija. Kultant tidher xi lehha ta' berqa, u aktar rarament jinstema' r-raghad - imma 'l boghod.

Il-purtiera ghadha mqattgħa u mdendla bħal fi tmiem l-ahhar att. Is-sellum issa qieghed barra, jistrieħ mal-logġa. Fuq il- ħġieġ hemm il-kliem RTO miktubin kbar bil-ġir minn barra, hekk li jidhru bil-maqlub minn ġewwa. Barra qieghed iraxxax fin fin.

PETRA tinsab isfel, fuq l-ahhar targiet tat-taraġ, daharha jistrieħ mal-balavostri, rasha mġhadisa fuq irkobbtejha, idejha marsusin madwar riġlejha, thares dritt fil-vojt quddiemha. Liebsa libsa hafifa ta' bil-lejl, mġhottija b'"nightgown".

SAMWEL, liebes in-nuċċali, jinsab bilwieqfa quddiemha - liebes l-stess hwejjeġ tax-xena ta' qabel, imma aktar imxarrbin u mġharrqin.

F'idu għandu pakkett gallettini li qed jiftah u jiekol minnu.

SAMWEL (joffrilha l-pakkett): Ha, kul. Dan kulma kien hemm. Mank tuffieha ma hallew. (*PETRA ma titharrikx*) Ha - u xi haġa. (*PETRA l-istess*) Ghid xi haġa talanqas. Mhux se jinżlu issa. Jispicċaw ir-Ruzarju u jidhlu jorqdu. X'gara wara li tlaqt?

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

Iberraq barra, fil-ġnien - bosta sekondi wara ragħda tidwi 'l bogħod.

SAMWEL (*iwarrab pass minn hdejha. Jghaffeg il-pakkett tal-gallettini*):

Għadha niezla. Traxxax - imma dejjem niezla. Ġiet kmieni x-xitwa dis-sena. Kien ilu jingema' l-maltemp imma. (*Jieqaf*) Qed tismaghni? Dak jien kont? Ġiet kmieni x-xitwa dis-sena... Dejjem l-istess kliem - sena wara sena - dejjem l-istess. Kien ilu jin ema l-maltemp... Sirt nitkellem bħalhom ukoll. Nitkellem u ntnni kliemhom. Tgħid għemilhom ukoll?

PETRA (*bla ma titharrek*): Hu ma jgħid xejn minn tiegħu, imma jgħid dak li jisma'

SAMWEL: Aktar kliem il-għerf?

PETRA: Hi imma, kienet taf x'qed tgħid.

SAMWEL: Min?

PETRA: Nanntek. Kienet taf.

SAMWEL (*jaf, imma*): Meta, l-ewwel?... Le. Tehux għaliha, Petra.

PETRA: Kienet taf tajjeb.

SAMWEL: Orrajt - tehux għaliha imma. Mhux kontriek riedet tizvoga. Kontrija. U kontra Nikola. Int bla htija wehilt.

PETRA: Saffrattant kont jien li qtiltu. (*Tgħolli geddumha minn fuq irkubtejha - f'hoġorha għandha tuffieha migduma. Toffriha lil SAMWEL*) U kulma qalet fuqi kollu minnu.

SAMWEL: Xiex?

PETRA: Li qalet l-ewwel. Tridni ngħidlek?

SAMWEL: X'qalet? Tgħidli xejn. Ma qalet xejn! Jien staqsejtek x'qalet?

PETRA (*ebda reazzjoni - pawsa qasira - imbagħad*): Kollu minnu.

SAMWEL (*jigdem it-tuffieha b'rabja*): Kollu minnu! Imma x'qalet fuqek?

PETRA: Dak li qalet - u ma qaletx.

SAMWEL: X qalet? Ma qalet xejn. (*Igiddem it-tuffieha. Jibdel id-diskors*) X'qalu wara li hriġt 'il barra? Ġew ifittxuni?

PETRA (*tqum mit-taraġ. Taqa minn hoġorha tuffie a ohra*): Ghax ma tridx taf x'riedet tgħid biha l-ewwel in-Nanna - dak li semgħet fuqi? Ma tridx taf?

SAMWEL (*jitbaxxa jfittex it-tuffie a*): Le, ma rridx naf! Wara kollox mhux tort tiegħek.

PETRA: Hekk qalet hi ukoll. (*Tinzel għarkubtejha hdejh; tiġbor it-tuffieha*) Allura temminha li jista' jkun minnu!

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

Għarkubbtejhom it-tnejn, wiċċ imb'wiċċ.

SAMWEL: Xiex minnu imma! X inhu minnu? Ghid, x'inhu minnu?

PETRA: Jiġifieri trid taf. Temminha.

SAMWEL: Ma nemmen xejn! Ma naf xejn - ma nista' nemmen xejn - u ma rrid naf xejn! Tajjeb hekk?

PETRA (*bla rabja*): Le - mhux tajjeb.

SAMWEL: Ismagħni, Petra - ifhimni! Ma rridx naf. Ma rridx. Int bhali - tehel kollox bla htija.

PETRA: Jew hekk tixtieq temmen.

SAMWEL : Bla htija. U safrattant - safrattant iżeffnuk fin-nofs bħal Pilatu fil-Kredu! Xi jridu minna imma, Petra? Xi jridu minna lkoll?

PETRA (*tqum f'daqqa. Bierda - donnha tilfet l-interess f'leħha ta' waqt*): Forsi dak li tilfu. Iridu jpattu - jerġghu jghixu.

SAMWEL: Minn fuq daharna. Ma humiex għajr parassiti, mela - mostri!

PETRA: Ihirsa.

SAMWEL: Mostri ihirsa. (*Ma jqumx minn għarkubbtejh*) Is-sabiha hi li issa sirt nibza' minnhom hawnġew - waqt li hemm barra - hemm barra nibza' minn kulhadd - forsi aktar minn hawnġew. L-ewwel, x'hin hriġt, ridt nahrab 'il bogħod minn hawn biex qatt ma niġi lura. Imma ma stajtx, Petra,

PETRA: Fejn mort?

SAMWEL: Imkien. Ridt nahrab - basta nahrab. Jien u hiereġ htaft is-senter fl-indana - tghidlix għaliex! - rajtu hemm u taftu - arma kontra kulhadd - u bqajt hiereġ niġri. Inżilt minn wara, mir-raba , u qsamt mill-wied. Imma kienet bdiet traxxax. U mingħajr nuċċali 'qas biss rajt fejn sejjer. Dhalt fl-ewwel girna li sibt. Stennejthom hemm jiġu jfittxuni. Kont għadni mhux f'sikti - l-istonku mdardar. Ma flahtx immur bogħod wisq, hekk jew hekk. Imma wkoll hemmġew, f'dak id-dlam - dik ir-riha taqsam - dik l-umdità toqtor ma kullimkien. Ma flahtx inżomm aktar. F'dik is-sikta u dak id-dlam - ukoll id-dud kont tisma', jitharrku, jitkaxkru, u jkarkru ġisimhom imheddel... Imbagħad barra kien hemm xihadd ukoll. Smajt il-passi resqin, iċafalsu, jghaffġu ġebel u haxix, ġejjin għaliġa. Imma ftakart li kelli s-senter f'idejja - lanqas naf kienx ikkargat jew le - jew biex... U hsieb wiehed lehħ f'daqqa. Kieku dak il-hin kelli nużah, kieku kelli hila niġbed dak il-grillu... fuq xihadd hemm

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

barra - jew fuqi - kieku... kieku qatt aktar ma nibża' minn hadd u xejn iżjed. Darba u ta' l-ahhar! U ma nafx kif, saflahhar, f'daqqa wahda l-girna damdmet b'tir ta' senter. Nahseb li ntlift minn sensija ghal xi ftit... Meta ġejt f'tiegħi kelli s-senter għadu f'idejja. Malli fl-ahhar flaht nerfa' wiċċi mill-art, qomt u hriġt... U ma kien hemm hadd. Barra l-istess dlam u xita. U ma kien hemm imkien fejn stajt immur aktar, Petra. Imkien.

PETRA (*hdejh - tagħtih idha tghinu jqum mill-art*): Imsejken, Samwel.

SAMWEL: Ma mort imkien, Petra.

PETRA: Imsejken, Nanu.

SAMWEL: Ġejt lura. Ridt biss - ridt biss nerga' nara wiċċek, Petra. F'din iddar - kieku ma kontx int - kieku l-kruha ta' hawnġew qatt ma kont naraha tassew. Kellek tkun int, Petra

PETRA: Tabilhaqq. Tara lili, tagħraf il-kruha!

SAMWEL: Tiddihaqx bija, Petra.

PETRA: Mera, mera, għidli ja mera, min hu l-ikrah f'din is-saltna?

SAMWEL: Tiddihaqx bija!

PETRA: Tghajjatz.

SAMWEL (*iżommilha u jagħfsilha idha*): Mela tiddiehaqx bija!

PETRA: Xi tridni, nithassrek?

SAMWEL: Le - tehodni bis-serjetà! Imma int bħalhom...!

PETRA: Tghajjatz!

SAMWEL: ...Bis-serjetà!

PETRA: Ghedtiek tghajjatz!

SAMWEL: Ghaliex le! (*Bi tpattija*) Ghaliex - mela int ukoll tibża' minnhom?

PETRA: Iva, jien ukoll - ghax jien għandi mniex nibża' - mhux int! X'għandek mniex tibża' int, il-fessud ta' kulhadd? Wara kollox - mhux lilek iridu jkeċċu! X'għandek x'titlef int?

SAMWEL: Ghaliex tagħmel hekk, Petra? Int taf.

PETRA: Ma naf xejn! Aqtagħha! U tghajjatz!

Pawsa. SAMWEL, bħal kelb mismut, donnu f'daqqa wahda jogħtor u jitlef kull heġġa.

SAMWEL: Ahjar immur fuq.

PETRA: Tahseb li gost tiegħi li qed jġri?

SAMWEL: Naf. Skuzani. Tort tiegħi.

PETRA: Tort tiegħek xejn!

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Mela tort taghhom! Xi tridni nghidlek? Ghidli, xi tridni nghid, Petra?

PETRA: Bilfors tort ta' xihadd?

SAMWEL: Bilfors! Inkella kollox bla sens - bla raġuni!

PETRA: Ma tafx biżżejjed fuqhom, Samwel.

SAMWEL: Naf biżżejjed. Inhares madwari - lejn din il-kruha ta' dar - lejhom! - u naf biżżejjed.

PETRA: U ahna? Tahseb li ahjar minnhom?

SAMWEL: Talanqas huma kellhom iċ-ċans - talanqas huma hawnġew jiftakruh sabih! U kien hemm żmien kont nipprova jien, meta kont insib ruhi 'l bogħod minn hawn - il-kulleġġ - ikun fejn ikun - kont nipprova niftakar did-dar - u nipprova nimmaġinaha sabiha. Kont nintilef, nistahba f'xi rokna - u nipprova niftakarha sabiha bhal meta kont żghir. Kont nipprova niftakar imqar... imqar wiċċ ommi.

PETRA: U kien jirnexxilek?

SAMWEL: Le - xejn. Ghajr kultant - kultant kont niftakar xi haġa - ma nafx kenitx qatt realtà, jew tifikira ta' tifikira imċajpra - holma minsija. Niftakar id-dalma hawnġew - minn dejjem id-dalma, u jkun hemm xihadd liebes l-iswed, in-Nanna forsi, tagħtini t-tè bil-biskuttelli - tè fietel, mishun wahdu, imdardar bil-halib. Imma mbagħad thallini nohroġ barra fil-ġnien - u hemmhekk, għad-dell tal-kannizzati u d-dwieli - hemmhekk hemm xihadd isaqqi l-ġeranji. Il-fwieha tal-ġizimin - u kuluri - kuluri jgġammxu - hitan orango, dellijiet vjola u firxa ta' hdura friska ma' kullimkien fuq wara. Isfel fil-wied, xihadd, raġel, jghanni fuq il-kitarra. U meta ghajnejja jidraw id-dija tax-xemx tisreġ, inhares hemm isfel u l-mara ssaqqi l-ġeranji tinsab bilqieghda dejn riġlejh, hi ukoll tghanni. Lehinha iżda ma nistax nisimghu. U naf li hemm l-ghasafar xi mkien qrib jghannu ukoll. Imma lanqas lilhom ma nisma' .

PETRA: Kien ikun sabih il-ġnien, għad-dell tal-kannizzati.

SAMWEL: Sabih... Tarah int, Petra? (*Jagħtiha n-nuċċali*) Issa int xorta tarah?...

PETRA: Narah? Avolja qatt ma rajtu.

SAMWEL: U x'tara aktar, għidli?

PETRA (*tilbes in-nuċċali*): Nara

SAMWEL: X'tara?... Il-vaska tal-hut, qed taraha? Konna npoġġu hemm, niftakar, madwar il-vaska tal-hut ta' l-ilma elu,... Taraha, Petra?

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

PETRA: Naraha.

SAMWEL: Kif kienet ghidli, Petra?

PETRA: Vaska kbira u tonda - fin-nofs hemm denfil - denfil kbir tal-ġebel, itajjar l-ilma minn xufftejn kbar minfuhin. U nhoss ir-raxx kiesah u frisk tiegħu ixarrabli wiċċi mahruq bix-xemx.

SAMWEL: Hekk, iva. U kien hemm iċ-ċinji, le? Iċ-ċinji wkoll!

PETRA: Linji kbar bojod, majestużi, l-ghonq mislut - jghumu f'wiċċ l-ilma. U konna nitfghulhom il-frac tal-hobż.

SAMWEL: Le, tas-sufflè!

PETRA: U pastarjali!

SAMWEL: Pastarjali! Waqt it-tè kont nahbihom fil-but tal-libsa bajda.

PETRA: Libsa ta' bahri.

SAMWEL: Bl-ankri ċelesti fuq il-bwiet. U mbagħad kont immur nitmaghom liċ-ċinji.

PETRA: U l-hut ta' l-ilma helu.

SAMWEL: U wara - wara... (*Ma jistax jiftakar aktar*) Ghini, Petra! Wara...

PETRA: Wara... x'konna naghmlu wara?

SAMWEL: Wara!... Konna mmorru nitbandlu taht is-siġar tal-laring! U daqqa kont nitbandal jien u daqqa hi! U konna noghlew - dejjem iżjed fil-gholi - u l-arja timlieli mnifsejja, widnejja jżarżru bl-ghajjat ta' l-iwrieżaq...

PETRA: U kont ittir hieles - fost l-ghana ta' l-ghasafar - l-ghasafar miġburin ġgajta għad-dell tas-siġar, jistennew inżul ix-xemx.

SAMWEL: Dellijiet suwed, miġmugħa, mistohbija qalb il-hdura, naf li qeghdin hemm - imma l-ghana tagħhom, le l-ghana tagħhom qatt ma kont nisimghu. Nisma' biss iċ-ċekċika ta' bott bil-ġebel u hamrija li xihadd jiġbed biex igerrixhom - (*mbikkem*) u tir wara tir! Dawk l-isparaturi! (*Isodd widnejh*) U x-xita ta' l-imlievez neżlin minxura. U jien niġri nolfoq f'hoġorha qalbi maqsuma.

PETRA: Min kienet... hi?

SAMWEL: Xagharha twil u iswed, bħal tiegħek - għajnejha (*Jipprova jittwwal f'għajnejha*) - għajnejha kienu kbar, ċelesti, miksurin, hekk li meta thares fihom tisma' għanja siekta, bħal qanpiena tidwi minn qiegh ta' bahar profond - hekk li tinsa kollox - thossok tghum, hafif, fi sliem bla qies... hekk li temmen li jista' jeżisti Alla. U forsi kollox jagħmel sens, imbagħad.

GHASFUR TAČ-ČOMB   It-Tielet Att

PETRA: Imma dawk ma kenux għajnejja. (*Bi hjiel ta' ghira?*) Min kienet?

SAMWEL: Jimporta min kienet?

PETRA: Forsi. Jimporta li int tkun taf.

SAMWEL: Immaġinajtha biss forsi. Jew rajtha xi mkien, f'xi film - jew qrajtha.

PETRA: Jew hloqtha bhal hrafa. Rapunzell ohra

SAMWEL: Rapunzell. Int - m'intix hrafa int imma.

PETRA: Min jaf. (*Taghtih lura n-nuċċali*)

SAMWEL: Tippreferi noqtluha?

PETRA: Min jaf.

SAMWEL: Hrafa... U kien biss ftit ilu - bhaċ-ċinji u l- ġeranji. Dawk talanqas tassew tiftakarhom int, Petra?

PETRA: Fl-orfanatrofju niftakar biss vaska żghira fil-bitha. Imma kienet dejjem niexfa.

SAMWEL: Le! Kienet! Kienet kbira u tonda - b'denfil kbir tal-ġebel itajjar l-ilma! Jien bhalek niftakarha - hekk kienet!

PETRA: Hlomtha hekk. Imma ghadha qatt ma kienet. Ghax jien ukoll kont nohlom. Imma jien taf biex kont no lom? Kont nohlom b'raġel - raġel twil - raġel b'għajnejh żoroq - xaghru twil u qastni. Nistennieh... U l-pass tieghu fuq il-haxix, hekk kif jersaq lejja minn warajja kien hafif. Kienet dejjem l-istess holma, dak iż-żmien.

SAMWEL: Dak iż-żmien? U issa?

PETRA: Issa - issa inqas u inqas. Fil-ghaxija dejjem insibha itqal biex norqod - nistenna biss li nisma' l-pass tqil u goff fil-kurutur barra l-kamra.

SAMWEL: Ezra...

PETRA: Ezra wkoll forsi - wiehed minnhom. Pass meqjus li jieqaf wara l-bieb, kull lejl, jistenna. U x-xewqa li niftahlu u nhallih jidhol tikber dejjem aktar ġewwa fija - u darba mehluq il-mostru, x'jibqa' jista' jitturmentak?... Biex forsi xi darba ninsa darba għal dejjem ir-raġel twil b'għajnejh żoroq, ir-raġel xaghru twil u qastni - u l-pass hafif tieghu fuq il-haxix hekk kif jersaq lejja... Biex forsi xi darba nkun bhalkom lkoll, jien ukoll.

SAMWEL: Imma m'intix. U ma tkun qatt - u lanqas jien! Ma rridx insir bhalhom. Ghini biex ma nkunx bhalhom, Petra!

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

EŻRA jitfaċċa fl-indana f'ras it-taraġ. Jinzel l-ewwel ftit targiet - jieqaf għal xi waqtiet, imrekken mal-hajt, iħares 'il fuq - imbagħad ikompli jħaffef 'l isfel bla hoss. PETRA tilmhu qabel jilhaq jinzel.

PETRA : Eżra.

SAMWEL (*għadu ma rahx*): Eżra? Hallik minn Eżra, Petra

PETRA tqum bilwieqfa - SAMWEL idur isegwi harsitha.

PETRA tersaq lejn tarf it-taraġ - SAMWEL warajha

EŻRA: Hallik minn Eżra, Petra! (*Ikompli nieżel*) Warrbu tfajla. Irrid nohroġ

PETRA twarrablu, iżda SAMWEL ma jiċċaqlaqx.

SAMWEL: Eżra... Tohroġ fejn?

ELEN: Le! Xxx - Titkellmux. Tghidu xejn. Għadhom hemm - ma raqdux. Warrab!

SAMWEL: Fejn sejjer? X int tagħmel?

EŻRA: Le - mhux hekk! Ghid... Ahna nkunu mieghek... Ghid, ahna nkunu mieghek - aghmel il-qalb u aghmel xi haġa! Hekk suppost tghid. Ghalikom ukoll - ghalikom stess! Warrab!

PETRA (*tigbed lil SAMWEL lura*): Fejn sejjer, Eżra?

EŻRA: Min irid jaf? Ghaliex? Jaqaw jien il-bahar jew il-mostru tal-qiegh biex tagħmlu għassa fuqi? Barra. Jehtieg nohroġ.

SAMWEL: Tohroġ issa, f'din ix-xita? Ahjar tmur fuq...

EŻRA: Minn meta Eżra jisma' minnek jonqos? Bil-maqlub - hemm miktub; Isir li jrid Eżra - hemm miktub! - Sa mitt talent tal-fidda - sa mitt kor qamh - sa mitt bat inbid - sa mitt bat żejt - u melh bla qies. Hemm miktub.

SAMWEL: Eżra, ahjar...

EŻRA: Tersaqx lejja!

X ghandek f'idejk?

SAMWEL (*iħares lejn idu*): Din? Tuffieha!

EŻRA: Le - ġebla!

SAMWEL: Ara - tuffieha!

EŻRA: Warrab. Irrid nohroġ. (*Jipprova jersaq lejn il-logġa - dejjem iżomm 'il bogħod minn SAMWEL.*)

PETRA: Hallih imur, Samwel.

EŻRA: Warrabli. Trid li jinżlu dawk? Jinżlu u jergħu jaqbdokom flimkien?

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

U jekk ngħid lil Elen, terga' tisma' x-Xiha - lehen il-qilla...

SAMWEL: X'tgħid lil Elen?

EŻRA: Lehen il-qilla! Ftakar. Dejjem tiehu gost Elen meta ngħidilha fuqkom.

SAMWEL: Ghaliex - x'tgħidilha?

EŻRA: Verità biss - kif rajtkom hemm barra dalghodu per eżempju...

SAMWEL: Biċċa ta' poxt!

EŻRA: Lehen il-qilla!

PETRA: Hallih, Samwel! Aktar aghar! Hallih imur fejn irid.

EŻRA (*jistahba wara PETRA*): Isma', Samwel - isma' minn wild nies ta' l-art - issa li l-art imniġġsa. Ibred u isma'! Ismagħni u ifhem in-nasba. Lilek ġabulek lil din - (*PETRA*) - hasbu u għamlu kalkoli għal rashom, ix-Xih u x-Xiha. Hu - hu ġabhielek hawn - tentazzjoni - biex int taqa' u wara tindem, għax tara l-kruha tad-dnub. U tmur lura - bebbuxu jqandel il-htija - qoxra vojta bħalu. Imma mbagħad ix-Xiha wkoll qieset u rat wara kollox li biha hawn int ma tkun trid tmur imkien aktar. U ma jkollokx hila titbiegħed mill-bejta. Sakemm fiha thallilek lil din. Għax int dghajjef - dghajjef bħalna lkoll! Għalhekk, ġifa! Ifhem mela! (*Idur f'daqqa u jġiri lejn bieb il-logġa. Jissara biex jiftah*) Mishutin swaba - ma nistax! Mishutin swaba rotob!

PETRA: Iftahlu, Samwel. Se jqajjem 'il kulhadd.

SAMWEL: Hażin għalih!

EŻRA: Hażin għalik! Ifhem in-nasba!

SAMWEL jitla' b'ġirja fil-logġa u jiftahlu l-bieb - EŻRA jzomm bogħod minnu sakemm jerga' jersaq lura u SAMWEL ihallih jghaddi.

SAMWEL: Mur!

EŻRA ma jhallihx jghidlu darbtejn - pront jizgiċċa 'l barra.

Lehha ta berqa - EŻRA jieqaf zopptu għal xi sekondi, imhaxken mal-logġa idejh miftuhin bil-hasda, dahru mal-ħġieġ. Is-silwett tiegħu jibqa' msallab hekk mal-logġa, taht l-ittri RTO, sakemm sa fl-ahhar tinstema' r-ragħda.

PETRA: Idhol, Eżra. Se ssir għasra!

EŻRA: Lehen il-hasra - tard wisq! Jehtieg nerga' nsibu - jehtieg nipprova! (*Jghib fid-dalma tal-ġnien*).

PETRA: X'hareġ ifittex? Se jsir għasra.

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Hallih isir ghasra! Żgur li semghuna. Haffef ara, ahjar immorru fuq.

PETRA: Forsi ghandu raġun Eżra - tard wisq.

SAMWEL: F'għieh kemm hemm, Petra! M'ghandix aptit aktar xenati.

PETRA: Immorru mela, la m'ghandekx aktar aptit.

Iddur u tkun se tibda tiela t-taraġ minghajr ma tistennieh, iżda f'daqqa wahda jinxteghel id-dawl fl-indana ta' fuq.

SAMWEL: Hemm huma! X għedtlek jien!

Jipprova jiġbed lil PETRA lura biex johorġu mil-logġa, iżda tard wisq. Tidhol ELEN, u warajha, in-NANNA.

ELEN: Rajtx kif huma! Rajtx! Imma int lil Elen ma taghtix kasha - Elen m'hi hadd hawnġew - tajba biss biex issefter, Elen!

NANNA: Elen!

ELEN: Elen, Elen! Dak biss taf tghid!

NANNA: Elen! (*Lil SAMWEL*) Dhalt int mela, galantom!

SAMWEL: Dhalt iva. Din dari wkoll, le?

NANNA: Prosit għalik! Itla' dritt fuq! Ghada nitkellmuha din, ibqa' ċert!

ELEN: Ghada iva! Ghax issa mhux in - qatt m'hu hin issa.

NIKOLA jidhol mill-bieb tal-lemin. Jidher li tefa' fuqu xi hwejjeg ta' malajr malajr u minghajr il-libsa tar-rispettabilità li dejjem soltu jidher biha, issa naraw biss raġel pjuttost xih, iraxxibbli u meskin.

NIKOLA: X'inhu jiġri hawn, issa?

ELEN: Hawn hu!

NIKOLA: Nista' naf? Hadd ma jista' jorqod f'dil-mishuta dar?

ELEN: Hu biss kien jonqos! Skużana, Sur Nikola, imma le, f'did-dar hadd ma jista' jorqod. Skużana, imma fid-dar taghna l-qaddejja kienu mdorrija jorqdu wara s-sinjuri! Skużana, imma jekk ma joghġbokx l-arrangament tista' titilqilna 'l barra mid-dar taghna

NANNA: Elen!

ELEN: Elen xejn! Ghax Sur Nikola, skużana, imma jekk f'did-dar m'hawnx irġiel u hadd ma jissogra jghidulek dan id-diskors, qed nġhidulek jien!

NIKOLA: Int - int aghlaq halqek - darba għal dejjem; ma tafx x'int tghid, int. Itfu dak id-dawl u morru orqdu. Ilkoll!

ELEN: Rajtux x'jikkmanda, Ma! Rajtux kif wasalna. Itfu dak id-dawl u morru orqdu! Aghlaq halqek...! Tih ir-rih, hej, Ma, lit-twajjeb Nikola.

GHASFUR TAČ-ČOMB It-Tielet Att

M'ghedtlix li bil-lejl it-twajjeb Nikola m'ghandux ilsien u helu daqs binhar, Ma !... Tih ir-rih! Ghax Nikola hu kollox ghalina, hux, Mama? Li kieku ma kienx ghalih - ir-raġel ta' din id-dar, kieku ahna m'ahna xejn. Imma jien mara - u ghax mara ma jien xejn - imma jien nghidlek. (*B'qilla sfrenata*) Itlaq 'il barra jekk hawn ma joghgbokx aktar - hadd ma baghat ghalik! Itlaq 'il barra! Mur! Barra!

NANNA (*hemm il-bi a fi kliemha issa*): Iskot, Elen! Iskot!

NIKOLA: Le! (*Il-qilla wkoll qed tfur ġo fih - imma b'lehen imrażżan*) Le - halliha tgħid! Forsi wasal iż-żmien li hi wkoll - u kulhadd f'did-dar - jifhem - u jifhem darba għal dejjem. U jkun jaf kollox. U nibdew l-ewwel b'min baghat għalija!

ELEN: Kollox xiex? (*Imma lanqas qed tisimghu*) Dak li għandi nkun naf fuqek ili nafu!... It-twajjeb Nikola - Is-Superjur! Nikola l-vittma! Imma fuq kollox m'intix għajr parassita f'din id-dar int! Terdghalna demmna u ġieħna!

NIKOLA: Lifgħa moqzieza - lifgħa bħall-ohrajn kollha! U titkellem fuq ġieħ int?... Trid tkun ir-raġel ta' did-dar meta lanqas mara m'int !

SAMWEL: Issa biżżejjed, Nikola! Erhilha!

NIKOLA: Aah! Id-demm anemiku tad-Depawli forsi qed jibda jiċċaqlaq xi ftit mill-qieġh sa fl-ahhar! Hekk sbejjah - hekk mela! Urihom talanqas li int int raġel - ipprova urihom. Imma int - int diġà ppruvajt turihom darba, mhux hekk! Eh, diġà ippruvajt illum!

SAMWEL: Għedtlik biżżejjed - aghlaq halqek! (*Jahtfu minn sidru*) Xi dritt għandek dejjem tindahal int!

NIKOLA: Għaliex ma tgħidilhomx kif diġà ppruvajt? Wegibni!

SAMWEL: Għedtlik aghlaq halqek.

NIKOLA: Għaliex - forsi tmur iġġib xi senter għalija! Fejn hu s-senter? Eh, għidilhom fejn hu s-senter! Għidilhom!

NANNA: X senter?

NIKOLA: Fejn hu!

SAMWEL (*jitiq*): Ma nafx!

NIKOLA: Jien naf imma! Fil-girna! Fejn allejtu! Hemm qieġhed! S'hemm tasal bis-senter, int! U s'hemm biss! Iva, ippruvajt kieku turi 'l kulhadd kemm int raġel. Imma nafu li ma tasalx! Nannuk kien jasal... u wasal! Imma int qatt! Mela naqtgħuha! Naqtgħuha, a jar.

NANNA: Samwel, x'għamilt?... Veru?

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

NIKOLA: Veru; jekk nghidlek jien, veru! Imma m'ghamel xejn - ghax m'hu kapa i jaghmel xejn! U int, (*idur fuq ELEN*) nghidlek min hu l-parassita f'din id-dar. Intom - intom ilkoll - intom il-parassiti hawnġew! Jekk ma tafux, jien is-sid hawnġew! Is-sid! Qed tisimghu - is-sid ta' kollox!

SAMWEL (*jipprova jqum fuq tiegħu, jaččenna biex jerga' jahtfu minn sidru*): Is-sid! X'sid int... ?

NIKOLA: Is-sid iva! (*Wičču ma' wičču - jimbuttah lura - u jkompli jghid u jsus, dejjem jimbuttah lura*) Jien iva! Is-sid ta' kollox. Kull ġebła - kull maduma - kull bičča ghamara - kollox - ilhom is-snin imnezzlin f'ismi! U kulmin hawn hawnġew qed jghix hawnġew bil-karità tieghi! Tieghi u tieghi biss. (*L-ahhar imbuttatura, hekk li SAMWEL jispičča fl-art*) Dak li jien hawnġew, jien!

SAMWEL (*fl-art - in-nuččali tarlu minn ghajnejh, ghalxejn ifittxu b'idu fl-art*): Qed tiġġennen!

NIKOLA: Ġenn? Veru, ġenn... Imma veru! Ha nurik - hawn, ha nurik! (*Johroġ čavetta minn hżiemu - jiftah kexxun ta' l-iskrivanija*) Dawn mhux il-hrejef tieghek, dawn. Ara, kambjali dawn, kontijiet, čekkiġiet u rčevuti! Min tahseb li hallas kollox! Min ġera u seffaq wičču biex salva din id-dar - dawk l-erba' tomniet li baqa'? Min iġġieled għall-qbiela? Wara li Nannuk irvina kollox! Biex jippoza tal-kbir benefattur! Biex isikket ilsien in-nies - biex taparsi d-Depawli għadhom jiswew xi sold - biex ma jpaxxix nies! Il-bontà u l-irġulija tieghu min tahseb li hallas għaliha?... Jien! Iva jien, jien kont!

NANNA: Bi flusna - b'ġidna imma!

NIKOLA: Fluskom - flusi - idi - ġidkom - min jaf? Min jaf Tereza meta hlejt l-ahhar sold tieghi u meta missejt l-ewwel sold tad-Depawli? Jien kont imma!

SAMWEL: B'liema jedd imma, Nann? Kif stajt thallih?

NIKOLA: B'liema jedd? Forsi ghax min jerfa' qofftu m'hux pastaž, għalhekk! Forsi ghax kien mistenni minni - bi tpattija. Forsi ghax fil-bidu l-htija kienet tieghi u l-prezz ta' l-irġulija hu għoli wisq... Imma jekk trid jedd legali - jekk bl-iswed fuq l-abjad, intihulek ukoll. Dan - dan hu l-jedd tieghi. (*Johroġ fajl minn ġol-kexxun*) Din - din m'hix hrafa lanqas - din isejjħulha prokura! Dan hu l-jedd tieghi! Jekk irridu nitkellmu legalment, dan hu l-jedd tieghi!

GHASFUR TAČ-ČOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Veru? Veru, Nann? Int iffirmajtlu? (*Isib il-karta f'idejh - jipprova jaqraha minghajr nuččali - imma jaf*) Kollox - kollox, Nann? Tassew dak li qed jghid - tassew Nann! Mela mhux biss minhabba... (*Lanqas issa m'ghandu l-kuraġġ ikompli*) Mhux biss... Imma l-aqwa li legalment - kollox legalment. Imma moralment - moralment ukoll, Nikola? Iġġustifikat ukoll? U x'baqghalna li hu taghna, hawnġew, Nann? Darna - idna - ġiehna? Ġiehna, Nann? X'baqaghlna, Nann!

Barra jlehhu xi sajjetti - nindunaw li hemm EŻRA barra l-logġa - jittawwal 'il ġewwa. Jidhol bil-mod - ghal xi waqtiet hadd ma jintebah bih.

NIKOLA: Imma dak - dak li jien hawnġew. (*Donnu f'daqqa waħda, issa li żvoga, issa li hu stess neża' l-qafas ta' supervja u moghdrija ghalih innifsu li ilu s-snin iggranfat miegħu, issa donnu joghtor fiżikament u moralment; id-daghdigha tghib f'daqqa, u jintelaq bilqieghda mal-mejda*) Dak li kont hawn ġew jien.

Pawsa.

NIKOLA (*l-ewwel wiehed li jinteba b'EŻRA - forsi minghajr m'hemm b'żonn li jilm u. Idur ihares lej, itenni, karba*) Dak li jien hawnġew.

NANNA: Kieku żammejt ilsienek, Elen - f'ġieh Alla, għaliex kellek taghmel hekk? Għaliex?

ELEN (*bla ghajjat*): Għaliex? Għaliex kont bsart, Ma. Le - ghax aktar milli bsart, kont naf. Imma qatt ma ridt nemmen!... (*Bhal donnha tiskopri l-verità fil-waqt stess li herġin il-kliem minn halqha*). Għalhekk, Ma! Ghax kont naf - u ridt li ma nafx.

In-NANNA tpoġġi mal-mejda hdejn NIKOLA u tiehu l-prokura minn idejh bla hajja.

NANNA: Li għamilt - għamiltu għalikom... għalikom biss. Għaliex x'tiswa firma ta' mara - jekk mhux biex tirhan ruhha? Għalhekk biss - għalikom...

EŻRA jidhol bil-mod u jersaq lejhom hdejn il-mejda.

EŻRA: L-omm u l-missier ġust - tassew li d-dinja ma taghrafkomx. Imma jien gharafkom. Intom m'gharaftunx - hadd minnkom ma gharafni. (Ipoġġi bil-mod gharkubbtejh bejn riġlejh, u, beżghan humiex se jhalluh, ipoġġi idejh il-leminja fuq riġlejn NIKOLA, waqt li qajla qajla jniżżel rasu f'hoġor in-NANNA. Bhal tarbija tfittex il-wens, jaghlaq ghajnejh. Ilissen): Taghrfuni issa?

In-NANNA, iebsa, bilkemm tifla tiččaqlaq, tgholli kemm kemm id

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

wahda mrieghda, bhal donnha trid tmellisu wiċċu mxarrab.

EŻRA (*taht l-ilsien*): Berikni, Ma.

Imma n-NANNA tieqaf - ma tissugrax jew m'ghandhiex sahha tmelles xagħar binha.

EŻRA (*mingħajr ma jitharrek - rasu mghaddsa*): Dnubietkom mahfura.

Għax ara, mara, żewġek sema' kull kelma minn fommok, imma sas-sodda tal-mewt dam biex ihollok mill-wegħda u l-obbligju. Tard wisq. U hu tghabba bil-htija tiegħek, ja omm - għalhekk, tibkix aktar. Għax hu sema' - u ma qal xejn! U l-vittma titghabba bil-htija. U kulhadd hati. Berikni mela, Ma!

NANNA (*imriegħxa - tiġbed idha lura hesrem. Titlob l-għajjnuna*): Elen Elen!

ELEN (*mietet kull emozzjoni - mekkanikament*): Eżra, qum - ejja. (*Iżda ma tagħti ebda pass lejha*).

SAMWEL: Għaliex? Halluh! M'ghad baqa' xejn x'tahbi hawnġew. (*Jixgħel id-dawl ta' nofs il-kamra. Idur qisu miġnun mal-kamra jixgħel kull dawl iehor li jsib*) Hekk! Halluh - halli kulhadd jara! M'ghandna xejn aktar x'nahbu! Xejn! Xejn li xejn!

EŻRA jqum fuq riġlejh. Wahdu, umiljat u migdud, jidher mahkum minn sogħba u biża' bla qies. Hekk kif id-dwal jinxtegħlu madwaru, tikber il-fixla tiegħu. Jagħti xi passi mifxulin - donnu ma jafx fejn, jew lejn min jaqbad idur. Idejh donnhom imorru istintivament f'hobbu, jiproteġu?...

PETRA (*titfi l-ewwel swiċċ tad-dawl qrib tagħha*): Itfihom, Samwel! Ieqaf! (*Lil EŻRA*) Ejja Eżra - itla' fuq miegħi. Ixxarrabt ghasra.

EŻRA, herqan, jersaq lejha.

SAMWEL: Le! (*Pront ja tfu minn idu*) Hemm x'għandek f'idejk?

EŻRA: Xejn! Tmissnix! Int - int toqtol biss taf! Tmissux!

PETRA: Hallih, Samwel!

SAMWEL: Minnu jimpurtak int? Fejn kien kulhadd meta jien kont hemm barra, wahdi, imxarrab ghasra? Bis-senter f'idejja! Fejn kien kulhadd?

ELEN: (*Tersaq fuq EŻRA*) X'għandek hemm, Ezra?

EŻRA (*jahrab minnha wkoll. Idur lejn PETRA*) Le - thallihomx! Iridu joqtluh!.

PETRA: Xiex, Eżra? Ghidli - lili tista' tghidli

GHASFUR TAČ-ĊOMB   It-Tielet Att

EŻRA: L-ghasfur! (*Jieqaf hesrem hekk kif jara lil SAMWEL riesaq hdejha*)
Dak imma int ukoll - kont mieghu! Ridtu toqtluh intom! Tghaffguh u toqtluh!

SAMWEL: L-ghasfur fit-trabokk.

ELEN: L-ghasfur mejjet?

EŻRA: Le! Ma miexx! Ma jmutx! Ried jghaffgu - joqtlu! Bhalma qatel lill-ohrajn kollha! Int qattiel! (*Hekk kif jara lil SAMWEL jersaq lejha, jinxtehet fuq ELEN*) Thallihx, Elen!

ELEN: Xi trid int? Xi trid aktar minni? Mur - mur ghid lil dak! (*Turi lejha NIKOLA*) Ma smajtx - dak kolloxx hawngej issa! Dak kolloxx! (*EŻRA iżda jibqa' ggranfat maghha*) Hallini - u nehhi dak il-hmieg minn idejk - se timpestani kollha! Nehhih minn idejk! Dak mejjet - mejjet, qed tismaghni! (*Tissara mieghu tipprowa tnehhilu l-ponn maghqud minn ma' sidru - aktar ma tmur aktar tinfejjix fih b'rabja*) Nehhi dak il-hmieg minn idejk qed ngehlek, bahnan! (*Tispicča taghtih bl-addoċ fuq wiċċu*).

SAMWEL u PETRA ji ruhfuqhom jifirduhom.

ELEN (*tinhall minn ma' SAMWEL li hatafha minn idha*): Itlaqni int! (*Tinxtehet tibki fuq sigġu*) Itilquni darba ghal dejjem! Mhux li kien qatt ma ghexx! Qatt m'ezistejt!

EŻRA: Lehen il-biki... (*F'daqqa wahda donnu kalm*) Imma araw - araw, ma ġara xejn. Xejn ma ġara. Jien ridtu biss jipprova jtir. L-ahhar ċans. Ftahtlu t-tieqa għall-ġnien u tajjartu 'l fuq. Tir - ghasfur tir! Nixtieq kieku nista' ngħix f'ghamartek għal dejjem - nistkenn fis-satra ta' ġwienhajt Ghasfur tač-ċomb ma jtirx, imma ghasfur tal-laham itir! Ghasfur tal-laham itir! Tir mela! (*Jersaq lejha SAMWEL. Jgħolli idu miftuha lejha - fiha għandu l-ghasfur mejjet - jew dak li baqa' minnu. SAMWEL jipprova jieqafli hekk kif EŻRA jressaqulu lejha wiċċu - imma l-istonku ma jtirx - jingħibed lura. EŻRA jkompli, donnu jiskongra - jew iwettaq xi magħmul, idur mieghu*): Ghax ara - hu jehilsek mix-xibka tan-nassab - bir-rix tiegħu jgħattik u taht ġwienhajt tistkenn. L-ghassiesa tiegħu hu jibgħatlek, fuq idejhom jerfghuk li ma tahbatx ma' xi ġebbla riġlejk. Imma għalxejn - ghasfur tač-ċomb ma jtirx. Arawh issa - gozz demm u rix, ġisem imtertaq. Kuntenti issa? Farraktuli l-ġwienah u riġlejja - kissirtuli għadmi kollha. Kuntenti issa?

SAMWEL (*ma jissaportix aktar - ixejjer b'idu hekk li jtajjar l-ghasfur ma'*

GHASFUR TAČ-ČOMB It-Tielet Att

l-art minn idejn EŻRA): Nehhieh minn ma wičči!

B'ghajta ta' biża' EŻRA jġri jġbru mill-art - jersaq lejn it-taraġ u jibda tiela .

EŻRA: Kuntenti issa?... Kuntenti issa!

PETRA: X'se taghmel, Eżra? Terġax titfgħu għal isfel

EŻRA: Għala le? Nagħtih lilkom minflok? Biex tilwulu għonqu forsi?

NIKOLA (*jipprova jsib lehen ta' kmand*): Eżra!

EŻRA: Tard wisq, Xih. U int ukoll għad tinqered daqt. Int ukoll. Hieni min ihallsek għal kull ma għamiltilna. Hieni min jahtaf it-trabi tiegħek u jsabbathomlok mal-blat!

ELEN: Eżra, issa biżżejjed... (*EŻRA iżda diġà tela' bil-ġirja l-ahhar fitit targiet u sparixxa fuq*) Eżra!

NANNA: Elen!

ELEN (*tersaq lejn it-taraġ warajh - donnha bl-addoċċ - ma tafx x'inhitaghmel, itteni*): Eżra!

NANNA: Elen - hudu bil-mod.

ELEN, timbotta lil SAMWEL minn nofs, titla' t-taraġ. SAMWEL, wara waqt ta' indeċizjoni, jitla' warajha.

NANNA: Int ibq' hawn, Samwel... Samwel!

SAMWEL ikompli tiela'. Malli jasal fuq, jinstemgħu xi ilhna, għajjat, bibien jinstabtu. Jieqaf fuq, fl-indana, ihares mnejn harġu ELEN u EŻRA, donnu ma jafx xi jmissu jagħmel.

NIKOLA (*jgholli rasu - jissamma' hu wkoll. Mifni, ixejjer rasu... ir-rabja terġa' tikber u tikbes ġo fih*): Ghini, Sinjur! Mhux li kien kont nista', Sinjur! Aġħtini s-sahha!

PETRA (*aktarx titkellem waħedha - maqtugħa milli qed u se jġri*): Darba, meta kont għadni żgħira, fl-Istitut, fil-kamra fejn kienu jraqqduna, kien hemm dar kbira tal-pupi fuq gwardarobba għolja. Dejjem niftakarha hemm. Naħseb kienu jqegħduha hemm apposta. U jien kemm kont nixtieq li kont nista' ngħix xi darba f'dar kbira bħal dik.

SAMWEL (*isejjah minn fuq*): Issakkar ġewwa! Ma jridx jiftaħ.

PETRA: ...U kont nipprova nistħajjel in-nies sbieħ li kienu jgħixu ġo dar sabiha bħal dik! Il-Mama u l-Papa, u t-tfal, kollha ndaf u lebsin puliti, s-sefturi bl-uniformi, u t-trabi - trabi fil-benniena bil-bizzilla, reqdin, reqdin... (*Tbennen tarbija immaġinarja f'hoġorha. Tghanni ninna-nanna*)

GHSASFUR TAĊ-ĊOMB   It-Tielet Att

Aaah-aaah - Ninni ruhi... aaah. Kemm kienu xxurtjati li kienu jistgħu jgħixu f'dar hekk kbira u sabiha.

Barra, iberraq bla hoss.

Tisbita (ta' bieb? tieqa?) minn fuq. Imbagħad pawsa - hemda assoluta. Ghajr PETRA, tghanni taht l-ilsien.

PETRA: Ninni ruhi. Orqod hanini. *(Imma wara xi waqtiet, hi ukoll tieqaf.)*

SAMWEL abjad lellux, jerga' jitfaċċa lura f'ras it-taraġ; jimxi b'lura, sakemm isib l-ewwel targa, imbagħad aktar jaqa' milli jinżel xkanat it-taraġ.

SAMWEL *(isfel, jieqaf iċċassat lejn l-ohrajn - ma jafx x'se jghidilhom):*
Kristu hanin! Kristu hanin!

PETRA: X'gara, Samwel?

SAMWEL, ihares lejha, imma ma jarahiex. Jitlaq b'girja lejn il-logġa, iżda jieqaf qabel ma johroġ. Idur. PETRA, li kienet qabdet se tohroġ warajh, tieqaf.

SAMWEL *(b'lehen stramb - b'nofs dahqa assurda. Wiehed forsi jista' jisthajjel kwazi hjiel ta' sodisfazzjon isteriku) Ezra! Ezra waqa' mit-terrazzin!*

Hekk kif NIKOLA jgholli rasu minn fuq sidru...

Dlam ċappa.

Jumejn wara. Tard fil-ghodu.

L-istess xena ta' qabel. Il-purtiera tal-logġa tnehhiet għal kollox, hekk li issa jidher il-ġnien fil-ghera xitwija kollha tiegħu. Xita traxxax.

L-iskrivanija tnaddfet mill-karti kollha li SAMWEL kien ihalli madwarha. L-ghasfur ibbalzmat imperreċ fuqha tneħħa wkoll.

ELEN u n-NANNA, it-tnejn lebsin l-iswed, jinsabu bilqiegħda mal-mejda; in-NANNA ghajnejha magħluqa, mitluqa fuq is-siġġu tarroti, kutra fuq riġlejha, il-Bibbja f'hoġorha, waqt li ELEN tinsab bilqiegħda f'tarf iehor tal-mejda, kultant iteftef f'xi xogħol tas-suf, kultant thares lejn in-NANNA, imma harsitha aktarx mitlufa fil-vojt. Il-mejda tidher ippreparata u lesta għat-tè, b'sett tal-kina sabih ta' l-okkazzjoni - tepot, kikkri, plattini, zukkariera, eċċ.

GHASFUR TAČ-ĊOMB   It-Tielet Att

Hemm ukoll gabarre tal-fidda u buqar għall-halib, iżda t-tnejn huma vojta.

Jidhol NIKOLA mill-bieb tax-xellug; ġej mill-funeral. Liebes beritta u inċirata, u taħtha ġlekk b'faxxa sewda fuq l-ispalla. Jimxi bil-mod lejn il-loġġa, jinza' l-inċirata u jitlaqha fuq il-bandla. Jersaq imbaggħad lejn il-mejda u jnehhi l-beritta. Idur hares lejn l-art fejn halla l-ilma warajh minn kull fejn għadda. Jagħti harsa lejn ELEN, jistennieha tgħid xi haġa. Iżda ELEN, għalkemm ratu, tibqa' siekta.

NIKOLA donnu jhoss dehxa ta' bard u istintivament jaqbad kikkra u jressaqha lejh. Jagħmel idu mat-tepot u jsibu kiesaħ - m'hemmx tē lest. Jibqa' wieqaf mal-mejda, ma jafx xi jmissu jagħmel.

ELEN: Fejn baqgħu Samwel u Petra?

NIKOLA: Ġejjin. (Pawsa qasira) Hemm in-nies ukoll.

ELEN: X nies? (Pawsa - ebda risposta) Jien mhux se nqum minn hawn.

PETRA tidhol mix-xellug. Hi wkoll liebsa tal-vistu. F'idha għandha umbrella li dritt tmur tagħmilha miftuha tqattar fil-loġġa. Wara tpoggi bott halib li ġabet magħha fuq il-mejda.

PETRA: Hemm is-Sa Petronja u Dun Pawl. U xi tnejn ohra.

ELEN (ma titharrixx): M'għedtulhomx? Ma trid tara 'l hadd. Ma tiflahx.

NIKOLA: Billi tgħidilhom.

ELEN (thares lejn il-mejda): Lanqas gallettini ma sibt. Ma lestejt xejn.

PETRA (tiehu t-tepot minn fuq il-mejda): Hemm il-mishun jagħli. (Toħroġ mil-lemin).

NIKOLA jpoġġi mal-mejda. Johroġ id wahda biex iressaq kikkra u plattina lejh. Donnu xi hsieb iġagħlu jieqaf - ihares fiss lejn il-kikkra. Jibqa' hekk għal bosta sekondi - idu mifruxa fuq wiċċ il-mejda - harstu fissa, jistenna.

Tidhol is-SA PETRONJA mix-xellug. Tieqaf fid-dahla - umbrella mxarba u nofsha miftuha f'idha.

SA PETRONJA: Elen, għażiza tiegħi! (Tibqa' diehla dritta għal fuqha) L-għħomor lilkom u 'il min baqalkom, ruhi! (Billi ELEN tibqa' ma titharrixx, tibaxxa u tbusha fuq haddejha, l-umbrella dejjem tferfer f'idha) Miskin Ezra, kif kellu jhallina jahasra! Alla jagħtih il-Ġenna! Meta smajt ma ridtx nemmen! (Tinfexx f'bikja) Ma ridtx nemmen jahasra! Kien għadu hekk zġhir miskin! Min jaf kemm hadtuha bi kbira

GHASFUR TAČ-ČOMB It-Tielet Att

jahasra! (*Ebda twegiba. Terġa' tirranka*) Jahasra - mewta hekk hesrem!
U ara jien ukoll, nibki qisni tarbija! Tibżax Elen, ruhi, Alla jaghtikom is-sahha! Hu jaf xi jkun irid minna, wara kollox. Illum hawn u ghada - eh, ghada min jaf! Min jaf ruhi... Kuraġġ!

ELEN (*bil-kemm titharrek - timsah xi qtar tax-xita li s-SA PETRONJA waqqgħet fuqha. Mohħha xi mkien ieħor*): Grazzi, Sa Petronja.

SA PETRONJA: M'hemmx imniex, ruhi! (*Pawsa qasira. Ma tistax tifhem din il-bruda stramba. F'daqqa wahda ddu lejn in-NANNA*) U l-Mama, jahasra! Sinjura Depawli!

ELEN (*ma tqumx - imma lehinha joghla u jhriax għal mument*): Le, Sa Petronja!

Mahsuda, is-SA PETRONJA tieqaf hesrem.

ELEN (*terġa' tbaxxi lehinha*): Le - aħjar ma tqajjimhiex.

SA PETRONJA: Le, hux? Iva, qalli Nikola; ma tiflahx, hux? Dażgur - u jista' jonqos. Kienet tant thobbu lil Eżra miskin. Iz-żgħir tagħha niftakar kienet issejjahlu. Dejjem iż-żgħir tagħha baqa', jahasra.

Terġa' tidhol PETRA bit-tepot mimli, u bičča ta' l-art f'idejha. Tmur tpoġġi t-tepot fuq il-mejda.

SA PETRONJA (*tkellem lil ELEN, imma għajnejha jsegwu kull mossa ta' PETRA*): Kemm tidher maghdura miskina wkoll. Batiet tant fi żmienha - batiet tant biex rabbietkom - hadet hsiebkom - jista' jonqos. U issa araha msejkna mara! Ahfruli, imma jien qalbi żghira - ma tiflahx! X'wahda din... Qalbi! Qed inhossha tferfer! Ajma, qalbi! (*Tagħti kull impressjoni li se jhossha hażin - titlaq l-umbrella fl art, thares madwarha donnha tistenniehom jiġu jiġru jnewwlulha xi sigġu*).

ELEN (*bla ma tqum - turi lejn sigġu mal-mejda*): Poġġi Sa Petronja. Strieh.

PETRA (*tersaq biex tressaqha s-sigġu*): Poġġi, Sa Petronja. Trid tixrob xi haġa?

SA PETRONJA : Le! Iġġibli xejn! (*Taħtaf l-ewwel sigġu li jiġi għal idejha u tpoġġi deċiża hdejn ELEN. X'jahsbu - li se jehilsu minnha hekk hafif!*) Grazzi, Elen ruhi! Issa jghaddili, tibżax, issa jghaddili. Qalbi - dan l-aħhar ma nafx x'qed itini - daqsxejn ta' emozzjoni u erhilha tferfer qalbi! (*Tieħu nifs twil*) Eh, mhux kulhadd jaf irażżan l-emozzjonijiet tiegħu kif ġib u lahaq. Qed nixjieħu, dik hi, qed nixjieħu, Elen ruhi. Illum hawn u ghada, eh ghada l-Bambin jaf. Ma ahniex għal hawn, u dik hi - m'ahniex

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

għal hawn.

PETRA tiġbor l-umbrella tas-SA PETRONJA, tmur biha fil-logġa u tqeghedha miftuha tqattar hdejn l-oħra. Imbagħad tiehu l-biċċa ta' l-art u tinżel għarkubbtejha u tibda timsah ċ-ċaflis ta' l-ilma tax-xita.

SA PETRONJA (*dejjem attenta, kurjuża, tosserva. - Tipprova thajjar lil ELEN tiftah fommha*): M'ahniex għal hawn - mhux hekk, Elen?

ELEN (*bi sforz*): Ghax ma tehux xi haġa, Sa Petronja?

SA PETRONJA (*tal-anqas!*): Hi, iva, forsi m'hix idea hażina! Dik hi, forsi, xi ftit debbulizza. Niehu gallettina kieku. U hemm il-kejk tas-Sinjura Pinzi Grech ukoll. Ġabet *gateau* tghidx kemm hu... (*Tiftakar*) Hi, il-*gateau*! U Dun Pawl! Hallejtu lampa stampa hemm barra - x'għarukaża! Hi ara, ha mmur ngħidlu jghaddi, ta! Ma riedx jidhol dak ukoll - għedtlu jien jista' jghaddi... Ma jimpurtax jghaddi, hux? Jien għedtlu ta! Immur ingib il-kejk ukoll, daqt ġejja! Oqoghdu, ara, oqoghdu - ha ngħidilhom jien! (*Tohrog*)

Matul is-sikta li taqa', PETRA tkompli timsah l-art għal ftit, imbagħad, lesta, tqum.

PETRA (*tmur tiftah il-bott tal-halib. Lil NIKOLA*): Tridni nibda nferra'?

NANNA: Stenna. Forsi ma jidhlux - imorru... (*Titharrek kemm kemm - jaqa' l-ktieb minn hoġorha.*)

NIKOLA (*igemgem taht l-ilsien*): X'imorru jmorru!... (*Iqum u jersaq biex jiġbor il-ktieb mill-art. Ikun se jnewwlu lin-NANNA, iżda minflok ipoġġih fuq il-mejda hdejha. Hi la thares lejha u lanqas tmissu.*)

Barra jinstemgħu joghlew xi ilhna jargumentaw. Jingharaf fuq kollox lehen is-SA PETRONJA.

PETRONJA (*minn barra - il bogħod*): U x'jiġifieri! Hallih hawn issa la ġibtu! Kif tagħmel din ukoll!

NANNA: Ahjar taraw x'inhu jiġri hemm barra.

SAMWEL jidhol mill-bieb tal-logġa. Liebes in irata twila sewda u tahtha libsa griża skura bla ingravata, imma l-qmis, aktarx skura ukoll, magħluqa sa taht geddumu. Xaġhru, kemm għax imxarrab, kemm ukoll għax qatgħu, jidher qasir għall-aħħar. Liebes in-nuċċali u f'idu għandu ktieb tal-quddies. Huwa bniedem fid-dehra totalment differ enti mis-SAMWEL li rajna qabel. Infatti, naraw lis-SAMWEL serju - SAMWEL is-Seminarista.

SAMWEL: Xi tridu qed jiġri hemm barra; l-istess fares ta' dejjem. (*Jinża'*

GHASFUR TAČ-ČOMB It-Tielet Att

n-nuċċali u jixxuttah mix-xita b'maktur) U ġabu wkoll l-offerti tas-sagrificċju! (*Ihares madwaru*) Petra ghadha ma ġietx? (*Jilmahha ghadha gharkubtejha wara l-umbrel, il-biċċa ta' l-art f'idejha*).

PETRA (*bla ma tqum*): Fejn bqajt? (*Pawsa qasira - tinduna li mhux qed jiehu gost jaraha hekk. Bi sfida titbaxxa u tkompli timsah*) Ara fejn tirfes. Ghax ma ġejtx maghna ċ-ċimiterju mill-knisja?

SAMWEL: Ghalfejn? Minn trab ghal trab, eċċetra, eċċetra. L-istorja nafha. (*Jersaq lejha waqt li jinza ' l-inċirata*) X int timsah hemm int?

PETRA (*titlaq il-biċċa fl-art - idejha fuq qaddha, minkbejha l barra*): Ghax dak xogħli. Is-sejha tiegħi nafha - bhalma issa int taf tiegħek.

SAMWEL (*ihares lejn hwejjġu - iġebbed il-pavru tal-ġlekk b'disprezz*): Qed tgħid hekk minhabba dawn? (*Jixhet bl-addoċ fuq l-umbrellel l-inċirata li neza'*) Ma tafx ghalfejn kelli nilbes hekk? Biex nisfida lilhom. (*Juri lejn NIKOLA u n-NANNA*) U lil dawk hemm barra. Ma rajtx kif baqgħu malli rawna deklin flimkien fil-knisja? X'apotejosi? Xi skandlu!

PETRA: Rajt.

SAMWEL: Hsibtek fhimnt.

PETRA: Hibt hażin. (*Tqum tiġbor l-inċirata*).

SAMWEL: U ghal Ezra wkoll - bi tpattija! Forsi xi ftit miet minhabba fija wkoll. Rodd lil Alla dak li hu ta' Alla.

PETRA: U Ċesri jibqa' b'xiber imnieher? Nobghod insib li xihadd inqeda bija, jien.

SAMWEL: M'iniex nifhmek. Ghalhekk biss dil-farsa. Ghaliex, xi hsibt?

PETRA: Xi tridni nahseb? 'Kk stess, issa jekk nahseb - nahseb ghalija biss.

SAMWEL: Ghalhekk biss qed nghidlek...

NANNA: Imma ma missekx, Samwel. Ma missekx. Issa... Kien ikun ahjar kieku tmur...

SAMWEL (*jaqtagħlha kliemha hesrem. Kliemu iebes daqs qatt qabel*): Xiex ahjar issa? (*Waqt is-sikta li taqa jimxi lejha. Jieqaf quddiemha*) Ghidli, xiex? Ghandek xi parir iehor ghalija llum ukoll? Ghidli, xiex ahjar, Nann?

NIKOLA: Le, Samwel. Mhux hekk

SAMWEL: Iva, hekk! X'jimpurtakom aktar lilkom issa, hekk jew hekk? Tebgha ohra mbajda sa fl-ahhar, dak kollox. Dak l-aqwa. U mhux li kien dak li kellu jġri, ġara qabel. Dik l-unika sogħba tagħha.

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

- NIKOLA: Le, Samwel. Mhux veru. M'intix tifhem li issa - issa kollox...
- SAMWEL: Xiex issa imma, Nikola? Inbidel xi haġa issa, forsi? Le, Nikola, ma nemminhiex! Intom ma tinbidlux - ghalxejn! Jiġri x'jiġri.
- NIKOLA: Ghandek żball, Samwel. Allahares ikun hekk. Dak li ġara ma jistax ikun ġara ghalxejn!
- SAMWEL: Ghalxejn, iva! Bhalma Ezra ghex u miet ghalxejn.
- NIKOLA: Le, Samwel, mhux ghalxejn.
- SAMWEL: Kif mhux ghalxejn? X'kont tistenna int, il-fidwa universali? Imm'int ghadek taħsbek taf tinterpreta l-ġejjieni u il-preżent, Nikola? Possibbli?
- NIKOLA: Int, Samwel - intom... (*jinkludi lil PETRA*) f' din m' ghandkomx x'taqsmu. Isinghuni. Jekk tridu ssibu xi htija, jekk jehtieg li xihadd ikun hati - jekk xihadd jehtieg li jpatti, ha npatti jien. Li kieku naf inpatti aktar. Ghax hsibt li stajt infassal il-ghada, ghedt kburi u ghama li kont - Ghada xejn ma se jiġri. Ghada ma se jinbidel xejn. Ghax hekk irrid jien!... Ghax hekk irrid jien... Jien, jien, jien! Issa naf - issa naf! Naf li wkoll kieku kont Ġobb - li kieku l-Mulej staqsa lili - Jewwilla int ghandek driegħ bhal Alla! - jien lanqas ma kont naf nghidlu le kieku. X'supervja ghamja! Ghax minghalik tista' tfassal pjan u tagħmilha ta' profeta tiegħu - u tfittex mottivi u sinjali mis-Sema biex tiġġustifika ruhek - u biex tiġġustifika l-baħħ - il-Baħħ u s-Sikta eterna ta' madwarek. Imma kienet biss loġħba - loġħba ma' Alla li kont naf li se nitlef. Bla ma ridt - għalkemm xorta kont naf x'qed nagħmel - ippruvajt inġarrbu - ippruvajt nisfurzalu idejħ! Qisni lghabt mal-baħħ... u xorta tlift.
- ELEN: Tilef Ezra. Talanqas imma issa hu ġġustifikat.
- NANNA: Talanqas. U forsi issa jistrieħ f'dinja aħjar minn din.
- SAMWEL: Dinja aħjar! Aghar żgur, ma teżistix!
- NANNA (*insiet għal mument l-ghelt bejniethom. Bi drawwa*): Le Samwel. Tghidx... (*Tieqaf, ukoll qabel ma tara lil SAMWEL idur fuqha*).
- SAMWEL (*Jerfa' subġhajh bi twissija - idejħ jirtoghdu*): Int - int aħjar ma tgħidli xejn iżjed. Ghedt biżżejjed, int. Ma jiswa xejn aktar it-tibjid bil-kliem bejniethom. Xejn aktar. Mela issa iskot int - darba għal dejjem.
- Sparatura waħda tinstema' barra, iċċaqcaq u tidwi fis-sikta.*
PETRA tmur mal-mejda, tiftah it-tepot u tibda thawwad it-tè, lesta biex tibda tferra'.

GHASFUR TAÇ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Halli.

PETRA: Se jerga' jiksah.

SAMWEL: Ghedtlek halli! Issa niehu hsieb jien iċ-ċerimonji, tibzax. Dan ir-rit talanqas nafu - ahjar minnek (*Jersaq lejn in-nofs tal-mejda, hekk li jista' jħares dritt 'il barra lejn il-platea- mifrud minnha biss mill-mejda. Jiehu t-tepot f'du biex jibda jferra'*) Ejjew - ersqu lkoll. Jien l-iżghar - imma illum imiss lili naqdi. Ghax illum lahhquni raġel sa fl-ahħr. Ersqu eqreb. Poġġu. (*Pawsa qasira - hadd donnu ma jrid jiċċaqlaq*) Poġġu!

Kulhadd jingabar mal-mejda. In-NANNA tinstab fuq il-lemin, b'NIKOLA faċcata tagħha fit-tarf l-ieħor. ELEN qiegħda fuq il-lemin ta' SAMWEL, u PETRA n-naha l-ohra tiegħu, ghalkemm hi żzomm is-siġġu tagħha kemmxejn aktar lura minn tiegħu.

Bl-akbar reqqa u attenzjoni SAMWEL jibda jferra' t-tè fil-kikkri quddiemu. Waqt li jagħmel hekk, il-monologu tiegħu jrid jingħad b'mod li johloq atmosfera ta' diskors normali ta' waqt it-tè, minkejja l-akkużi tiegħu. Kliemu jipprova jzomhom kemm jista' jkun emozzjonalment distakkati, indirizzati lejn hadd partikolari - hlief forsi kultant lejn il-miġburin mal-mejda, kultant direttament lejn l-udjenza.

SAMWEL: Intom tafu, mhux hekk? Tafu li intom qtiltuh. U jien magħkom, kompliċi. Ghax ghasfur taç-ċomb ma jtirx. Imma ahna a nibqgħu nghidulhom, Eżra waqa' mit-terazzin. Ghax mhux biżżejjed tghid, ghasfur taç-ċomb ma jtirx. Ahna nifhmu - imma għalihom mhux biżżejjed - ma jaċċettawhiex żgur. Miskin Eżra - ghasfur tal-laħam itir - ghasfur taç-ċomb ma jtirx. (*Jidhaq - dahqa aktarx qarsa - imma l-gost, is-sens ta' l-umorizmu pervers, huwa ġenwin*) Tghidu: ukoll f'hekk isib biex jidhaq? Imma ahjar tghidu: talanqas jidhaq - talanqas ihoss xi haġa. Il-verità hi imma li lanqas dakinhar, tafux - lanqas meta... waqa', ma stajt nithassru. Ma stajt inhoss xejn infatti - hlief sens ta' assurdità - banalità. Kulma stajt nahseb kien: Possibbli allura kellu jkun propju Eżra li jhallas ta' kollox? Dak in-nofs ġisem minxur qalb l-ghollieq u l-ħgieġ imkisser - dak propju Eżra? L-enormità ta' l-assurdità issumatni! Kif seta' qatt ikun? (*Spjegazzjoni illogika - protesta*) Ghasfur taç-ċomb ma jtirx!...

Iniżżel it-tepot. Il-kikkri kollha issa mimlijin u jibda jqassamhom mal-mejda.

Titfaċċa s-SA PETRONJA mill-bieb tax-xellug b'kejġ f'idejha.

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

Tieqaf fid-dahla, donnha ma tridx tinterrompi d-diskors. Jekk l-ohrajn jarawha, hadd ma jaghti ebda sinjal ta' dan.

SAMWEL: U dan kollu minhabba fina. Tort tagħna lkoll. Minhabba fik, Nann. (*Jghaddilha l-kikkra tagħha*) Ara niftakarx, tnejn zokkor? U għalik ukoll, Nikola. Bla zokkor, bhas-soltu. Tort tiegħek ukoll. U tiegħek, Elen. Bla halib? U għalija - is-soltu. (*Itiegħem*) Mhux kark biżżejjed. (*Ihares lejn il-kikkra të li għad fadallu f'idejh l-ohra. Ihares lejn PETRA - jaf li ma hadhitx, izda donnu m'ghandu ebda għaġla jagħtiha. Forsi jistennieha titolbu? Fil-waqt jilmah lis-SA PETRONJA. Jimxi dritt lejha, waqt li jkompli*) Imma xejn. Assolutament. Ma hassejt xejn aktar. Żgur ebda rimors. Allura mela dan hu s-sagrificju - din it-pattija tagħna lkoll? Possibbli ma kien fadlilna xejn aktar x'noffru? Possibbli msejkna daqshekk? Possibbli, Mulej, dan hu l-bikri li tlabtna noffrulek? Ghasfur tač-čomb?

Jghid dan l-ahhar kliem waqt li wasal biswit is-SA PETRONJA li xxengel u tagħti b'rasha donnha taqbel ma li qed jghid.

SAMWEL: Bongu, Sa Petronja. Tiehu ftit të? (*Joffrilha l-ahhar kikkra*).

SA PETRONJA: Iva - iva, grazzi Samwel. Hawn hu l-kejk. Mort sibt sikkina ukoll.

SAMWEL: Ghaddi, konna qed nistennewk. Ghaddi, poġgi .

SA PETRONJA (*tidhol mieghu lejn nofs il-kamra*): Grazzi. Dun Pawl u s-Sinjura Pinzi Grech telqu pero. Ma stajt infehemhom b'xejn! Taf int - qalu ma jridux jiddisturbaw. Imma bghatulkom il-kondoljanzi tagħhom

SAMWEL: U l-kejk ukoll! Imn'alla tafx. (*Ibaxxi lehnu; f'widnejha baxx baxx*) Ghax, skużana, imma llum gallettini milli jidher m'ghandniex!

SA PETRONJA: Uh, ma jimpurtax, ma jimpurtax...

SAMWEL: Gentili wisq! (*Inewwlilha sigġu, hekk li hi tpoġġi mal-mejda minn-naħa ta' l-udjenja.*) Poggi, poġġi però.

Is-SA PETRONJA tpoġġi u tiehu belgħa të. Titqarras, imma ma tghid xejn. Pawsa. Tinduna li kulhadd qed ihares lejha.

SA PETRONJA: Isma', żgur mhux qed niskomodakom, hux?

SAMWEL: Le, tiskomodana int, ma tarax! Konna biss qed niftakru fl-imsejken Ezra, il-Mulej jagħtih il-mistrieħ ta' dejjem

SA PETRONJA: Id-dawl ta' dejjem jiddi lilu jahasra!

SAMWEL: Jistrieħ huwa fil-pači...

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL / SA PETRONJA: Amen!

PETRA (*tqum minn mal-mejda*): Hemm bżonn inkomplu b'dix-xarada, Samwel?

SAMWEL: Ghaliex le? Qed nikkomunikaw, m'intix tara? Sa fl-ahhar jien u s-Sa Petronja qed nikkomunikaw.

PETRA: X'tahseb li se tirbah? Hemm barra, fost dawk, quddiem kulhadd kien forsi xieraq - kien forsi jaghmel sens. Imma żgur mhux hawnġew. Mhux issa.

SAMWEL: Imma ghedtlek - jien fosthom diġà nżilt. Jiena u int flimkien, fil-knisja, hemm konna. U rawna flimkien il-Fariżej. Possibbli li lanqas int ma tifhem? Jew forsi forsi int tippreferi lehen il-qilla fost il-Fariżej? Dik hi! Hux dik hi?

SA PETRONJA : X'Fariżej, skużi?

PETRA: Forsi.

SAMWEL: Forsi. Ghax ghadni dghajjed wisq. Forsi dik hi. Tajjed! (*Lis-SA PETRONJA*) Hemm - fil-knisja - ma rajthomx, Sa Petronja? Qalb dawk iċ-ċerimonji u dmugh il-kukkudrilli? Kulhadd iqum fuq saqajh itenni l-*mea culpa* u jhabbat fuq sidru Ismagħna nitolbuk Mulej! (*Eżortazzjoni*) Itolbu, huti. Ismagħna nitolbuk, Mulej!

SA PETRONJA: Ismagħna nitolbuk, Mulej!

PETRA: Imma int dik il-parodija ma tiflahhiex aktar.

SAMWEL (*pront*): Ma niflahhiex! U ma flahthiex. Kif stajt! Allura - allura kelli nqum fuq saqajja - u nitla' hemm fuq, quddiem kulhadd u nghajjat-Ismagħhom, Sinjur! Ismagħhom jitkarbulek!...

SA PETRONJA: Ismagħna!

SAMWEL: Ismagħhom, Sinjur! Imma Int taf - hadd minnhom ma jemmen dak li qed jghid! Illum qegħdin hawn, itenni kliem-is sogħba, imma hsiebhom m'huwiex - u lanqas qalbhom! Imma Int hanin, Mulej, allura ismagħhom nitolbuk, Mulej!

SA PETRONJA (*bi hrara ferventi*): Ismagħna nitolbuk, Mulej!

SAMWEL: Ismagħna...! U taghtix kas, Mulej, li minn hawn u ftit iehor imorru lura lejn djarhom, iseksku bejniethom u jghidu: Kif lanqas ommu ma ġiet għall-funeral! (*iseksek f'widnejn is-SA PETRONJA*) Imma ara, Nikola ġie! Nikola ġie! U kif Samwel qieghed ma' dik it-tfajla! Taf min hi dik? U mhux għax trid taghti kas ilsien in-nies, imma l-affari hekk u

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

hekk kienet - X'gharukaża!

SA PETRONJA: X'gharukaża!

SAMWEL: Ghax kos, hux, dan Ezra kif waqa' minn hemm fuq? U Elen - Elen fejn kienet?

ELEN: Ieqaf. Tkomplix, Samwel.

SAMWEL (*ibaxxi lehnu, imma jkompli*): Imma int ismaghom, Mulej... Meta rajthom minn hemm fuq imma, iseksu u jroddu s-slaleb skandalizzati, l-ghajta dik l-ghajta ma setghetx tinzamm lura aktar: Oqbra mbajda! Oqbra mbajda lkoll!

PETRA: Oqbra mbajda.

SAMWEL: Iva, ghajjarthom u ghedtilhom f'wicċhom: Oqbra mbajda! U werżaq t biex kulhadd jismaghni: Mulej ahfrilhom! Mhux htija taghhom huma daqshekk miżeri u koroh! Ahfrilna lkoll, Mulej!

ELEN: Mahra - Mahfra, Mulej.

SA PETRONJA : Mahra. (*Donnha tipprova tirbah id-dehxa - tiġi f'taghha*) U le, u le, Elen! X'mahfra...! Elen, ruhi! X'int tahseb? X'inhuma jghidu dawn? X'inhuma jghidu! Mhux veru - mhux veru ta, Sinjura Depawli. Ma ġara xejn minn dan, tafux. U le, u le!

PETRA: Imma jien rajtu. Iva, hekk rajtu. Hemm fuq - qalili u sabih - sejf tan-nar. U meta tkellem hu, hadd ma ssogra jgiddbu. U jien ukoll harist 'il fuq u tlabt, għall-ewwel darba veru tlabt - Sinjur ahfrilhom; mhux kulhadd huwa ikreh jew hażin. Hawn min jista' jkun qalil - imma hanin, u sabih .

ELEN: Tassew, Samwel? Fil-knisja? (*kwazi b'xenqa*) Quddiem kulhadd?...

SA PETRONJA: U le, Elen ruhi! Qed nghidlek, le, jahasra! Aktar intom tiehdu għalihom. Qed jghidu hekk biex jarawkom tinkwetaw, emmnuni. Imma ma jmisshomx - ma jmisshomx! Mhux fiċ-ċirkostanzi taghkom jahasra. Biss teħdux għalih imsejken tifel! Kien ihobbu tant lil zijuh!

SAMWEL: Le; kien ikreh - kien stramb u kont nobghodu! Fuq kollox - u minkejja kollox - kont nobghodu.

ELEN: Le, Samwel.

SA PETRONJA: U le, temmnux, Elen ruhi. Kieku rajtuh miskin il-knisja, hemm, quddiem nett, rasu baxxuta l-hin kollu jitlob - tassew kontu titghaxxqu! Mhux hekk, Nikola? Iva ghidilhom int, jahasra. Kont hemm int ukoll!

GHASFUR TAČ-ČOMB   It-Tielet Att

NIKOLA (*mhux bi tweġibha*): Kien hemm, mela, lehen iċanfar l-oqbra mbajda. U lili. Kien hemm mela. Int smajtu?

SAMWEL: Kien hemm. Jekk smajtni int ukoll, kien hemm.

SA PETRONJA: U xi tridu jisma' 'l dak? Aktar jien!

NIKOLA: Le, dak ma jfisser xejn - Billi jien ma smajtx, ma jfisser xejn! Kemm xtaqt nisma' - kemm xtaqt inhoss! Imma billi jien ma smajtx - ma hassejtx - dak ma jfisser xejn! L-aqwa li hu semghu.

SA PETRONJA: U iva, iva - skużani, Nikola ruhi. Imma taghmilx hekk int ukoll! Ghandek raġun int, int batejt; imma jehtieg xi ftit tal-kontroll!

NIKOLA: Kontroll iva. U jien batejt, iva! Jien kont li batejt dawn is-snin kollha. Ghax darba - darba żbaljajt - ghax darba ghex! Imma ghalhekk kelli npatti hajti kollha? Ghalhekk - ghalhekk sofrejt il-Baħh u s-Siekta - u qatt aktar ma smajt leħnu. Fittixt ghalxejn xi għelm - flejt sa l-iċken dettall għal xi sinjal minn tiegħu - għal tifsira tar-rieda tiegħu. Ghamilt kollox għalih - kollox! U kollox kont lest naghmel. Imma ghalxejn. Ukoll kieku poġġejtlu l-istess ibni fuq artal u ghollejt xafra ghas-sagrificċju - kont naf li ebda id mis-smewwiet ma kienet se żżommli idejja. Imma issa ċert.

NANNA: Kont taf qabel ukoll, Kola. Int biss ma ridtx tifhem.

NIKOLA: Ridt inkun żgur, Tereza! Ghedt, jġgri x'jġgri, basta naghraf li hu għadu hemm - ukoll jekk biss billi nisma' leħnu jishetni. Basta jkolli prova! (*Idur fuq SAMWEL*) Mhux il-mahfra kien hemm bżonn, Samwel - kien hemm bżonn is-saħta. Ishetni mela, Samwel! Talanqas int, ishetni.

SAMWEL: Min jaf kemm-il darba shettek, Nikola - kemm shett lil kulhadd. Imma issa - issa ma nafx aktar kif. Issa li s-siekta naf li qiegħda ġewwa fija ukoll.

NIKOLA: Le, fik le! Ishet lili - ishetni, qed nghidlek! (*Jhe żhzu minn spallejh*).

SAMWEL: Ukoll dan il-helsien għandu prezz, Nikola.

NIKOLA: Ġo fik, le! Ishetni! (*Ikompli jheżhzu... sakemm flok jheżhzu jispicċa jghannqu miegħu*) Go fik, le. Imsejken, Samwel. Mela issa veru kollox mitmum.

SAMWEL (*jibqa' wieqaf dritt, iebes - iqiegħed biss id wahda hafif hafif fuq spallejh - l-uniku faraġ li jaf irodd*): Imsejken Nikola. Imsieken ilkoll. Ghax ahna lkoll nies twajba, wara kollox - minkejja kollox. Imsieken in-

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

nies twajba.

NIKOLA (*jinqata' minn mieghu - jintelaq fuq sigġu*): Twajba. Imma mhux biżżejjed. Jghidu li n-nies twajba jmutu qasir il-ghomor... Mela issa ma baqaghli xejn aktar f'din id-dinja. Ghajr nistenna l-mewt. Hija haġa stramba l-mewt. U jien - jien kont nahseb li meta nasal biex immut jien, ma kienx se jisghobija; hekk jew hekk, jien li qatt ma tlabt xejn mid-dinja, ghajr id-dinjità tieghi, kont nahseb li billi ncedi ftit dinjità, il-kburija tieghi kienet hekk bla qies li ma kontx nhoss il-ghajb tat-telf ta' ftit dinjità. Ma temminx kemm wiehed jista' jissaporti, imwieżen fuq is-supervja u l-ghajb. Imma hija haġa stramba l-mewt - aktar u aktar meta l-ulied imorru qabel il-missirijiet u jpattulhom ta' htijiethom. U taf li ma baqaghlek xejn, la d-dinjità, u lanqas il-ghajb.

SA PETRONJA: Sur Nikola, isa, mhux hekk. Mhux sew taghmel hekk. U quddiem it-tfal ukoll!

NANNA: (*titkellem wahedha*) Iva, it-tfal

SA PETRONJA: Ghidlu, Sinjura Depawli! Ftit dinjità, heqq! Ċerti affarijiet personali, delikati! - m'ghandna ebda dritt! Jehtieg inżommu ftit dekor - f'għieh l-imhabba ta' dawn l-innoċenti!

NANNA (*l-istess*): F'għieh l-imhabba (*Imbaghad, bhal donnu hsieb irxuxtat mill-imghoddi*): Hobbu - hobbu kull tliet sighat mela.

SA PETRONJA: Skużi?

NANNA: Hobbu kull tliet sighat. Ghax l-ulied imorru qabel l-ommijiet ukoll. Sa fl-ahhar. Ghandek raġun int, Samwel. U jien kemm tlabt lil Alla jehoduli - jehoduli u jehilsu

SA PETRONJA: Sinjura Depawli!

NANNA: U jehles lili. Kemm kont nitlob fil-bidu, Sa Petronja. Liema qaddis u qaddisa ma tlabtx! Ma kienx bhat-trabi l-ohra imma. Ukoll wara ftit ġimghat kont diġà intbaht. U ma donnu seta' jiehu r-ruh qatt u b'xejn. Ghalxejn ġrejt ghand tobba u speċjalisti. Sakemm imbaghad, darba, Dun Pawl - kien għadu kjeriku novizz, niftakar, darba kien hares lejha u mbaghad lejja, u staqsieni bl-akbar galbu - Imma int kull meta treddgħu, Sinjura? U jien, mifxula mhux ftit - għax il-halib tieghi veru kien ftit u dghajjef - jien għedtlu - Kull tliet sighat. U hu pront wieġeb - Mela hobbu kull tliet sighat, Sinjura. Hobbu kull tliet sighat!

SA PETRONJA: Uuh, jahasra; x'anglu! Xi profeta!

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

NANNA: Iva, kellu intenzjoni tajba, miskin... Imma ma dak il-kliem hassejt bhal dehxa kiesha taqsamli ruhi fi tnejn. U demmi kesah. Ghax dak il-hin fhimt - fhimt aktar milli basar Dun Pawl. U minn dakinhar il-ftit halib ta' sidri nixef qoxqox. U qatt aktar ma stajt inreddghu aktar. U minn dakinhar roddejtura lura lil Alla, u tlabtu jiehdura lura.

SA PETRONJA: Ġesumarija - x'int tghid Sinjura!

NANNA: Ifhimni, Sa Petronja! Ipprova ifhimni. Hemmhekk - dakinhar - kont naf - kont diġà tliftu lil Ezra. Kulma stajt nghidlu kien - Tista' tmur lura jekk trid! Ghax qatt ma messek tkun tieghi. Roddejtura lura u ghedtlu - Mulej, issa tista' tiehdura lura meta tridu! Avolja kien l-ewwel iben tieghi! Avolja kont nahseb li ma kienx jista' jkolli aktar ulied. Tajtulu lura, u wara bkejt. Imma qatt iżjed wara dakinhar. Tifhem issa ghalieq ma nistax nerġa' nibkih it-tieni darba, Sa Petronja? Tifhem ghal meta Nikola jigi jghidli: Alla jrid iben iehor minn tieghi għall-artali tieghu jien ma nistax nghidlu iva? Qatt iżjed! Tifhem, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Ma nafx, ma nafx... Imma min kien qatt jobsor, jahasra! Imma allura wara (*tbaxxi lehinha - kunfidenzjalment, bejn nisa*) Wara, meta kellek lill-iehor- x'kien jismu? - wara?....

NANNA: Lil Philip?

SA PETRONJA: Eh, eh - kont tista' treddghu? Jew forsi...eh, jaharsra, hu ukoll?

ELEN (*kiesah u biered - bla ma tqum*): U mbagħad, wara, meta kellek lili? Wara għalija kellek halib, Ma? Staqsiha, Sa Petronja? Lanqas għalija? (*Qabel ma jista' jkun hemm tweġiba. Bla qilla*) Imma għalieq jehtieg inhalluha hawn lil din? Bi tpattija?

SAMWEL: Tpattija. (*Jiehu sikkina f'idejh*) U ghax ahna lkoll nies twajba, wara kollox. Jew ghax forsi jehtieg xhud ukoll. (*Jaqsam il-kejk fi tnejn b'kolp wiehed, qisu qieghed jahsad ras*) Tibzax, ftit iehor biss imma. Hawn, Sa Petronja, ma tehux biċċa kejk?

SA PETRONJA (*tingibed minnu*): U le, u le! Kif jista' wiehed jahseb fl-ikel, x'kull wahda! X'diżgrazzja wkoll! Minn qatt kien jobsor!

SAMWEL xorta jagħtiha l-kejk u hi tiehdura. PETRA terġa' timlielha l-kikkra bit-tè.

ELEN: Xhieda tat-tpattija mela. Ghax wiehed jehtieg li jpatti - ipatti mhux biss tad-dnubiet li jaf li għamel - imma għal dawk li ma jafx bihom ukoll.

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

Ghal hażen maghruf u mhux maghruf li wettaq. Imma qabel nghidlek kollox, Sa Petronja (*bi sforz - mhux faċli għaliha tghid dak li se jkollha tghid*) Qabel kollox, ftakar li għalkemm hu kien il-martirju u l-passjoni ta' hajti, madankollu jien qatt ma tlabt għall-mewt tieghu. U qatt ma xtaqtha. Mhux tieghu... Ftakar.

SA PETRONJA: Tieghu? Ta' Ezra trid tghid?

ELEN: Imma għalih biss kont nghix. Qatt ma kien hemm raġuni ohra għal hajti. Jekk ommu reddghetnix jew le ma nafx nghidlek. Li naf hu li jien qatt ma sirt vera mara. Anzi, jmissni nghid, lanqas qatt ma sirt vera xebba, bhax xebbiet l-ohra kollha. Naf żgur infatti li qatt ma nista' nitlef il-halib ta' sidri, għax qatt ma jista' jkolli. Imma hu - fih u bih - kien hemm talanqas xi għan għal hajti. Qed tifhem, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Eh, ma nafx. Nahseb!

ELEN: Tahseb. Lilu biss kelli. Għax lilu biss seta' jkolli. U safrattant - safrattant jien qtiltu.

Is-SA PETRONJA tixraq fil-kejk. Tiehu belgha tèt biex jghaddilha.

ELEN: Forsi stajt ghedt - jien hallejtu jmut. Xorta htja imma. Jien ukoll iva. Ahna nghidu, Ezra waqa' mit-terazzin. Fil-fatt, kif hriġt hemm barra, fuq is-seta', kien għadu hemm, iggranfat b'id wahda max-xriek maqsum. Jien ġrejt u nxthett ma' l-art hdejh u ppruvajt nahtaflu idu. Iddendilt għal isfel u xi mkien hemm, f'dik id-dalma, idejja nġhalqu ma idejh. Dik l-id... (*Tagħlaq għajnejha*) Kienet imxarrba - bix-xita, naf! - imma wkoll bid-dem. U xi haġa ohra... gozz rix mgħaffeg li ma riedx jerħi minn idejh...

SA PETRONJA: Rix!... X'rix?

ELEN: Maqbud bejn idi u idu dik l-id xierfa, imxarrba, imcappsa demm. Ma stajtx inżommha aktar. U hallejtu jaqa'!

NANNA: Imma ma kienx tort tieghek, Elen. Int talanqas ippruvajt. Żelaqlek minn idejk - lili hallejtu jizloqli minn qalbi ukoll.

ELEN: Le! Le, qed nghidlek, Ma! Mhux se nhallik tiċhadni mill-htija wkoll. Hallili dik talanqas. Le! Int ma tafx! Dak il-hin hu hares lejja - hares lejja u qrali f'għajnejja l-kruha kollha li kont qed inhoss għalih - f'idu! Hass id-dehxa ġo ġismi kollu. U fehem.

NIKOLA: Lanqas kieku ridt ma kont iżzommu imma.

ELEN: Le! Halluni nghid jien! Jien kont li rħejtlu idejh. Li kieku ridt kont insibha s-saħħa - ma kontx nitilqu! - kont saħansitra ninzel mieghu għal

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

isfel - intir f' dak id-dlam mieghu pjuttost milli nitilqu. Imma hallejtu jaqa' għax ridt!

SA PETRONJA: Marijasanta!

ELEN: Imma hu ukoll ried! Fl-istess hin li tlaqtu - kien hu li fetah idejh. Hu ukoll, donnu f' lehha ta' mument kien qrali qalbi. U jien qrajtlu għajnejh - għajnejh jitolbu Erhini naqa ! Erhini mmur! U fl-istess waqt, fl-istess dehxa ta' mument, erhejna 'l xulxin. U wiċċu ma kienx aktar imbeżża'. Waqa' fis-skiel, bla lanqas għajta wahda. Fil-hemda assoluta.

Pawsa. Skiel perfett.

SAMWEL: Ghasfur tač-ċomb itir.

NIKOLA: Darba - xi mkien ma nafx sew fejn jew meta - darba qrajt li għamlu esperimenti fuq ruh il-bniedem... Tabilhaqq! Biex jippruvaw jekk teżistix jew le, ruh il-bniedem.

SA PETRONJA: Sur Nikola! (*Tqum bilwieqfa*) Ara skużawni, jien illum ma ġejtx hawn biex noqghod nisma' l-ereżijiet! Fejn hi l-umbrella?

SAMWEL (*ipogġi idejh fuq spallejha u jgagħlha terġa' tpoġġi*): Le! Int ibq'hemm issa. Ġejt hawn biex tisma' u tara - ereżijiet u m'humie! Mela isma'... (*Is-SA PETRONJA terġa' se tqum, tipprova - jerga' jzommha*) Isma' u ara. Sa l-aħħar!

NIKOLA: Ma hux ereżija, Sa Petronja. Anzi. Sabu prova jghidu - prova xjentifika ta' kemm tiżen ruh il-bniedem. Għax wiżnu wiehed - bniedem qed imut - ftit sekondi biss qabel ma miet, u wara, ftit sekondi eżatt wara li miet. U sabu tabilhaqq differenza minima - grammi infiniteżimali Imma xorta wahda prova, qalu, ta' kemm tiżen ir-ruh li sa fl-aħħar helset. Għax hija hekk haġa fragli, ruh, maħkuma ġo dan il-ġisem iebes. U ssib min jistaqsi, hija tassew ir-ruh li hi mjassra - jew ir-ruh li tjassar?

Pawsa.

PETRA timxi lejn is-SA PETRONJA, hekk li tiġi hdejn SAMWEL minn warajha, u taħsadha meta titkellem.

PETRA (*tqieghed idha fuq spallejha - SAMWEL għadu jzomm idu fuq spallejha l-oħra*): U int, Sa Petronja? Int temmen f' dik ir-ruh? Hemm għewwa fik ukoll ruh imjassra, tixtieq il-helsien?

SA PETRONJA (*tinħasad - hjiel ta' biza' f'lehinha*): Ara - araw ruhi - jien qed nipprova nifhem id-dulur tagħkom. Nagħder u nifhem jien ukoll, ara taħsbux...!

SAMWEL: Għax x'tista' tagħmel għajr tagħder? Issa li ftahna qalbna

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

mieghek - issa li l-ahhar qatra ta' demmna tajnihielek - u kxifnielek ruhna berah.

PETRA: Xi trid aktar minna?

SA PETRONJA: Irrid!... Imma jien ma rrid xejn, ruhi! Xejn ma rrid minn għandkom!

SAMWEL: Le. Ghid, tibzax. Staqsi li trid. Imqar mistoqsija ohra wahda! Li ridt taf issodisfajnieh? Kull suspett, kull dubju, iċċarajniehulek? Żgur le! Mela staqsi - talanqas mistoqsija ohra - ta' l-ahhar, qabel ma tmur - jekk trid tmur.

SA PETRONJA: Iva ara, nahseb li ahjar t alluni mmur

SAMWEL (*iżommha*): Imma ma tmur imkien! Staqsi li gej t biex tistaqsi!

SA PETRONJA: Samwel, f' ie is-Sema!

SAMWEL: Is-sema trid taf ukoll, Sa Petronja. Staqsi mela.

SA PETRONJA: Imma nistaqsi xiex! (*Titlob l-ghajnuna*): Sinjura Depawli!...

SAMWEL: Li trid. Mhux hekk, Nann? Lili issa thalluni nistaqsi li rrid, le? Mela anki int - anki int, Sa Petronja. Ghandek dritt. Staqsi mela.

SA PETRONJA: Ara - ara, int qed iġġeghelni

SAMWEL: Jiena iva. Staqsi.

SA PETRONJA: Tajjeb Imma hallini - hallini nahseb!

SAMWEL: Le! Ma għandekx x'tahseb! Taf! Rajtkom hemm barra, fuq iz-zuntier, konfokka wahda! Fuqieq kontu qed titkellmu? X'riedu jafu? Staqsi lili u nghidlek.

SA PETRONJA: X'konfokka!

SAMWEL: Staqsini! Riedu jafu xi haġa jew le?

SA PETRONJA (*f wiċċu - bl-istess qilla*): Iva - riedu jafu!

SAMWEL: Hekk mela. Kompl. X'riedu jafu?

SA PETRONJA: Riedu jafu! Riedu jafu jekk kontx'int.

SAMWEL: Jien xiex?

SA PETRONJA: Kontx int... Isma', di' m'hix biċċa tieghi! Int qed tisfurzani!

SAMWEL: Kontx jien xiex?

SA PETRONJA: Li bezzajtu! Li werwirtu! Li ġaġhaltu jaqbez! Dak li riedu jafu! Jekk kienx minhabba fik!

SAMWEL: Minhabba fija?

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

SA PETRONJA: Kuntent issa?

SAMWEL: Li jien ġaġhaltu? Imma x'jaħsbuni lili? Ghaliex wehilt jien?...

SA PETRONJA: Ghax kulhadd jaf li kien jibza' minnek! Bhalma dejjem kien jibza' minn missierek! Talanqas, hekk jghidu...

SAMWEL: Missieri! X'ghandu x'jaqsam missieri?

NIKOLA: Xejn! M'ghandu x'jaqsam xejn - hlief fil-mohħ hażin li għandhom!

Missierek qatt m'ghamel xejn lil hadd! Dak nahilfu jien!

SAMWEL: Halliha tghid imma! U ghaliex tiddefendih int lil missieri?

Ghaliex mhux ommu? X'kien missieri biex lanqas ommu ma tiddefendih? X mostru kien mela?

NIKOLA : Jekk qatt kien hemm raġel ġust - ġust u twajjeb!...

ELEN (*fuq kliemu - lis-SA PETRONJA, b'qilla*): La missierek u la Ezra ma kienu mostri!

SAMWEL: Tajjeb. Mela allura beza' minni ġħax jien jien. Ġħax jien la jien raġel - la ġust u lanqas twajjeb. Naċċettaha. Beza' minni. Wara kollox, tiftakru x'qalli dak il-lejl - qalli - isma' din, Sa Petronja - qalli "Int qattiel!

SA PETRONJA: Qattiel! Lilek?

SAMWEL: Qattiel, iva. Mhux biss - qalli li jien qtilt l-ohrajn kollha wkoll!

SA PETRONJA: Ġesumarija! X'ohrajn huma!

SAMWEL: Dik - dik hi! Ili minn dak il-lejl nipprova niftakar! Dik hi! Kont naf li kien hemm xi haġa - li qalli xi haġa dak il-lejl u li nipprova kemm nipprova niftakar... Dik hi! X'ohrajn huma? Min huma dawn l-ohrajn kollha li jien suppost qtilt?

Il-mistoqsija hija ndirizzata lejn kulhadd.

Skiet biss.

NANNA : Ma kienx jaf x'qed jghid, Samwel.

Pawsa qasira.

SAMWEL (*bla ma jdur lejha*): Kif, Nann? Erga' ghidha?...

NANNA: Ma kienx jaf x'qed jghid.

ELEN (*kwazi fuq kliemha*): Minni ried jahrab. Jien werwirtu. Werzaqtlu f'wiċċu...

NIKOLA: U kien dak il-maltemp, is-sajjetti. Strumblawh

NANNA: Ma kienx jaf x'inhu jagħmel.

Wara d-diskors maqtugh u mahtuf tagħhom, terġa' s-sikta.

SAMWEL (*iħares minn wiċċ għal iehor- jipprova jifhem x'qed jiġri*): Imma

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

ghaliex? Ghaliex intom hekk? Issa wkoll? Ghaliex tigdbu lkoll - u lkoll flimkien? Intom li ma tiftehemu qatt - tiftehemu biss biex tigdbuli - issa wkoll! Ghaliex, Nann? Elen? Nikola, ghaliex? (*Isabbat bil-ponn fuq il-mejda, hekk li jhe he kollox fuqha*).

Pawsa

PETRA tersaq u fis-skiet tibda tirraġġa jew tiġbor xi kikkri u kuċċarini, forsi tixxotta xi tèn jew zokkor li nxtered.

SAMWEL (*iżomm idu muġuġħali bit-tisbita fuq il-mejda*): Int biss ma tghid xejn issa? Halli kollox!... Hallejthom jaghmluk seftura lilek, wara kollox? Int biss imma... Hares lejhom. Dawn jafu. U dik (*is-SA PETRONJA*) - dik tahseb li taf ukoll. Imma int - int biss ma tghid xejn.

PETRA: U kieku stess ngħidlek li naf?

SAMWEL: Taf? X'taf? Kif taf?

PETRA: Kif taf int. Kif imissek ilek taf int.

SAMWEL: X'naf? X'int tghid?

PETRA: Ghaliex harab minnek Eżra. Kif dejjem harab minnek. Ghala...

NANNA: Le, Petra. X'għid jista' johroġ b'daqshekk? X'tirbah?

PETRA: Xejn. Jien diġà tlift. Imma issa hu jrid jaf aktar.

NIKOLA: Imma jehtieg? U issa?

PETRA: Issa. Mewta ohra żghira. Forsi - u jalla, ta' l-ahhar.

NIKOLA: Le, hallih. Talanqas hu, ha jehles.

PETRA: Le, Nikola. Hadd ma jehles. Jew kulhadd - jew hadd. Diġà insejt? M'intix il-Padr'Etern aktar! Ma tistax iżzomm il-verità mohbijja aktar. U lanqas Alla ma jrid - lanqas Alla! (*Lil SAMWEL*) X ridt taf?

SAMWEL: X'ridt naf?... Ma nafx... Eżra - ghaliex qalli hekk? Ghaliex qattiel? Jien ma qtilt lil hadd! Jien - int taf - jien 'qas qatra demm ma niflah nara! 'Qas fuq ghasfur ma jien kapaċi nerfa'... Stenna! L-ghasfur! Forsi ried jghid għal dak il-pitirross - ghax rana se noqtluh. Dik hi?

PETRA: Dik. Dik ukoll.

SAMWEL: Ukoll? Imma intom tafu - kont int li qtiltu! Jien ippruvajt in ommok!... U qas kieku stess. Ma rridx ngħid...

PETRA: Imma qed tghid. Jien qtiltu, iva. İzda min qatel l-ghasafar l-ohra kollha bbalzmati li kien hemm fil-kamra ta' Eżra? Dawk xihadd qatilhomm ukoll.

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Dawk? Li kienu ta' missieri? L-ghasafar mela - ghal dawk kien qed jghid... Ghalhekk qal - l-ohrajn kollha li qilt? Imma issa ilu dawn is-snin kollha kif stajt kont jien? U intom, Nikola, int, kont tghid li li n-Nanna qatlithom! Int, Nann! Veru?

In-NANNA ixxengel rasha kemm kemm; tiċhad.

SAMWEL: Dażgur! Int dejjem tiċhad!... Ghax int - int dejjem wahhalt f''Elen! (*harstu tfittex malajr wiċċ ELEN għall-verità*)

ELEN: Jien?... (*iżda trażżan reazzjoni ta' stmerrija*) Jien mela.

SAMWEL: Le - int għalfejn tipprotesta - int li dejjem wahhalt f'Nikola! Ċirku vizzjuż! U jien niżfen fin-nofs! Jien... Imma mhux jien kont. Kif stajt inkun jien? Xi haġa kont niftakar kieku! Mhux hekk? (*Pawsa qasira*) Mhux hekk imma?

Pawsa.

PETRA (*lil NIKOLA*): Ghidlu.

NIKOLA: Kont għadek ċkejken Kellek forsi erba' - hames snin. Sibniek hemmgew - fil-guva - l-ghasafar f'hoġrok u taht saqajk - madwarek. U Eżra barra, wara l-wajer. Kien ra kollox nahseb.

SAMWEL: Jien qiltthom mela. Kif? Ghaliex?

NIKOLA: Ilwejtthom għonqhom, wiehed wara l-iehor. Sakkart ruhek hemmgew, u wiehed wara l-iehor... Kellna nkissru l-hġieg u nidhlu mis-serra biex nohorguk.

SAMWEL (*ihares lejn il-ponn ta' idejh*): Imma ghaliex?

NIKOLA: Ghaliex?... Min jista' jghid.

ELEN: Eżra qatt ma ried jghid ghaliex. Lanqas lili. Forsi lanqas hu ma kien jaf ghaliex. Imma kien wara li hu beda... (*Tieqaf*) Ahna qatt hadd ma kien isakkar lil Eżra imkien dak iż-żmien. Kien minn hemm li hu beda... jaharbek. Jahrab kollox u lil kulhadd.

SAMWEL: Ghax beża' minni. Mostru ta' erba , hames snin.

PETRA: Tifel imma. U issa taf. Haġa żghira ta' darba. Ta' tifel. Imma ma riedux jghidulek. Hasbu li raw sinjal mis-sema forsi - jew minn xi mkien iehor. Min jaf! Imma riedu jahbulek, qed tifhem, Samwel? Ghax kienu mdorrija jahbu. Ghax jibżgħu mill-verità. Imma kont biss tifel! Il-kruha tagħhom dejjem beżgħu juruha u għalhekk jibżgħu juru kollox. Għal ftit kruha tagħna lkoll, ftit kruha meskina, nibżgħu nuru min ahna. U hadd ma juri - u hadd ma jaf lill-iehor. U s-sabih jibqa' mistur ukoll. Tibqa' biss il-kruha li kulhadd għandu - u li jahseb li haddiehor jista' jkollu, u

GHASFUR TAČ-ČOMB It-Tielet Att

kulma nafu tibqa' biss il-kruha. U l-biza'. Imma issa taf - u taf il-ftit kruha tieghek ukoll. Parti čkejkna minnek ukoll.

SAMWEL: U issa int tghidilha čkejkna... Imma jien mhux ič-čokon li nara Petra, imma l-kruha. X'inhija din tieghek - l-att ta' konsolazzjoni? Issa int tant gharfa - tant gharfa! X'gara minnha l-Petra ta' taht it-taraġ - tistenna biex tiftah bieb għall-mostru? Jew dik lanqas ma kienet il-vera Petra - jew Frida, min int? Lil Rapunzell qtilnieha wkoll, issa? Min int int issa mela, tfajla barranija? Min int?

PETRA: Min qalulek li jien? lejqa salvaġġa - jew it-tajra fenice forsi? Imma tibzghax, ma jehtiglix twegiba. Ghax jien bhalek inqad fil-labirint u sirt mostru. Forsi għax jien ridt hekk ukoll. Jien il-ftit ikrah li kelli qatt ma stajt nahbih. U xandruh. Bi tpattija imma židt nivvinta hafna ikrah iehor fuqi nnifsi stess. U nwettaq bl-ghemil il-gideb tagħhom. Mhux kollu tort tas-Sa Petronja li jghidu fuqi. (*Tara lis-SA PETRONJA se tagħmel biex tqum biex tipprotesta; tahtafha*): Le - int ibqa' hemm u isma! Nghid jien issa li hemm x'ghid fuqi. Iva - sa čertu punt kellha raġun hi. Jien il-ftit kruha tieghi kabbartha għax ridt. Forsi għax hadt gost biha ukoll. Forsi għax kien l-uniku mod biex insib lili nnifsi - billi nohloq lili nnifsi. Kerha kemm jiena kerha, il-kruha tieghi hija tieghi - parti minni - għax hlaqtha jien. Mhux għax kienet nofs gidba tagħhom. Jew kollox jew xejn. Il-kruha tieghi talanqas hija l-verità. (B enfasi): Il-verità, Samwel.

SAMWEL: Ghaliex qed tghidhuli issa dan?

PETRA: Ghax diġà tafu. Biex temminhom. Biex ma jkollokx dubju - u int ma titghabbix bla bżonn bil-htija kollha.

SAMWEL: U biex nitlqek? (*B'kemm konvinzjoni jifflah*) Qatt imma, Petra. Qatt!

PETRA: Le, Samwel. Taf li l-lejla stess int se titlaq minn hawn. U jien ma nahsibx li għandi wisq aktar hawn magħkom...

SAMWEL: Qed ngħidlek qatt. Ma għandekx għalfejn titlaq int.

PETRA: Konna nafu mill-bidu li jkolli nitlaq. Elen kellha raġun. In-nies ma taččettax - u ma tiflahx - sitwazzjoni bħal din - tfajla u ġuvni jghixu flimkien taht saqaf wiehed - henjin kemm huma henjin. Kieku veru konna henjin - kieku n-nies ma tirbahx forsi. Imma kemm ahna henjin? Allura għandhom raġun huma. F'familja bħal din, ta' nies ta' l-affari tagħhom, sitwazzjoni bħal din m'hix aččettabbli.

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Nies ta' l-affari tagħhom! Hemm - hawn - arana lkoll in-nies ta' l-affari tagħhom! In-nies twajbin kollha!

PETRA: Għalxejn, Samwel. Kontra min tista' tehodha aktar?

SAMWEL: Kontrija! Kontrija talanqas!

PETRA: Spiċċat, Samwel. Int taf. U jien ikolli mmur. Ma hawnx, u qatt ma kien hawn, post għalina t-tnejn hawnġew.

SAMWEL: Għalina t-tnejn, le. Għandek raġun int. Imma jekk trid hekk, tajjeb; spiċċat. Imma int ma tmurx.

PETRA: Għalxejn, Samwel.

SAMWEL: Le. Immur jien. (*Idur lejn in-NANNA u NIKOLA; jirrepeti*) Jien se mmur.

NANNA: Le, Samwel...

NIKOLA: Tmur? Hsibtha sew, Samwel... Terġa' tmur?

NANNA: Imur fejn?

SAMWEL: Fejn? X'tahseb? Is-Seminarju - lura s-Seminarju forsi, min jaf? (*Jidhaq*) Le - le, Nann. Tibżax! M'iniex sejjer lura hemm... Imma arakhom! Arakhom! Diġà se tibdew - diġà ergajtu bdejtu! Min se jirbah! Se jirbah hu? Se nitlef jien! Hu! Hi! Hu!?... Arakhom!

NIKOLA: Ahfirli, Samwel. Ma ridtx!

SAMWEL: Imma dak li hsibt, veru? Veru? U dik ukoll!

NIKOLA: Ma ridtx - emminni, ma kontx naf... Ma hsibt! Aghmel int, Samwel! Iddeċiedi int!

NANNA: Aghtina ż-żmien, Samwel. Ma nibqghux hekk. Tmurx imma. Tmurx minhabba fija.

SAMWEL: Minhabba fik? Le, tinkweta xejn, Nann. Tinkweta xejn. (*Jitbaxxa u jbusha hafif fuq ġbinha. Hi żżomm iebes, imma tidher tibda se tieħu r-ruħ... sakemm:*) Ma mmurx minhabba fik. Immur minhabba fija. Inkella veru kontrija biss inkun nista' nkompli nehodha. Fantażma iehor li ma nafux. Mostru iehor. Ghax min jaf imma l-mostru fejn hu f'did-dar? Forsi jien ukoll f'did-dar ma kont hadd. Forsi jien bniedem iehor li qatt ma ghex - ghajr fid-dellijiet tagħkom il-koll. Kif kien jghid Ezra?... Jaqaw jien il-bahar - jew il-mostru tal-qiegh biex tpoġġu għassa fuqi? Issa imma l-għassa tnehhiet - u ma rridx insib li jien il-mostru tal-qiegh - kif bżajtu intom. Ghax haġa hi żgura - li l-mostru hu hawnġew, go din id-dar, fejn hlaqtuh intom. Forsi jekk tharsu sewwa, fid-dlam, intom ukoll tarawha ż-żlieġa fosforexxenti li jhalli warajh fil-labirinti ta'

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

kuruturi ta' Ezra. (*Idur fuq PETRA*) Int imma tista' tibqa'. Int barranija kont - u barranija għazilt tibqa'.

PETRA: U din darek tibqa'.

SAMWEL : Kienet dar missieri. Imma f'idejk nista' nhalliha. U issa - issa mela, ikolli mmur tassew... (*jersaq*) Għax - tassew nista' mmur issa, Petra?

PETRA (*tersaq eqreb - kwazi wiċċ imb wiċċ. Mhux ċanfira - verità*): Min ghandi m'ghandekx bżonn permess. Li ghandek taghmel, aghmlu Samwel.

SAMWEL bil-mod jaghti l-ahhar pass. Hi tgħannqu magħha għal xi waqtiet, imbagħad hu jaghtiha bewsa fuq xufftejha - bewsa ta' ftit sekondi - ebda passjoni esaġerata... Forsi l-bewsa ta' l-addio. Forsi l-bewsa ta' Ġuda.

Is-SA PETRONJA tibqa' ċcassata thares lejhom. Imbagħad f'daqqa wahda tirrejalizza li jekk trid tahrab, dan huwa l-waqt. Tqum bilwieqfa f'daqqa biex did-darba żgur hadd ma jipprova jżommha. Imma nsiet il-kikkra li kellha bbilanċata fuq il-plattina f'idejha. Tipprova ma thallihex taqa', imma tferfer kemm tferfer idha biex tilqaghha, taqagħlha u titkisser fl-art.

SA PETRONJA (*isterika*): Skużawni! Skużawni!... Ma nafx kif waqgħet! (*Tipprova tersaq lejn il-bieb ta' barra biex tizgiċċa 'l barra - iżda SAMWEL idur mal-mejda hekk li jagħlqilha t-triq*) Ippruvajt inżommha jahasra - ippruvajt!

SAMWEL: Ma ġara xejn, Sa Petronja. Farradtilna sett - imma ma ġara xejn. (*Hiel ta' logħba tal-qattus u l-ġurdien, hekk kif it-tnejn iduru mal-mejda, hi tipprova taharbu, hu jsus warajha*) Mela sejra, jaqaw?

SA PETRONJA: Iva - skużawni! Imma naħseb aħjar!...

SAMWEL: Sarlek il-hin, forsi.?

SA PETRONJA: Iva! Aħjar naħseb!

SAMWEL (*jerga' jiehu s-sikkina*): Ma tehux biċċa kejk iehor talanqas?

SA PETRONJA: Le - le grazzi! Biżżejjed! Hadt biżżejjed! (*Sa fl-ahhar vissib ruhha qrib il-bieb tal-logġa u dlonk terhilha lejha*) Grazzi!

SAMWEL: Allura diġà sejra? Forsi mqar ftit tèt?

SA PETRONJA (*tieqaf fil-bieb tal-logġa. Tipprova tohroġ bi ffit dinjità*): Le, grazzi - grazzi, Samwel ruhi! Darb'ohra forsi. (*Thares 'il barra fil-ġnien, minfejn kontra qalbha se jkollha tohroġ*) Reġa' beda jraxxax!

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Dnub... ikollok tmur diġà. Imma jekk sarlek il-hin, Sa Petronja, ma nżommukx.

SA PETRONJA (*taghti pass 'il barra*): Ara! Dak duhhan hemm barra? Iva ta! Hemm xi haġa qed taqbad fis-serra!

PETRA (*titla' fil-logġa ġġibilha l-umbrella*): L-umbrella, Sa Petronja. Tinsihix.

SA PETRONJA (*bejn trid tahrab minn SAMWEL, bejn trid tistenna l-umbrella*): Ara - ara dak id-duhhan!

SAMWEL: Ghax ma tmurx tara? Anzi, ejja nohorgu flimkien...

PETRA (*tnewwilha l-umbrella*): Mur u ara, tibzax. U wara mur ghid lilhom ukoll. Ghidilhom kollox mitmum. U m'hemm x ghalfejn darb'ohra. Ma jkunx hemm darb'ohra.

SA PETRONJA (*mifxula - tissielet ma' l-umbrella biex tifta ha*): Le - le, m'hemm x ghalfejn, Samwel. Se tixxarrab ghal xejn... Imma ara, veru ta, hudu hsieb; hemm xi haġa taqbad!

SAMWEL: *Auto da fè* - Sa Petronja. *Auto da fè*. (*Jipprova jghinha tifta l-umbrella*) Ejja - ha żommha int, tibzax. Jien hekk jew hekk ma nixxarrabx. Ma ninharaqx, lanqas. Li ghandi bżonn issa hu nitghallem nimxi fuq l-ilma minghajr ma neghreq. Ejja, hekk, flimkien, imma int tharisx lura...

SA PETRONJA (*tissara miegħu għall-umbrella, sa fl-ahhar tehodha f'idejha u jirnexxilha tiskappa xi żewġ passi bogħod minnu. Twerżaqlu wahda ta' l-ahhar f'wiċċu*): Int miġnun! Imġienen ilkoll! Ir-razza kollha! Qatt ma nerga' nirfes minn dik l-ghatba... Nirrah Alla jagħmini! Qatt fuq li qatt!... (*Tahrab*).

SAMWEL: Le, stenna Sa Petronja! Arani. mhux se nixxarrab! Se nimxi!... (*Skiet. Wahdu*): Jista' jkun - qatt aktar allura?... Imma Sa Petronja, jekk thares lura, tibza' li tarani nimxi fuq l-ilma? Jew, jekk thares lura, issir statwa tal-melħ?

Jibqa' wieqaf ihares barra l-logġa.

NANNA: Qatt aktar? (*Tqum bi tbatija u tibda riesqa lejn it-taraġ biex titla' fuq*). Qatt aktar mela. (*Titla', tieqaf tistrieħ kull ftit tar iet*) Min jaf kemm hareġ bebbux hemm barra. (*Thares lejn il-ġnien*) Veru imma, harsu, hemm xi haġa taqbad fis-serra.

ELEN: Jien u Petra hrigna kollox hemm barra lbierah. L-imbarazz kollu ta' Eżra. Bebbux u tjur, kollha bbalzmati - u hwejjeġ u lbies li ma jjiġu 'l hadd

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

izjed. U affarijiet - affarijiet li qatt ma raw id-dawl tax-xemx. Min jaf qattx haseb li xihadd ghad isibhom. Hallejna t-tieqa miftuħa l-lejl kollu - forsi tidhol ftit arja.

NIKOLA: Dalghodu hriġt mas-sebh u tajthom in-nar. Kienet diġà se tibda traxxax. Hsibt li ntefa kollox. Imma arahom issa huġġieġa wahda.

NANNA: Jekk ma taghlqux se nintlewu duħħan

ELEN: Rih isfel... Duħħan abjad - bil-kemm jista' jinqata' mill-art.

NIKOLA: U d-duħħan jerġa' jinzel, jintelaq fuq l-irmied, jinxtorob mill-hamrija. Li kieku kont għadni nfitteb sinjali mis-Sema - xi tifsira moħħbija ta' l-gheġubijiet - tifsira sempliċi u innocenti, imma loġika, kieku min jaf?... (*Imma jxengel rasu: le*) Xi tghid, Tereza, qatt jista' jkun?

NANNA: Ma nafx, Nikola. Imma la tieqaf ix-xita, irridek tibghat għal Dun Pawl. Ipprova ftakar, Elen.

ELEN: Le, Ma. Jien ma mmurx. Ma jien sejra mkien aktar.

NANNA: Mur int, Petra. Tinsiex. Ghidlu nehtieġ inkellmu... le, ghidlu nixtieq inkellmu. Ma nafx, forsi hu jista' jghidli - dejjem xtaqt naf, wara daż-żmien kollu - kif tagħmel biex thobb kull tliet sghat. Forsi hu talanqas jista' jghidli kif. Imqar kull tliet sghat. (*Waslet fuq*) Fejn hi ċ-ċavetta tal-kamra ta' Ezra?

ELEN toħroġ ċavetta minn but. Imma ma tqumx, Jersaq NIKOLA - pawsa - imbagħad tatihielu.

NIKOLA (*jersaq lejn it-taraġ*): X se tagħmel?

NANNA: Insakkar hemm fuq talanqas. Wara nimtedd u forsi nistrieħ ftit.

NIKOLA: Trid niġi nghinek? Dik it-tieqa ġġamjata.

NANNA: Kif trid. Tinsiex imma, Petra. (*Toħroġ*).

NIKOLA jitla' u joħroġ warajha.

ELEN tibqa' bilqieghda. Tibda toftoq ix-xoġhol tas-suf f' hoġorha, b'determinazzjoni u kompulsività, u tkompli tagħmel hekk sat-tmiem.

Fil-bieb tal-loġġa SAMWEL inehhi n-nuċċali mxarrab u jixxuttah fil-qmis.

SAMWEL (*bla ma jħares lura*): Fejn naqbad immur, Petra?

PETRA (*tiġbor l-affarijiet tat-tè u tnaddaf il-mejda. M'ghandhiex aktar moħħ diskors*): Dak issa trid tarah int. Mur - jew idhol minn hemm.

SAMWEL (*juri lejn id-du an*): Jien hemm hraqt kollox ukoll. Hraqthom

GHASFUR TAČ-ĊOMB It-Tielet Att

kollha, Petra.

PETRA: Naf.

SAMWEL: Kull hrafa - mitmuma jew le. Qattajt u hraqt kulma ktibt.

PETRA: Naf. U issa huġġieġa wahda, mal-bqija ta' Ezra.

SAMWEL: Taf mela. Imma tassew taf kollox int?...

PETRA: Tibqax hawn, Samwel. Mur.

SAMWEL: Ghini mmur mela! Ghini, Rapunzell!

PETRA (tieqaf minn xogholha. Lehen iebes - akkuża): Rajtek ilbierah wara nofsinhar hiereġ mill-kamra tan-Nanna.

Skiet.

SAMWEL idur lejha. In-nuċċali għadu f'idu, jtella idejh it-tnejn ma' wiċċu joghrok ghajnejh.

SAMWEL (nifs twil - sa fl-ahhar!): Rajtni mela. (*jilbes in-nuċċali*) Bgħatet għalija. Biex tkellimni fuq il-funeral qaltli.

PETRA: Domtu siegħa hemmgew.

SAMWEL (*bla animożità*): Kont qed tg assisli.

PETRA: Iva.

SAMWEL: Int ukoll. Il-mostru tal-qiegh...

PETRA (*taqtagħlu*): Meta hriġt imbagħad għaddejtni minn quddiem il-bieb tal-kamra tiegħi. Kont se tiftah u tidhol, imma mbagħad hsibt li ahjar thabbat qabel. (*Pawsa qasira*) Qatt ma kont thabbat qabel. (*Pawsa qasira. Ebda twegħiba*) U did-darba lanqas ma habbatt. Donnok naqsitlek il-hila. Ipprovajt terġa' tgholli idejk biex thabbat, imma ma stajtx issib l-almu. U bqajt sejjer inkiss inkiss, bla ma habbatt. Bla ma dhalt.

SAMWEL: Kif rajtni?

PETRA: Mill-kamra ta' Ezra. Meta tlajna nnaddfu hemm fuq jien u Elen. Hemm ġew għandu - kellu - elf mohba. Kellu ċwieviet għal kullimkien. U kellu ċavetta għall-bieb tal-garigor - u fil-hitan tal-garigor ma nafx kemm-il xaqq, kemm-ilhofra u rewwieha hemm li minnhom tista' tissindika fil-kuruturi. U fil-kmamar ukoll. Għaliex ma habbattlix il-bieb, Samwel?

SAMWEL (*jaf li taf li qed jigdeb*): Ma ridtx. Ma ridt inkellem 'il hadd.

PETRA: Ghax lin-Nanna kont ġa kellimtha għal siegħa shiha. Jew forsi, kellmitek hi?

GHASFUR TAĊ-ĊOMB It-Tielet Att

SAMWEL: Fuq il-funeral. Qaltli...

PETRA: Min miet tassew hemmgew, Samwel, wara dak il-bieb maghluq?

SAMWEL: Ghedtlek! Jekk taf, ghalfejn tistaqsi, Petra?

PETRA: Ghax ġew qalulek, u ma qalulekx, hux hekk, Samwel? Tahseb li dak li ma ridtx taf fuqi, issa qaluhulek. U fin-nisga tal-hrejef wiehed imut bl-iċken kelma - l-iċken maghmul. L-iċken iffa ta' realtà kapaci ssir riefnu u teqred l-illużjoni. U meta r-rih idur kontra tieghek ma tistax tkompli timxi fuq l-ilma. Fejn se nidfnuha issa lil Rapunzell, Samwel?

SAMWEL: Elen. Elen kienet taf. Kienet taf ghaliex baghtet ghalija n-Nanna, u ghalhekk...

PETRA: Ghalhekk tellghatni hemm fuq maghha. Qaltilha n-Nanna. Jew forsi le. Ghalhekk urietni l-mohbiet ta' Ezra. Mewta ohra żghira. Bi tpattija.

SAMWEL: Ġuda.

PETRA: Biex żgur ma jkollix - u lanqas int - illużjonijiet aktar. Forsi Dun Pawl ikun jaf itaffilhom xi ftit is-sens ta' htija. L-intenzjoni li tghodd, jghidu. Tnehhi l-intenzjoni, x'jibqa' mill-imhabba?

SAMWEL: Mela issa tassew li nista' mmur. Issa hieles tassew. Niżżik hajr, Elen!... Hajr, Petra. (*Jaghti xi żewġ passi reżoluti 'l barra mill-logġa.*) Veru sejjer mela. (*Imma dlonk jieqaf*) Imma tahseb huwa hekk hażin wiehed ikompli jzomm nitfa illużjoni, Petra? Ara - arani se nimxi fuq l-ilma, Petra. Qed tarani? (*Jgholli u jiftah idejh bhal ghasfur - ihares 'l isfel lejn l-art, u jaghti pass żghir meqjus, takkuna ta' żarbuna tmiss mal-ponta ta' żarbuna l-ohra - akrobata miexi fuq habel stirat, jipprova ma jitlifx il-bilanċ.*) Arawni! Qed nimxi fuq l-ilma! Qed tarawni? (*Jaghti ftit passi imma jieqaf zopptu, imwerwer, ma jissograx jitharrek iżjed.*) Arawni! Arawni!

Dwal jitbaxxew bil-mod il-mod.

Tmiem it-Tielet Att...

Epilogu

EPILOGU

Tinstema' fid-dlam nota fuq flawt, hekk kif id-dawl jerga' jibda tiela bil-mod il-mod. Aktar ma jmur, aktar id-daqq fuq il-flawt jiehu nota hafifa, pastorali, hekk kif tibda tinstema' wkoll xi ghana ta' l-ghasafar - ghall-ewwel bil-mod il-mod imma dejjem tizdied u toghla.

Ix-xena ghadha kwaži identika, biss issa wiehed irid jiehu l-idea li jinsab f'xi post, xi palazz miftuh ghall-pubbliku: hbula hoxnin kulur porporina, imdendlin nofs qamar fuq arbli qosra ta' l-aluminju jservu ta' lqugh biex il-vizitaturi ma jmissux l-affarijiet esebiti - il-mobbli u l-antikitajiet tad-Depawli. Xi "spotlights" irrangati strateġikament idawlu xi dettalji li forsi qabel ma kinux ghal kollox vizibbli - xi gwarniċ indurat ta' kwadru ta' l-antenati, kotba antiki fl-iskrivanija jew xi fidda f'xi vetrina. Il-mejda hija apparekkjata bl-istess sett tat-tè ta' qabel, imma bi dvalja tal-bizzilla mill-ifjen. F'nofs il-mejda mbaghad hemm kornukopja kbira ta' frott - laring, gheneb, dulliegh, rummien, kif ukoll xi qmuh.

Hekk kif jissahhah id-dawl, wiehed ghandu jsib quddiem ghajnejh xena ta' rebbiegha fl-aqwa taghha. Ix-xemx tizreg fil-ġnien fuq pjanti u sigar mimlija frott. Fil-logġa ukoll hemm pjanti mdendlin u fjuri ma' kullimkien - ġeranji, qronfol u ward. Fuq il-bandla hemm arrangament ta' fjuri fejn jispikkaw il-gladjoli.

Fir-rokna tal-logġa, mill-hawt niexef issa hemm nixxiegha safja tgelgel - salib sempliċi ta' l-injam imdendel fuq il-blat gheri.

L-ghana ta' l-ghasafar issa jinstema' sewwa, qrib u ma' kullimkien, im allat ma l-ghajjat individwali ta' tjur eżotiċi u tropikali li jidwu max-xena kollha.

Tidhol il-GWIDA u warajha għadd zghir ta' turisti li qed jisimghu b'attenzjoni dak li qed tghid. B'ilsien barrani, orjentali, Il-GWIDA tispjeġa, xi haġa dwar il-kamra u mbaghad tersaq lejn il-logġa.

Epilogu

Mis-siġġu fejn l-ahhar rajna lil ELEN - ghoxrin sena ilu - tqum PETRA. Kibret sew u għall-ewwel wiehed forsi jista' jitfixkilha ma' ELEN, forsi minhabba l-istil ta' xagħarha qasir, forsi wkoll mill-ilbies li wirtet minghandha.

PETRA: Għall-ġonna minn hawn, jekk joghġobkom. (*Tmur hi tiftah il-bieb tal-logġa.*) Nitlobkom toqogħdu attenti u ssegwu ċ-ċangaturi bojod bejn ix-xtieli. Li se taraw huma l-akbar serer tal-fjuri li qatt kien hawn f' dil-ġzira. Ma jsirx tiegħ li ma jordnawx minn hawn, kif forsi qalulkom.

Tieqaf biex thalli l-GWIDA tittraduċi.

PETRA (*turi barra*): Dak li qed tisimghu - u li qed taraw hemm isfel hu l-Avvjarju Nazzjonali - mibni u ssussidjat mill-European Wild Life Foundation taht il-patroċinju tad-Dipartiment ta' l-Ambjent. Kultant xorta għadek issib xi fanatiku li jispara xi tir bl-addoċċ lejha - imma issa tista' tghid huwa aċċettat u apprezzat minn kulhadd.

Il-GWIDA tittraduċi bl-akbar herqa. Xi turisti jixxukjaw ruhhom.

PETRA tinnota TFAJLA TURISTA li resqet qrib thares lejn gwarniċ tal-fidda fuq l-iskrivanija. PETRA immedjatament tersaq fuqha. Tirrangà l-gwarniċ f'postu - ghalkemm forsi ma kienx hemm bżonn.

PETRA: Dak kien l-ahhar min-nisel tad-Depawli - is-sidien ta' did-dar. Miet fl-1973 f-incident tat-traffiku.

It-TFAJLA TURISTA tibqa' thares lejn ir-ritratt - jidher li xi haġa fih qed jinterressaha; turih lil ġuvni habib tagħha. Kulma wiehed jista' jifhem hija l-kelma Suzuki jew Kawasaki. Iddur u thares lejn PETRA tistenna tweġiba.

GWIDA (*tispjega xi ftit sogħbiena*): Iridu jafu jekk dak il-mutur hux Suzuki jew Kawasaki.

PETRA (*imqita*): Le. BMW għidilhom, jekk jinterressahom daqshekk... Kien tfarrak bih f'incident frontali ma' Ford Cortina fil-Mina tar-Regional Road... Incident banali... Imma ma naħsibx li jista' jinterressahom.

Waqt li l-GWIDA tittraduċi xott xott, wiehed mit-turisti taqagħlu karta ta' film tar-ritratti. Turist iehor dlonk jiġborha. Jagħtiha lil PETRA li immedjatament kienet resqet biex tiġborha hi.

PETRA: Grazzi. (*Iddur lura lejn il-logġa.*) Minn hawnhekk jekk joghġobkom. U nitlobkom timxu dejjem fuq iċ-ċangaturi bojod, jekk joghġobkom.

Thalli l-ahhar turist johroġ, imbagħad tagħlaq il-bieb warajhom. Tersaq lejn il-ġemb tal-logġa biex tagħlaq il-purtiera. Jirnexxilha ġġeriha xi ftit pulzieri iżda mbagħad malajr terġa' titlaqha minn idha u tnizzel subgħajha lejn halqa. Issoff għal xi ftit sekondi, imbagħad thares lejn subgħajha.

Epilogu

Issoffu xi ftit iehor, toggrku hafif, terga' ttella' idha u b'gest determinat,
tigbed il-purtiera

Fl-istess waqt li jaghlaq is-siparju.

Xejn ghajr il-kakofanija ta' l-ghana ta' l-ghasafar.

TMIEM